MÜÜRILEHT

TARTU JA MAAILMA KULTUURILEHT KAHEKÜMNE KUUES NUMBER : KEVAD 2013

KAASAUTORID

Aire Pajur on õppinud meditsiini ja sotsiaaltööd ning osalenud lugematul hulgal erinevatel psühholoogia- ja kasvatusalastel täiendkoolitustel. Nüüd õpib ta Drakadeemias näidendite kirjutamist ja on kooli sotsiaaltöötaja ameti kõrval tegev ka harrastusteatri projektimajanduses. Aire seni kirjutatud näidendid haakuvad probleemidega, millega ta oma töös kokku puutub või mis teda mõnel muul moel puudutavad. *Loe Aire muljeid improkirjutamisest leheküljelt 19.*

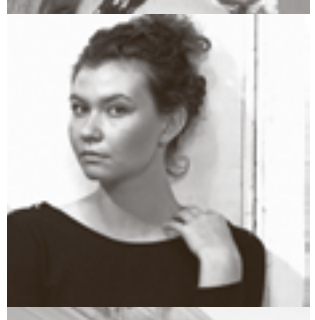

Iiris Viirpalule meeldib kirjutada elusatest hetkedest ja inimestest. Seda kõike iirisemaitselises kastmes, mis on olemuslikult idealistlikult magus, ent kuhu – nagu ühele analüüsivale ja küsimusi esitavale ühiskonnaliikmele kohane – satub sekka ka mõningaid mõrusid irooniatilku. Asjalikul ajal lõpetab Iiris semiootika ja kultuuriteooria bakalaureust, vabal ajal tantsib ning kirjutab sellest, mida ja kuidas tantsivad teised. *Iiris annab ülevaate* made in Estonia *maratonist leheküljel 25.*

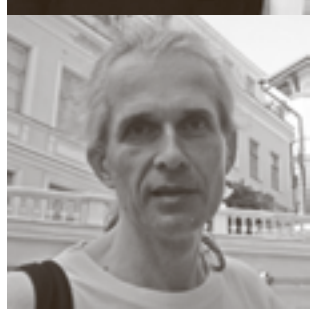

Andri Ksenofontov on hariduselt arhitekt. Uurib ja remondib vanu maju. Suure osa sellest, mida teab kunstist, ehitusest ja ajaloost, on ta õppinud just neilt. *Loe Andri arvustust Hardi Volmeri uue linateose „Elavad pildid" kohta leheküljelt 28.*

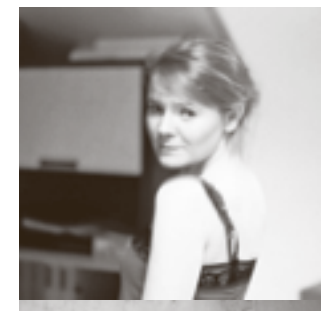

Hanna Kangro on Tallinna poeet, kes on andnud välja ka ühe kogu. Kui ta parasjagu hommikul kell kuus ei tõuse ja tööle ei lähe, käib ta Tallinna maastikke fotoaparaadiga kaardistamas. Hanna fotosid on võimalik näha aadressil hannakangro.wix.com/hanna-kangro. *Hanna luuletusi saab lugeda kõrvallehelt.*

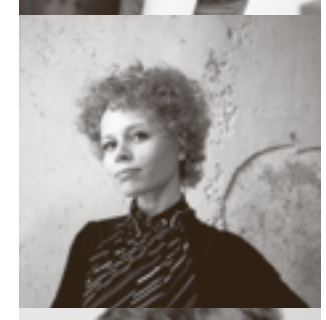

Veronika Valk on õppinud Rhode Island School of Designis (US) ja lõpetanud Eesti Kunstiakadeemia, hetkel on ta Melbourne'is paikneva RMIT ülikooli (AU) arhitektuuri- ja disainikooli doktorant. Ta töötab oma büroos ZiZi&YoYo arhitektina, on ehitanud era- ja avalikke hooneid, teinud sise- ja maastikuarhitektuuriga seotud projekte, võitnud erialastel võistlustel üle 30 preemia ja avaldanud meedias hulgaliselt arhitektuuri- ja urbanismiteemalisi artikleid. *Loe Veronika vestlust prantsuse arhitekti Thibault Schwartziga lehekülgedelt 30–31.*

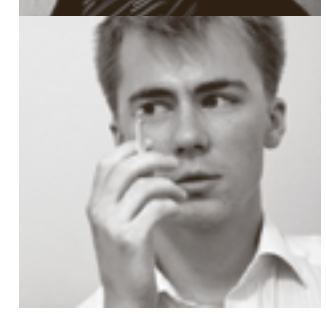

Kaur Riismaa (24.03.1986, Tartu) – Luuletaja. On õppinud siin ja seal. Ka praegu õpib. Teinud tööd. Tänu taevale hea tervise juures. T: „Me hommikud, me päevad, õhtud, ööd" (2011), „Rebase matmine" (2012). *Loe Kauri raamatusoovitust leheküljelt 36.*

Kui Sven Vabar mulle 2011. aasta lõpus Müürilehe kirjandustoimetaja kohta pakkus, ei osanud ma tegelikult aimatagi, kui põnevaks sellel reisil ajapikku õigupoolest läheb. Mul on hea meel, et meie kirjanduskülgedel on end praeguseks parimast küljest näidanud hulk nooremapoolseid kirjanduskriitikuid, kelle sõnale aeg loodetavasti aina kaalu juurde lisab. Ühest luulerubriigi debüüdist on kohe-kohe saamas värske debüütkogu – see on kogumik, mida teostatakse ühisest loomisrõõmust ning tundest, et asi on väärt teistega jagamist. Ning sel kevadel õnnestub ehk ka Müürilehe raadio kaudu hakata teiega jagama noorema põlvkonna autorite omal häälel loetud tekstide salvestusi.

Käesolevast numbrist alates tegutsen ühtlasi ka Müürilehe tegevtoimetajana. Oma kummalisel ja vastuolulisel viisil võib mõnikord olla just vastutuse koorem see, mis inimesele tema olemiskerguse annab

Maarja Pärtna
tegev- ja kirjandustoimetaja

Esikaas: Renee Altrov

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

Reklaam –
reklaam@muurileht.ee

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee	Helena Läks	veebitoimetaja
Keiu Virro	teatritoimetaja	keiu@muurileht.ee	Mariliis Mõttus	muusikareporter
Joonas Sildre	koomiksitoimetaja	joonas@muurileht.ee	Triin Loosaar	moereporter
Anna-Liisa Unt	linnaruumitoimetaja	annaliisa@muurileht.ee	Emilie Toomela	filmireporter
Maarja Pärtna	tegev- ja kirjandustoimetaja	maarja@muurileht.ee	Madis Katz	kujundaja/fototoimetaja
Triin Tulgiste	kunstitoimetaja	triin@muurileht.ee	Pille Sepp	keeletoimetaja
Martin Oja	filmitoimetaja	martin@muurileht.ee	Renee Altrov	fotograaf

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, BERK VAHER, AHTO KÜLVET
VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4000 · TASUTA!

Foto: Renee Altrov

Omaalgatuslikult isehakanud

Mõni aeg tagasi *brunch*'itasime kunstikriitika blogiga **Artishok**, urbanistide väljaandega **U** ja välieluruumi ajakirjaga **ÕU** ning pidasime plaani, kuidas saaksid omaalgatuslikud kultuurimeediad üksteisele abiks olla ning omavahel ressursse jagada. Ühes **Karlova Raadio** ja plaadipoega **Biit** avasimegi märtsi viimasel neljapäeval Balti- ja Põhjamaadele suunatud veebipõhise kultuurimeedia **Wader**. Ingliskeelne Wader on muusika-, kunsti-, disaini-, urbanistika- ja filmikunstikeskne väljaanne, mille eesmärgiks on ühendada omaalgatuslikke kultuurimeediaid, liita Balti- ja Põhjamaade kultuuriskeenesid ning tõsta lugejate teadlikkust piirkonnas tegutsejate ja toimuva osas. Erinevalt valdavalt levinud arusaamast, mille kohaselt tuleb selleks, et nautida tõelist kaasaegset kultuuri, tingimata Berliini või Londonisse sõita, fetišeerib Wader perifeeriakultuuri ja nišimeediaid ning portreteerib hea meelega kirevaid provintsiartiste, kes on omas veidras eheduses olemas justnimelt siin ja praegu.

Ma ei väsi küsimast, et millal Sa, hea lugeja, viimati Riias käisid või kas sa üldse kunagi Vilniusesse oled jõudnud? Helsingis ja Stockholmis on ikka käidud – ja võib-olla olen ma liiga ülekohtune, kui julgen öelda, et paljud Eesti noored ei ole seal H&Mist kaugemale jõudnudki. Kujutluspilt, mis on kurb, aga paraku tõsi.

Eestikeskne algatus plaanib kaasata partnereid ja korrespondente edaspidi ka naaberriikidest ning ühtlasi tõstatab küsimuse ühise kultuurimeedia vajalikkuse kohta piirkonnas laiemalt. Siinkohal on mul väga hea meel tervitada kõiki teisi laia haardega lahedaid omaalgatuslikke kultuurimeediaid, -kirjastajaid ja produtsente, nagu seda on näiteks **Lugemik**, mille eestvedajate Anu Vahtra ja Indrek Sirkliga on võimalik käesolevas lehenumbris väikest intervjuud lugeda (lk 8). Kevade uute tulijate tiitli võib pidulikult üle anda ilmselt **Hotel Salvadorile** ja **The Baltic Scene'ile**, aga samavõrra väärib tunnustust juba mõnda aega tegutsenud **Hilt**. Eesti kaasaegne kultuur väärib igati maailmas tutvustamist ja ma usun, et meil ei ole selleks vaja „Tabamata ime" läbi mängida, et oma geeniused ise ära tunda ja neid tunnustada.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Vaata ka veebisaiti www.wadermedia.com.

PS! Uuendasime ka Müürilehe eestikeelset veebiväljaannet www.muurileht.ee, mille kaudu saab end lisaks kuus korda aastas ilmuvale ajalehele nüüd kultuurieluga ka jooksvalt kursis hoida, sealhulgas mugavalt ka tahvli ja nutika vahendusel.

Hanna Kangro

LUULE

merelinnas
kus tänavate vahel
puhub lahtine tuul
taevas on lai
selline kumer ja piiritu
mida ei näe kunagi
sisemaal
kus õhk seisab
tuuled on sumbunud
kõrgete majade varju
aknad ei kriuksu
sest hinged on õlitatud
ühes sellises linnas
mille kõige põhjapoolsemat tippu
piirab nüüdseks mahajäetud vangla
ja massiivne linnahall
väljuvad laevad soome ja rootsi
siin jätavad kellad tunde vahele
on talve- ja suveajale üleminek
et pimeduse või valgusega paremini harjuda
raudteejaama kõrvalt
mööda liipreid
viib tee kunagisse agulisse
mis enne sõda
oli kõige vaesem piirkond linnas
üks perekond olevat võtnud endale üürilise
köögilaua alla
teises merelinnas
linnulennult üle euroopa
joon kevadises tuules viieeurost õlut
välikohviku terrassil kritseldan luuletust
ja mõtlen
milleks mulle
kõik see

ma püüan
nagu püüavad paljud
vajuda homse ulma
sinna kaugele
kus on võimaluste väli
üleelusuurune ja lai
suurlinnad
avenüüd
bulvarid
anonüümsus
üksindus
ma püüan
sest mul on hirm
et ma ei jõua
kedagi armastada
enne lõppu
kui seljataga pole midagi
erilist
ja ees vaid
rohelised tuled

tänaõhtune linn annab alla
raske päike niriseb mööda seinu
alguses neelab oleviste
siis katedraali
lõppeks toompea müürid
langemas all-linna videvikku
kaubarongide ääres mängivad lapsed
uitavad kodutud koerad
mööduvatel naistel on õhetavad põsed
ja kiirustavad sammud
taamal mõned jõlkuvad kaagid
armastavad paarid
hajali mõtted
jahivad sihtmärki
unistust kauget
kuskil teispool
pulstunud sarkasmi
on armastus ikkagi olemas
nii nad räägivad
ja silitavad rahustavalt pead
hämaras toas praen kartuleid
ja avan veini
varsti peaksid
sa tulema

on üks neist päevadest
jumal teab mitmes
tragikoomiline
nagu teismelise tüdruku kohvikukurbus
jahtunud tee
ja kõrvallauast lunitud sigaret
aga ma ei ole enam selles eas
kardan uinuda
ja mitte enam ärgata
kardan haiguseid ja lapsi
korrigeeritud maailma
aktsiaturgu ja lärmi
on üks neist päevadest
jumal teab mitmes

ma peitsin ära
need suved
kui ootasin valget laeva
seda mille lastiks olid rahulikud ööd
talvel kahetsesin
sest vaja polnuks läinud
miskit muud
tõmbetuul mis ajas segamini su paberid
kadus
ja miski
ei seisnud enam
korralikult koos

ei raatsi magama minna
ega ka tõusta
õhtune merivälja siluett kahaneb
valgub kaugele sadama taha
kuid minu külalised lahkuvad
pesemata hammastega
rammestava päikese kätte
või külma talve
ja tagasi ei vaata
olen noor
mul pole kahju
võtame veel klaasikese
ja lähme

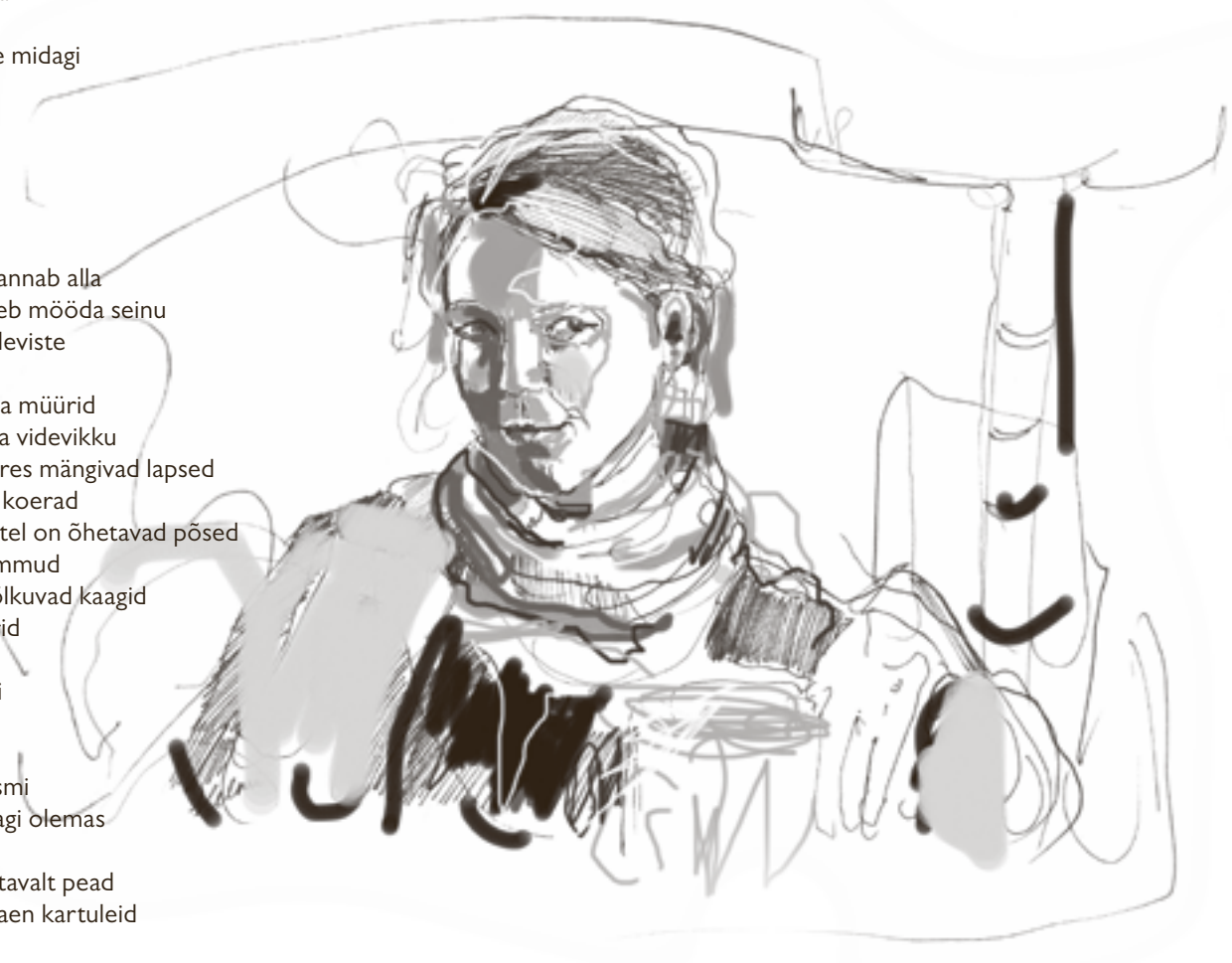

Illustratsioon: Helmi Arrak

Rotermanni 5, Tallinn

www.reede.ee

KUNI SU RAAMATUKOGU VEEL ELAB, ELAN MINA KA

Mihkel Kunnus

Tartu Linnaraamatukogu tähistab aprillis 100. sünnipäeva. Rahvaraamatukogude nähtavuse ja mõju üle mõtiskleb kriitik Mihkel Kunnus.

Kindlasti pole liiga hea toon ja takt rääkida poliitikast sünnipäevaessees, mida käesolev natuke on, aga paari sõnaga seda siiski teeks (õnnitlusessees oleks poliitikast rääkimine vist juba lausa jämedus).

Kultuuriloolane Donald Sassoon kirjutab: „Aastal 1829 kirjutas üks prantsuse ajakirjanik, et töölised jooksid vähem, kui kasutaksid laenuraamatukogusid, aga mis saab siis, kui selgub, et lugemise tagajärjel osutuvad nad ühiskonna heaolu seisukohalt veelgi ohtlikumaks, kui seda on nende joomine? Kartes Prantsuse revolutsiooni mõju, suleti Viinis 1798. aastal kõik laenuraamatukogud. Keeld tühistati 1811. aastal."

100 000 elaniku kohta on meil alkoholipoode mõnikümmend korda rohkem kui Põhjamaades. 2011. aasta seisuga kulub 70 protsendil Eesti inimestest elukohast lähima alkoholimüügikohani jõudmiseks maksimaalselt kümme minutit. Aga eks see sõltub ka sammu kiirusest.

Probleeme näha on lihtne, aga põhjusi, saati lahendusi, mitte. Sest probleeme saab ihusilmaga näha, aga põhjuseid ja lahendusi näeb ainult hästi treenitud vaimusilm. Miski ei treeni vaimuilma ja seoseloomevõimet paremini kui pikkade tekstide süvenenud lugemine.

Saksa sotsiaaldemokraadid moodustasid 1906. aastal kultuuri keskkomisjoni, mis koostas nimekirja headest raamatutest, mida soovitati arvukatele sotsialistlikele töölisraamatukogudele. Juba enne esimest maailmasõda oli Saksamaal 1147 sellist raamatukogu. SPD kirjastus avaldas odava hinnaga sotsialistlike klassikute teoseid. Aga niisama kindel kui see, et on olemas selgelt paremad ja halvemad raamatud, väga head ja täielik rämps, on kindel, et eristada suudavad neid vähesed.

Donald Sassoon resümeerib: „Nagu tihtipeale juhtub, osutus töölisklass sotsialistidele suureks pettumuseks. Põhiosa raamatutest, mis töölised sotsialistide raamatukogudest laenasid, polnud ei sotsiaalteadusi käsitlevad köited ega filosoofilised traktaadid, vaid romaanid, seda ilmselt põhjusel, et laenutajaiks olid enamasti naised, aga ka seetõttu, et pikad tööpäevad ei ergutanud lugemist tõsisematel teemadel. Marxi ja Engelsi teoseid ei laenatud peaaegu üldse."

Kurblooline seegi, et valgustatud humanism osutus puust rauaks, mõisteliseks vastuoluks. Ainult pimedal ajal saab juhinduda tähistaevast su kohal ja sellalgi vaid väike eliit.

XX sajandil eredama jälje ajalukku jätnud poliitikud mõistsid ühel hetkel, et masse ühendavate poliitiliste suurideede indutseerimiseks ei tule mitte rahva ligipääsu raamatutele suurendada, vaid vähendada, ja eriti raamatulembene osa rahvast kas maha lüüa, kinni pista või välja saata.

See idee osutus ses punktis vägagi edukaks, aga ilmusid need asjad, mis mitte ainult poliitikas, vaid iga suurejoonelisema inimtegevuse juures ilmnevad – ootamatud kõrvalnähud, suured ootamatud kõrvalnähud.

Revolutsioonilised muudatused kasvatus- ja haridusasutustes, mida on ka mingis mõttes raamatukogud, on ühed suurimad võimalikud rahuaegsed lollused.

Ajaga ei pea tingimata kaasas käima, ja kohe kindlasti mitte käekõrval ja esimeses reas, vahel on ainumõistlik korraks aeglustada, oodata teisi järele ning vaadata pisut kaugemalt ja perspektiivis, et kuhu see poolearuline lühinägelik siis õigupoolest vänderdab.

Samuti pole mõtet rongis ekstaatiliselt hurraatades ja „Edasi!" loosungeid kandes veduri poole tormata, ega see kohale jõudmist eriti kiirenda, ainult puud vilguvad akna taga kiiremini ja kellelegi võib kogemata selga tormata.

Õpetatud sõber Illimar Robinson näiteks sõnastas ühe sellise võimaliku ajasihi:

Mõni rida SÕNAST. Mõtte vahendatus, selle lahutamine mõtlejast, selle võõrandamine kivitahvlile, pärgamendile või paberile on kahtlemata seotud eraldatusega üldisemas ja filosoofilises mõttes, olles niihästi selle põhjustajaid kui selle tulem. Vahepealne kirjasõnaajastu oli ühtlasi eraldatuse ajastu või õigemini üks selle avaldumisvorme. Aga sõna ise kui niisugune ei pruugi tingimata eraldumist tähendada. Näeme ju tänapäeval, kuidas seesama sõna võimaldab ka koosolemist. Sõna on läinud uuele ringile, l o b a ringile. Tähtis on jälgida, kui tinglik, metafoorne ja ümber-kaude-ütlev mingi ajastu keel on. Mida tugevamalt on vastav aspekt esindatud, seda suurem on ka eraldatus. Seevastu, kui sõna on oma esiletoojaga (ütleja või klaviatuurile toksijaga) piinlikkust ning (vale)häbi tundmata üks, siis pole see sõna üldsegi eraldav, vaid esmajoones ühendav. Niisugune sõna läheneb pruuskamisele ja teistele häälitsustele, mille aluseks on kehaga seotud eluavaldused. Nutitelefoniga saab tuhandepealise karja kasukast parasiite otsida. Tänapäeva suur tendents ongi see, et sõna taandub kirjutatud-vahendatud sfäärist ja liigub vahetusse üksühesesse suulisse sfääri. See, et sõna on väliselt küll kirjutatud, näiteks mobiiltelefoni sõnumina, ei tähenda, et ta oleks seda ka olemuslikult. Sõna jõuab tagasi kunagise ürgse sünkretismi rüppe, kus ta oli muusika, tantsu, visuaalkunsti ja teatriga koos. Seoses sellega on võimatu mitte märgata tantsu tähtsuse esilekerkimist uuemal ajal. Mitte eeskätt rahvatantsuna, millel on palju mitmesuguseid funktsioone, mitte ka üksiti võttes seltskonna-, võistlus- ega muu tantsuna, rääkimata juba balletist, vaid eelkõige kõikvõimalike vabavormidena, olmetantsuna, kokkuvõttes ikkagi TANTSU kui niisugusena. Tants vahendab ning väljendab kõige üldisemaid suundumusi, tehes seda vahetult. Nõnda oli see suguharutantsus lõkke ümber. Ka praegu tantsivad traditsioonilise eluviisiga inimesed väga tihti ja nad võivad väljendada tantsus peaaegu kõike, mis nende igapäevaeluga seotud on (muu hulgas riiklikku iseseisvumist). Muidugi ei tantsi nad väga keerukaid asju, mille mõtet oleks raske täpselt edasi anda. Neil pole seda vajagi, sest nende elus pole sääraseid keerukusi ja tantsijad ise ei mõtle keeruliselt. Tants annab edasi tundeid, ihasid, soove. Tantsu lai levik nüüdismaailmas ei ole mingi juhus. Selle levik on ilmselgelt toimunud sõna (pean silmas täpset, artikuleeritud ja teoreetilist sõna) arvel, edu särava tööriista arvel, nagu öelnuks Settembrini. Tantsulevikuga kaasneb uusprimitiivsus ka hingeelus. Inimene väänleb ja osutab kõrile – tähendab, tahab juua; ta väristab end ja osutab niuetele – selge pilt, mida ta vajab jne. Täpselt nagu ürgajal. Ma ei väida, et inimesed oleksid olnud vahepealsetel sajanditel väga palju keerulisemad. Aga ideaaliks oli siiski vaimse võimekuse areng ja psüühika peenendumus. Nüüd enam mitte. Vahepealsetel sajanditel lauldi akna all ja kirjutati lihvitud armastuskirju, nüüd saab hulga lihtsamalt läbi. Enese avamine on tähtsam kui enesetäiustamine. Ühes teatavas punktis saavad tants ja sotsiaalmeediad kokku. Rõõmus uushõimlus ruulib.

(Mihkel Mutt „Kooparahvas läheb ajalukku")

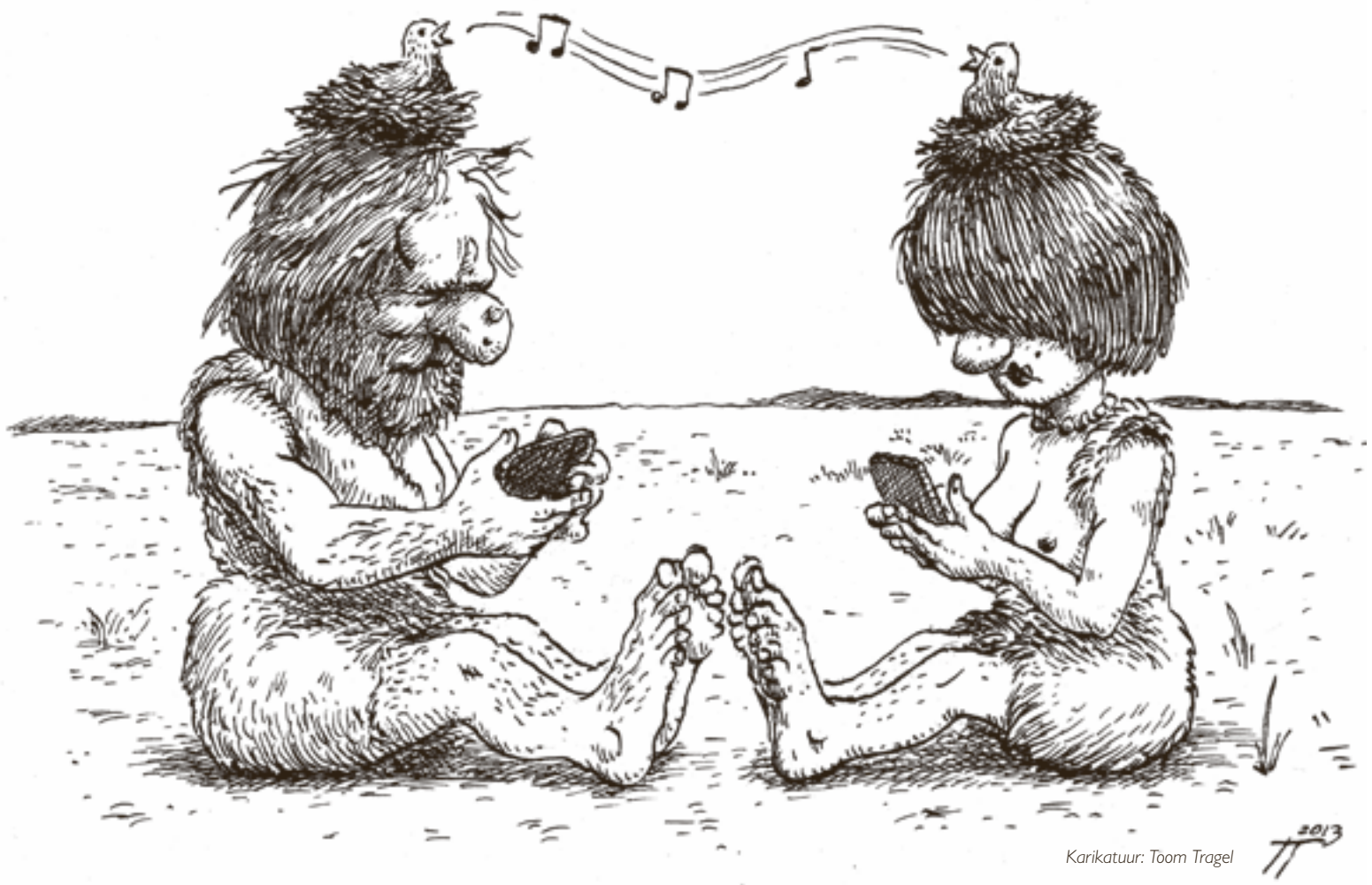

Karikatuur: Toom Tragel

RIIDEKAPP

TÕNU RUNNEL

Riided jõuavad minuni aastas paari üksiku poeskäigulaine raames. Et ma olen tootjate jaoks ebastandardse kehakujuga, siis aeg-ajalt satun ka rätsepa juurde. Vahel harva leian huvi, et minna ja tuua sõjasaak ära ka sekkaritest.

Üldiselt kannan riideid paar aastat, kuni nendega enam restorani sisse ei lubata. Siis tassin nad õmbleja juurest läbi (üks võrratu punt prouasid pesitseb Tartus Soola tänava Swedbanki taga!) ja kannan edasi, kuni need jäävad käiku vaid kodus või maal ehitusel. Kellegi teise neljanda ringi kaubaks saamiseks on kõik liiga ribadeks. Välja arvatud ehk teksad, millest mõni sõber omale kahest vanast paarist ühe uue lubab teha.

Võiksin ju ka kiiremini kapitäie riideid uute vastu vahetada, eks. Aga ma lihtsalt ei taju vajadust – need riided ju toimivad. Ja pealegi ma ei armasta korrektset lakutud ülikondlemist. Peabki veidi kulunud ja isikupärane olema. Teksad lõhuks ise

Foto: Gabriela Liivamägi

poest tulles kohe ette natuke ära, aga õnneks on need tänapäeval juba eellõhutud. Pintsakule paneksin kohe küünarnukkidele paigad.

Erandina hoian vist igavesti alles oma „piltidega" T-särke. Igaüks neist on mõne disaineri valmistatud – enda, sõprade, sekkarite, *threadless*'ide ja sarnaste. Kannan need auklikeks, kuni krae ei taha enam ülejäänud särgi küljes püsida, ja siis jäävad kappi pildialbumiks. Iga särk räägib mulle kapist vastu vaadates ühest või teisest aastast, mil teda intensiivselt kandsin.

See särk siin pildil on meeldivalt jõle karjatus 1995. aastast. Ostsin selle kusagilt Brick Lane'i pealt paari aasta eest ja tee, mis tahad, see materjal vist ei kulugi.

Muid vanu riideesemeid jääb alles vähe. Mõned huvitavamad leiud siit-sealt, mis ootavad, kuni uuesti moodi lubatakse minna.

Kino Sõprus Live: Sun Araw (USA)

Teisipäeval, 9. aprillil alustab Tallinnas uus muusikasari Kino Sõprus Live! Vaheldusekс klubides toimuvatele kontsertidele, kus on tavapärane, et peaesineja astub lavale paar tundi peale kesköö, on Kino Sõprus Live õhtupoolikul algav istumiskontsert. Sarja esimene külaline on Sun Araw, psühhedeelse *dub*-muusika täht Ameerikast, kelle loomingut on mõjutanud režissöörid Tarkovski, Altman, Tarr ja teised – selgelt väga sobiv külaline pealinna *indie*-kinno. Sun Araw kapteniks on Cameron Stallones, kelle koduks on päikeseline California. Stallonesi muusikat inspireerivad 60–70ndate *reggae*, *afrobeat* ja *dub*-muusika. Tema ühisplaat koos M. Geddes Gengrasi ja legendaarse Jamaica grupiga The Congos vallutas Billboardi edetabelis seitsmenda koha (kategoorias World Albums). Kino Sõprus Live'i plakatite disainer on Aadam Kaarma, artisti kujutava illustratsiooni autoriks on igal üritusel erinev kunstnik. Sun Araw'd kujutas maalikunstnik August Künnapu. Piletid on eelmüügis Sõpruse kassas ja Piletilevis (8 €) ning enne üritust kohapeal (10 €). Algus kell 19.

Inga Copelandi *live* Haigla Peol

Veebruaris võimsalt oma teist aastapäeva tähistanud Haigla Pidu kolib esimest korda ajaloos Von Krahli ning vallutab selle kaks korrust. Reedel, 12. aprillil toimuva ürituse peaesinejana on välja kuulutatud Inga Copeland, kelle märtsi alguses ilmavalgust näinud plaadi „Don't Look Back, That's Not Where You're Going" produtsentideks on Londoni *UK funky* ja *grime*'i spetsialist Scratcha DVA ning taani elektroonilise tantsumuusika täht Martyn. Copelandi värsket plaati on nimetatud välismaises muusikapressis tema seni parimaks. Inga Copeland on üks pool duost Hype Williams – bänd, mis muutis eelmisel aastal ilmunud albumil „Black is Beautiful" oma nime Dean Blunt & Inga Copelandiks. Copelandi Tallinna kontsert on ühtlasi tema esimene *live* sooloartistina! Plaate keerutavad ka Haigla DJd Jan Tomson, Kris Luigend ja Ats Luik ning kohalikud üllatajad.

Tartu Linnaraamatukogu 100

Tartu Linnaraamatukogu tähistab 100. sünnipäeva. 6.–12. aprillini vältavas juubeliprogrammis on kavas põnevaid kirjandusüritusi, näituseid jpm. Sünnipäeva puhul kehtib ka viivisevabadus (8.–13. aprill).

6. aprillil leiab teadus- ja haridusministeeriumi saalis (Munga 18) aset kõnekoosolek „Internetist kloostrini". Sõna võtavad Rein Lang, Peeter Tulviste, Anne Kull, Jaanus Vaiksoo, Kadri Tüür, Aurika Gergeležiu. 10. aprillil toimub Linnaraamatukogu keskkogu saalis algupärase lastekirjanduse päev, mille teemaks on „Tüvitekstid laste- ja noortekirjanduses". Sama päeva õhtul toimub keskkogu saalis kirjandusõhtu, külas on Jaan Kaplinski, vestluskaaslaseks Valdur Mikita. 11. aprillil toimub keskkogu saalis Jukka Kostiaineni raamatu „Kinnises tõllas" esitlus. Kõnelevad autor ja kirjandusteadlane Sirje Olesk. Õhtul annavad raamatukogu kohvikus Lutsu Juures raamatusoovitusi kirjandusminister Mart Juur ja kirjanduskriitik Mihkel Kunnus. 12. aprillil toimub keskkogu saalis Sulbi küla rahvateatri etendus „Hullud päälinnast". Näitemäng on loodud kuulsa komöödiafilmi „Siin me oleme" ainetel.

Lisaks on keskkogu II korruse internetitoas avatud 8.–12. aprillini ajalootuba. Keskkogu II korruse näituseruumis on 27. märtsist kuni 27. aprillini võimalik vaadata raamatunäitust „Kirjanikud soovitavad". II ja III korruse fuajees ning muusikaosakonna galeriis on üleval Ago Teedema maalinäitus ning IV korruse fuajees näitus „Saja-aastased raamatud meie raamatukogus".

Täpsem programm: www.luts.ee

Kiwa personaalnäitus „enter the untitled" Vaal galeriis

4. aprillil kell 18.00 avatakse galeriis Vaal Kiwa personaalnäitus „enter the untitled", avamisel esitletakse ka samanimelist raamatut.

Näitusel on väljas Kiwa uuem eksperimentaalne looming, mis ühendab teksti ja olematuse metafüüsika, aga ka osa pikemaajalisest protsessuaalsest teosest, kontseptuaalsest kollektsioonist „collected film stills", mille kohta Hanno Soans on kirjutanud: „Arhivaarina on ta kogunud valdavalt *art house* kinost pärinevaid kaadreid, mille subtiitrites kordub kunstniku jaoks lummavaim sõna *nothing*, mittemiski, antiasi, tühjus. Tõepoolest, kääre filmireaalsusesse lükates on ta selles installatsioonis, vastupidiselt eelmisele, kus ta seda asendustehete abil simuleerib, lõhkunud filmilummuses genereeritava žižekliku Reaalse silmkoe ja jätnud meid silmitsi ikooniliseks tõstetud kaadritest moodustuvate meelevaldset tähendust genereerivate „koomiksi-katketega". Visuaal filmilindilt dekontekstualiseerub ja uueks mantraks saab eimiski, kaadritagune tähendusvaakum."

Näituse sees avatakse veel teinegi näitus, miniatuurses kunstiruumis Loop avatakse heliinstallatsioon „spatial experience".

Näitus jääb avatuks 4. maini.

Teravaid elamusi pakkuv kevadekuulutaja HÕFF

25.–28. aprillil paneb Haapsalu taas kihama Haapsalu Õudus- ja Fantaasiafilmide festival ehk HÕFF. Juba kaheksandat korda linastatakse ühe pika nädalavahetuse jooksul õudus- ja fantaasiafilme, mida Eestis tavalevi kaudu näha ei saa, aga mis on andnud filmimaailma olulise panuse. Näidatakse nii uusi tulijaid kui taasekraniseeritakse omal ajal filmifriikide seas laineid löönud kultusteoseid.

Eelmisel aastal keskenduti Eesti filmiaasta puhul Eesti õudusfilmidele, seekord aga viib programm vaatajad kontinentidevahelisele reisile. Väljakuulutatud filmidest verivärskeim on „The Complex" (2013), mis on legendaarse jaapani režissööri Hideo Nakata („The Ringi" ja „The Ring 2" autor) viimane film. Kriitikute poolt hästi vastu võetud linateos seob ühte modernse maailma ja müütilised üleloomulikud jõud. Jaapani traditsioonidele omaselt on filmi süžee sümboolikast tihedalt läbi põimunud. Esile võiks tõsta ka mullu esilinastunud filmi „Maniac", kus Elijah Wood näitab end kardinaalselt teisest küljest, kehastades mannekeenipoe omanikku ja sarimõrvarit Franki. Prantsuse ja USA koostööfilm kätkeb tribüütdetaile õudusfilmiklassikast „Psycho". Kindlasti ei saa mainimata jätta kaheksakümnendatel B-kategooria filmides trende loonud „Mad Max 2: The Road Warriori" (1981). Ulme-, vesterni- ja seiklusfilmielementidest kubiseval postapokalüptilisel Austraalia kõnnumaal ratsutav Mel Gibson astub vastu kohalikke kimbutavale bandiidikambale. Programmi kõige friigimaks filmiks võib pidada *indie*-õudus-komöödiat „Shopping Tour" (2012), kus soome kannibalid asuvad vene turiste järama. Vene päritolu režissöör Mihhail Brašinski tuleb ka publikuga kohtuma.

HAAPSALU ÕUDUS- JA FANTAASIAFILMIDE FESTIVAL

Supilinna ja Karlova linnaosa päevad 2013

Tartu armastatuimad linnaosad Supilinn ja Karlova tähistavad taaskord linnaosa päevi.

Supilinna päevad leiavad aset ajavahemikus 23.–28. aprill. Programmi avab Tartu Uues Teatris toimuv vestlus- ja meenutusõhtu Supilinna minevikust. Järgnevate päevade jooksul kulgetakse Lodjal mööda Emajõge, kohtutakse Tartu linnapeaga ja arutatakse kitsamalt Supilinna ja laiemalt kogu Tartu arengukavasid. Toimuvad traditsioonilised koristustalgud, Tartu raeplatsil jagatakse tasuta suppi, korraldatakse ekskursioone. Meloni tänava õues leiab aset kirjandusõhtu. 27. aprillil toimub traditsiooniline festivalipäev Supilinna Emajõe-äärsel platsil. Selleaastasel vabaõhuüritusel on rõhuasetus pereväärtustel ja pärimuskultuuril – esinevad mitmed huvitavad rahvamuusika- ja *jazz*-kollektiivid. Ühtlasi on kavandatud erinevaid üritusi nii lastele, noortele kui ka täiskasvanutele. Festivali lõpetab avatud hoovide päev. Rohkem infot: www.supilinn.ee.

Karlova päevad toimuvad 13.–19. mail. Programm on jaotunud sarnaselt eelmisele aastale erinevateks teemapäevadeks. Alustatakse Karlova linnaosa vanade majade säilitamise aruteluga. Plaanis on rattaekskursioon Karlova kirikutesse. Toimuvad legendaarsed kirjanduslik ringkäik ning kirjandusõhtu Eharoosa aias. Lille majas õpetatakse taimetoitu valmistama. Rebase sadama aladel toimuvad lõkkeõhtu ja kontsert, sobiva ilma korral saab sõita paadiga. Tolstoi 3 majas toimub erinevate pillide õpituba, õhtul toimub maja hoovis ka kontsert. 18. mail toimuv Karlova päev rongkäigu, kontsertide, laada ja palju muuga leiab seekord aset Tähe ning Päeva tänava nurga rohealal. Tutvustatakse ka väljaandeid Kirev Karlova ning „Kirju Karlovast". Programm lõpeb väikse kontserdiga Rebase sadamas.
Täpsema kava: www.karlova.ee.

1. mai galerii

10. märtsil alustas Tallinnas tegevust 1. mai galerii, mis on ajutine *pop up gallery* Saarineni majas, kus asuvad nii kultuuriministeerium kui ka kultuurkapital ning kus jäid ootamatult tühjaks ühe butiigi tänavatasandil asuvad ruumid. Need ruumid on galeriina kasutusel 1. maini. Tegemist on erinevate asjaolude kokkusattumusel tekkinud ettevõtmisega, mille raames toimub kolm projekti. 7. aprillini on avatud galerii teine projekt „Romeo ja Julia", mida sai aasta alguses näha ka Tartus Y galeriis.

Kolmanda ja ühtlasi viimase näituse koostavad Gregor Taul, Marten Esko ning Siim Ghert Preiman koostöös EKA tudengitega ning selle raames on ühe korraldaja Anders Härmi sõnul ootused kriitilise dialoogi osas kultuuri- ja hariduspoliitikaga kõige kõrgemad. Lisaks planeerivad korraldajad laiemat lisaürituste seeriat.

1. mai galerii toimkonda kuuluvad Anders Härm, Jaana Jüris ja Neeme Külm.

THE BALTIC SCENE

The Baltic Scene avas ingliskeelse veebiajakirja

31. märtsil avas The Baltic Scene uue ingliskeelse veebiajakirja, mis püüab endas ühendada Baltimaade muusikaskeenesid. Veebiajakirja eesmärgiks on kajastada artiste, hoolimata nende eelnevast edukusest, turundusoskustest või žanrist. Kuigi plaanitakse hakata koostama ka kuukirja kõige tähelepanuväärsemate artiklitega, siis avaldatakse uusi lugusid veebilehel pidevalt. The Baltic Scene sisaldab endas kõike, mida üks endast lugupidav muusikaajakirigi: muusikauudiseid, intervjuusid, videoid, artistide portreelugusid, festivalide giide, plaatide ja sündmuste arvustusi, aga plaanis on ka pikemad kultuurianalüütilised lood. Muusikapleier tõstab esile *Song of the Day*. Samuti on veebiajakirjas üleval The Baltic Scene'i R2 saate arhiiv.

Üheks kasulikuks vahendiks nii muusikatööstuse kui muusikanautija jaoks saab olema TBSi kalender. Lisaks saab lehel kõrgendatud tähelepanu rubriik „The Baltic Scene Tour", mis kajastab iga kolme kuu tagant kõiki kolme riiki läbivat ja kolme artisti kaasavat kontserttuuri. DJdele, algajatele artistidele ja kontserdikülastajatele hakatakse korraldama ka erinevaid konkursse. Ilmunud ajakirjast võib sissejuhatuseks leida intervjuu ühe kreeka mütoloogilise tegelase ekvivalendiga eesti muusikamaastikul, ühe läbi aegade parima elektroonilise muusika albumi kirjutanud väliseestlasega, andeka läti uusklassika artisti portreeloo, imelise Vilnius Temperature'i projekti, uued kodumaised plaadiarvustused nii Zebra Islandi kui Seksoundi riliiside kohta, aga ka muud huvitavat.

Kaasaegse tantsu festival UUS TANTS 2013

11.–13. aprillil 2013 toimub Haapsalus festival UUS TANTS 2013. Festivali kunstiline juht Henri Hütt ühes kolmeliikmelise žüriiga valis festivali põhiprogrammi järgmised lavastused:

Fine 5 tantsuteater „Enne kui minna, ma ütlen"
Karl Saks „The Drone of Monk Nestor"
Erik Alalooga ja Andreas W „Materjali vastupanu"
Kaja Kann ja Juha Valkeapää „It seems a good place to build a house"
Renate Valme ja Kompanii Nii „Pung"
Millimeter Performance Group „It was good while it lasted" (*feat.* Luminoso)
ZUGA ühendatud tantsijad „Võluvärk" (lastelavastus)

Lavastustele lisaks näidatakse alles valmivate lavastuste tööprotsesse ning festivali ajal toimub rahvusvaheline teatriteaduse üliõpilaste seminar „nu_dnc.txt".
Festival UUS TANTS toimus esimest korda 1997. aastal. Eesti kaasaegse tantsu ülevaatefestivali eesmärgiks on esitleda Eesti sõltumatute koreograafide ja tantsijate viimase kahe aasta jooksul esietendunud tipplavastusi. Festivalile saabuvate väliskülaliste (tantsuprodutsendid, (tantsu)festivalide juhid, ajakirjanikud) huvil ning kaasabil loodetakse tutvustada uuemat Eesti kaasaegset tantsu ka teistel Euroopa tantsulavadel.

ArtUpCareer – infovärav Eesti ja Põhjamaade loovisikutele

www.artupcareer.net on loovisikutele ja organisatsioonidele suunatud platvorm, mille missiooniks on aidata tudengitel leida kontakte ja sobivaid koostööprojekte ning ettevõtjatel saada otsekontakti Eesti kahe suurema kunstiülikooli aktiivsete tudengite ja vilistlastega. Keskkonnale puhuvad elu sisse erinevad sündmused, mille elluviimisel osalevad portaali kasutajad ise. Näiteks kavandatakse hetkel Hoffmanni jutustusel põhinevat *showcase*-festivali „Meister Kirp", mida lavastab Sasha Pepeljajev. 1. juunil Kiriku plats 1 toimuval etendusel astuvad Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia ja Eesti Kunstiakadeemia tudengid üles kaasaegse audiovisuaalse kunstiloominguga. Rohkem informatsiooni lavastuse kontseptsiooni kohta saab lugeda Müürilehe veebiportaalist.

ARTUP CAREER .NET

ArtUpCareer on loodud Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Eesti Kunstiakadeemia, Aalto University Small Business Centeri (Soome) ja Royal College of Musicu (Rootsi) koostöös.

TELLI MIND

Telli mind Eesti Posti perioodika e-tellimiskeskkonnast:
www.post.ee/perioodikatellimine
või saada kõrvalolev tellimissedel meile postiga.

MÜÜRILEHT

SAAJA
TASUB POSTIKULU
Luba nr 1826

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

Jah, ☐
Soovin tellida *Müürilehe 10€ eest aastaks oma postkasti (6 lehenumbrit)**

(P.S. – lipiku pöördele võid kleepida postkaardi)

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

**Järgmise lehenumbri kätte saamiseks peab tellimus jõudma Müürilehe toimetusse hiljemalt mai viimaseks nädalaks.*

INTERVJUU: LUGEMIK

Küsis Helen Tammemäe

Kirjastuse Lugemik eestvedajad fotograaf ja kunstnik Anu Vahtra ja graafiline disainer Indrek Sirkel nendivad, et maailma mõistes on nende väikekirjastus lihtsalt üks paljudest – siin aga veel täiesti omalaadne ettevõtmine.

Erinevalt muust Euroopast *zine*'ide kultuur Eestis veel ei lokka ja pisikirjastajaid on vähe. Seetõttu pole ka ime, et omaalgatuslikult kunstitrükiseid publitseerivat Lugemikku kohalikul kunstiskeenel teistele heaks eeskujuks seatakse. Ühe päikselise pühapäeva pärastlõunal seadsin sammud Okasroosikese lossi Lugemiku kontorisse, et järele uurida, mida uut on kevade hakul tärkamas.

Kas võib öelda, et Lugemik väljendab teie tingimusteta armastust eesti kaasaegse kunsti vastu? Miks otsustasite hakata andma omaalgatuslikult välja väiksetiraažilisi kunstitrükiseid?
Anu Vahtra: No vaevalt see nüüd tingimusteta armastus on. Pigem huvi noorema generatsiooni kunstnike ja nende tööde vastu – soov neid laiemale publikule kättesaadavaks teha ning omamoodi arhiveerida.
Indrek Sirkel: Me ei arva, et meie kirjastus oleks kuidagi eriline nähtus. Kindlasti ei ole Lugemik mõeldud olema omaette kunstiprojekt. See on lihtsalt üks kirjastus, mis annab välja asju, mida keegi teine ei anna. Minule kui graafilisele disainerile on see ka iseendale heade töötingimuste loomine, kuid lisaks on kirjastamisel ka hariduslik eesmärk. Kuna õpetame mõlemad EKAs, siis on see omamoodi ka tudengitele materjalide tekitamine, mis kipuvad muidu Eestis vahel puudulikud olema.

Olete mõlemad lõpetanud Gerrit Rietveld Academie Amsterdamis. Mida te arvate, kas teid on mõjutanud rohkem sealt omandatud akadeemilised teadmised või pigem mujal olemise kogemus ise?
A.V.: Ma arvan, et Rietveldi akadeemia puhul ei saa tegelikult kasutada sõnapaari akadeemilised teadmised, kuna sealne süsteem on pigem kogemuspõhine. Aga jah, kõik need tegemised said sealt alguse.
I.S.: See on üks kõige mitteakadeemilisemaid koole üldse. Kuid tõesti, paljud sõprussuhted, professionaalsed kontaktid ning mitmed koostööprojektid kujunesid välja õpingute ajal Hollandis. Amsterdam on sama väike koht nagu Eesti, kus kõik teavad kõiki. Kui hakkad seal juba tegutsema ja õppima, saadki kõigiga tuttavaks.

Oli see siis pigem väljastpoolt mõtlemise koju kaasa toomine?
I.S.: Kui veel viis aastat tagasi tundus välismaa koju toomine vajalik, siis nüüd on see ühendus vahepealse aja jooksul kuidagi loomulikuks saanud.

Et see skeene on kuidagi rohkem lõimunud?
A.V.: Mingisugune vahetus toimib viimaste aastate lõikes tõesti laiemas plaanis ning ladusamalt. Muidugi, tõsi on see, et suhteliselt soodne pinnas Lugemiku-laadsete projektide elluviimiseks tekkis siin alles hiljuti.
I.S.: Mujal maailmas on väikekirjastamine täiesti tavaline nähtus. Eestis kahjuks kipub veel kehtima see praktika, et enne kui sa oma trükise saad, pead olema küllaltki tuntud kunstnik. Kunstitrükiste ja kataloogide tegemine on kulukas, aga tänapäeval saab neid asju õnneks ka ökonoomselt teha.

Räägime siis juba natukene rahast ka. Ma vaatasin, et kulkast te otseselt toetust ei saa. Kas ja kuidas väljaspool Eestit sarnaseid ettevõtmisi rahastatakse?
A.V.: Paljude kirjastuste puhul oleneb rahastamine kontekstist. Kui trükis antakse välja näiteks osana näitusest, siis on see ka vastavalt eelarvesse planeeritud. Sarnaselt tegutseb ka Lugemik.
I.S.: Kui kunstnik koostab oma eelarvet, siis kirjutab ta eelarvesse sisse, et on vaja ka trükis koostada ning välja anda. Eks me oleme kulkast toetust saanud küll, aga me tavaliselt ise ei taotle, vaid seda teeb kunstnik.

Te näete siis, et kunstnikel on võimalus trükise jaoks raha oma eelarvesse planeerida?
I.S.: Siiani on õnnestunud, aga mis siin salata – need summad, millest me räägime, on võrdlemisi piiratud. Mitte et me tahaks väga palju suuremalt ja uhkemalt teha, aga eks enamik kirjastusprojekte on võimalikud ikkagi selle arvelt, et me teeme tasuta tööd. Aga kui mõelda, kuidas neid asju välismaal rahastatakse, siis ma arvan, et mujal maailmas müüvad raamatud ikkagi paremini – lihtsalt selle pärast, et inimesi on rohkem. Raamatute tiraažid muidugi iseenesest ei ole väga palju suuremad. Kui meil on need valdavalt 400 ringis, siis ega välismaal ka tiraažid üle 700 ei küündi.
A.V.: Võiks olla nii, et peamine asi, millest lähtuda, ei oleks piiratud eelarve.

Teil on päris muljetavaldav edasimüüjate nimekiri. Kui hästi on teie trükised välismaal seni müünud? Kas huvi eesti kunsti vastu on suur või on see vajadus pigem faktiline, et need ka väljaspool Eestit kättesaadavad oleksid?
I.S.: Peab tunnistama, et praegu on see pigem faktiline. Ega ei ole nii, et keegi läheb välismaal raamatupoodi väljaspool Eestit veel tundmatu kunstniku raamatut küsima. Laura Tootsi esimene raamat, mis müüs välismaal kõige paremini, on meil läbi müüdud. Aga üks põhjus on kindlasti ka see, et raamatu tiraaž oli vaid 200 ja osa sellest jagati tasuta ära, osa müüdi Eestis. Me näeme oma sõprade pealt, kes Amsterdamis raamatupoodi (San Serriffe) peavad, et ega see mingi roosiline äri ei ole.

Selle koha pealt ei eristaks te kirjastamist siin või mujal Euroopas?
I.S.: Mujal maailmas on selliseid kirjastajaid ja poode palju rohkem. Me ei näe, et see oleks mingi nišiasi – teeme lihtsalt seda, mida meile meeldib teha. Ja kuna Eestis on niikuinii kultuuri- ja kunstitrükiste turg väga piiratud, siis on parem pakkuda midagi natukene laiemale publikule.
A.V.: Kuna mujal maailmas on ettevõtmisi nõnda palju ja erinevaid, siis on seal lihtsam keskenduda ka millelegi väga spetsiifilisele. Meie arvates ei ole sel veel kohalikus kontekstis väga mõtet. Kuigi me ei välista, et ka Lugemiku tegevus keskendub tulevikus millelegi suhteliselt kitsale ning konkreetsele.

Millised on teie edasised plaanid seoses kirjastamisega? Seni olete andnud välja kunstitrükiseid, kas olete avatud ka muudele valdkondadele?
I.S.: Me ei tee nendel valdkondadel eriti vahet – meie jaoks on kõige olulisem, et projekt oleks huvitav. Selleks aastaks on meil plaanitud koos Artishokiga üks tekstikogumik. Lisaks on ilmumas Kadri Noormetsa näidend, samuti Anna-Stina Treumundi fotoprojekt ja ka mitmeid pisitrükiseid peatselt avatava Flo Kasearu majamuuseumi jaoks.

Kui trükise väljaandmine ei sõltu otseselt valdkonnast, vaid ideest, siis millele te oma trükist hakkate üles ehitama? Tekst näiteks ei ole teie trükistes tingimata dominant.
A.V.: Protsessi lähtepunktiks ongi ennekõike meie huvi projekti vastu.
I.S.: See ei ole kindlasti selline traditsiooniline kirjastamisprotsess. Tänapäeval on trükise tegemisega seotud osapooled saanud võrdsemaks, positsioonid on segunenud. Kõige olulisem on, et tulemus annaks projekti olemust edasi.

See ilmestab väga hästi sellist n-ö transmediaalsust – üksteise ideede läbimängimist ja remiksimist mitmel tasandil. Kas võib öelda, et Lugemiku trükised omavad omaette teoste väärtust?
(Mõlemad naeravad) Tahaks loota küll!

Seega need siis ikkagi ei ole lihtsalt näitusega kaasas käivad trükised?
A.V.: Seda loodakski alati näha, et trükis on iseseisev teos. Päris mitmed Lugemiku väljaannetest on kunstnike endi jaoks olnud osa nende näitusest. Näiteks Paul Kuimeti raamat „In Vicinity" juhatas sisse tema järgmise näituse; Laura Tootsi postkaart oli eksponeeritud teosena näitusel, aga tegemist oli ka Lugemiku kirjastatud kunstnikutiraažiga; Tuukka Kaila eksponeeris oma fotosid näitusel trükise paarislehekülgedena; Neeme Külma raamat „Pinnavirvendus" toimis nii objektina näitusel kui ka limiteeritud tiraažiga kunstnikuraamatuna.
I.S.: On väga tore näha, et iseseisev ja tugev graafiline disain on viimastel aastatel Eestis jõuliselt tegutsev olnud. 90ndatel oli graafiline disain Eestis peamiselt reklaamitööstuse meelevallas, 00ndatel murdis see end sealt lahti. Meil on väga palju noori graafilisi disainereid, kes teevad väga lahedaid asju.

Palju te ise muidu ostate ja kogute sarnaseid väljaandeid?
I.S.: Päris palju! Amsterdamis elades läkski kogu mu raha trükistele. Ma arvan, et meil on Anuga kahe peale kokku väga suur raamatukogu.

Te avate aprilli lõpus EKKMis oma raamatupoe. Rääkige lähemalt. Kas see on aastaringi avatud pood?
(Anu naerab hüsteeriliselt)
I.S.: Meil on praegu šokiseisund. Ehitasime seda poodi EKKMi ühte vanasse garaaži terve sügise. Mingil hetkel tuli talv peale ja temperatuuri tõttu jäi ehitus seisma. Naersimegi just, et ei julgegi garaažiust lahti teha – ilmselt on metsloomad endale sinna vahepeal pesa teinud. Praegu on jäänud avamiseni kuu ja tundub endalegi utoopiline seal kõik valmis saada. Esialgu on pood avatud aprilli lõpust oktoobrini, siis vaatame, mis edasi saab. Kui EKKM oleks aastaringselt lahti, siis oleksime ka meie. Aga eks see olegi esialgu selline testperiood.

EKKM ju mõnes mõttes ka defineerib külastaja? Ütleme nii, et päris suvaline inimene tänavalt sinna ikkagi sisse ei astu.
A.V.: Ma loodan, et me saame vastastikku kompenseerida, et nüüd on sinna justkui veel rohkem põhjust tulla.
I.S.: Ei tea, eelmise aasta EKKMi külastajaarvud olid suveperioodil kõrgemad kui nii mõnelgi kesklinna galeriil. Suvel on sealkandis ikkagi väga palju liiklust tänu kultuurikilomeetrile ja -katlale, Eesti Disaini Majale, aga ka muidugi lähedalasuvale sadamale.

Mida teie avatava raamatupoe lettidelt leida võib?
I.S.: Meil on kokkulepped *ca* 50 kirjastusega. Põhimõtteliselt võib sealt leida kaasaegse kultuuri trükiseid, mida mujal suurtes raamatupoodides ei ole. Peamiselt meiega sarnaste väikekirjastajate väljaandeid arhitektuuri, kunsti, disaini, teatri ja filmi teemadel. Kindlasti tahaks ka näiteks muusikat müüki võtta.

Peamiselt Euroopa kirjastustelt?
I.S.: Peaasjalikult, aga meil on partnereid ka Kanadast, USAst, Uus-Meremaalt ja ka näiteks Lõuna-Koreast.

Kas räägite kirjastustega ükshaaval läbi või on teil tekkinud omavahel ka juba mingi võrgustik?
I.S.: Nii ja naa. 99% on otse inimestega läbirääkimine, sest tegu on väikeste kirjastustega, mida ajavad 3–4 inimest. Meile meeldib, et me saame otse inimestega suhelda.

Mulle meeldis ühes teie intervjuus mõte, et lisaks trükiste publitseerimisele te n-ö publitseerite mõtteid ka läbi loengute jms. Kas teie raamatupoel on ka mingi programmiline pool?
I.S.: Jah, ma arvan küll. Kindlasti saab see kohaks, kus ka tudengid saavad enda asju esitleda, samuti teeme seal enda trükiste esitlusi ning selles osas on sõlmitud kokkulepped ka lähiriikide kirjastajatega. Suveperioodil on see meile kindlasti kontoriks, aga samas saab sellest ilmselt ka mingil määral kogunemiskoht. Meie jaoks ei ole see lihtsalt pood, vaid paik, kus levitada teadmisi laiemalt.

Lugemiku raamatupoe avamine toimub EKKMis 26. aprillil kell 19.00 koos 2013. aasta Köler Prize'i nominentide näituse avamisega.

Kuula ka Klassikaraadio „Kunstiministeeriumi" saate arhiivist Maarin Mürgi intervjuud Anu ja Indrekuga.

Viimased kuus kuud oleme EKKMis tegelenud kahe garaaži ümberehitamisega uueks raamatupoeks.

Kultuuriväljaannetele spetsialiseerunud poe avame Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi hoovil reedel, 26. aprillil kell 19.00.

Avamiseks jõuab poeriiulitele üle 300 kunsti-, disaini- ja teooriatrükise rohkem kui 50 erinevalt kirjastuselt tervest maailmast.

Kohtumiseni!
Kirjastus Lugemik

PS! Poe ehitamisel on hindamatuks abiks olnud EKKM, Neeme Külm & Jaana Jüris (Valge Kuup), Salto Arhitektid, Jan Tomson ning meie tubli ehitaja Janek Naruskberg ja EKA GD tudengid. HC Betoon, Skano, Fagerhult – täname teid toetuse eest!

Selline nägi pood välja enne ehitustööde algust augustis 2012

PPS! Kohe-kohe avame ka e-poe www.lugemik.ee, kust saab osta kõiki poeriiulitel leiduvaid trükiseid – aitäh Ranno Ait!

PPPS! Avamisel esineb raamatupoe katusel graafilise disaineri Kalle Mattssoni bänd Ştiu Nu Ştiu Rootsist, kindlasti toimub mõni performance ning saab vaadata vastavatud Köler Prize 2013 nominentide näitust!

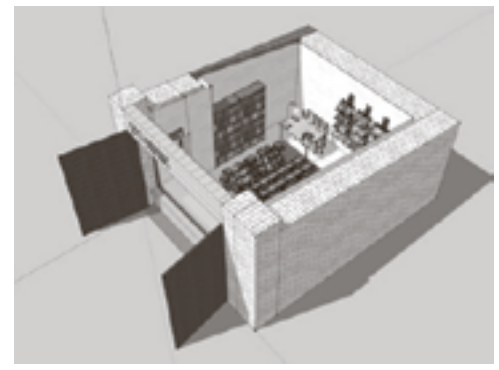

Esialgne 3D Google SketchUp'is

LUGEMIKU RAAMATUPOOD

EKKMi hoovil (Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum)
Põhja pst 35 Tallinn
Avatud N–P 13.00–19.00

www.lugemik.ee

TROOPILISELT SÜNGE ZEBRA ISLAND

Küsis Mariliis Mõttus

„Zebra Island on kindlasti üks väga fantastiline koht, kuhu me loodame teid viia."

See oli pea täpselt aasta tagasi, kui Zebra Island end oma *dream pop*'i oopusega „Falling Through" Eesti alternatiivmuusikakaardile kandis. Aasta hiljem on kollektiivil taskus plaadileping lätlaste I Love You Recordsiga, seljataga läbi mitme riigi ulatuv fännibaas ning diskograafialoendis ilutsemas mõned päevad tagasi ilmunud debüütalbum „Saturnine". Niisiis tundus praegu just see kõige õigem aeg, et Zebra Islandi hingeeluga põhjalikumalt tutvust teha. Müürilehe küsimustele vastasid seekord bändi särav ja rõkkava signatuurnaeruga vokalist Helina Risti ning Zebra Islandi heliloome eest vastutav multiinstrumentalist Rasmus Lill.

Zebra Island pandi algselt kokku juba 2011. aastal. Mis lugu peitub teie bändi sünni taga?
Rasmus Lill: Mul oli salves palju lugusid, mis tundusid heade popplugudena, kui seal oleks peal vokaal. Ühe tuttava kaudu sattusin ma kokku Helinaga. Kohtusime, näitasin talle oma ideid, mis kujutasid endast sündiga klimberdatud meloodiaid, ning tegime oma paar esimest lugu niimoodi kahekesi. Peale seda hakkasime juba bändi kokku panema ja kampa sattusid ka Magnus Morel ning Lauri Raus. Nii hakkasime me minu põhjasid üle käima ja ideid koondama.
Helina Risti: Kui Magnus pidi sügisel sõjaväkke minema, liitus meie bändiga trummidel Caspar Salo. Enne meil trumme ei olnudki. Kõik tuli *backing track*'i pealt. Caspar tõi endaga hiljem kaasa ka Martti Laasi, kes mängib bassi, nii et nüüdne koosseis ongi viieliikmeline. Esmakordselt saime neljakesi kokku 2012. aasta veebruaris. Lauri, Rasmus, Magnus ja mina.
R.L.: Kuu aega pärast esimest proovi pidime juba Lätis I Love You baaris laval olema ja põhimõtteliselt kohe pärast esimest *live*'i saime ka plaadilepingu. See oli tänu meie tolleaegsele mänedžerile, kes meid I Love You Recordsi tüüpidega kokku viis. Tänu neile saime ka Positivusele.

Milliseid muutusi on koosseisuvahetus toonud kaasa teie muusikalises kõlas?
R.L.: Minu arust toimib hea bänd niimoodi, et lool peab olema tugev idee, aga lisaks lisab iga liige omalt poolt mingi nüansi, mitte ei mängi lugu lihtsalt maha. Meil on juhtunud niimoodi, et kõigil on midagi öelda.
H.R.: See, et meil on nüüd juures trummid, on *live*'ide mõttes kindlasti üks suur boonus.
R.L.: Bass ka. Nüüd ei ole muusika kuskil kinni. Saab laval vabalt hingata.
H.R.: Üksteisega suhtlemist ja lavalist kohalolekut on palju rohkem. See on meile endale sisetunde mõttes hea ja sellest saavad kindlasti aru ka kuulajad.

Nii et lavale minnes enam närvi sees ei ole?
R.L.: No see on teistmoodi närv.
H.R.: Närv on hea. See ei tohi jalust maha niita. Kui närv paneb lihtsalt adrenaliini keema, siis on äge.
R.L.: Kas sa kujutad ette artisti, kes läheb lihtsalt tuimalt lavale, teeb oma asja ära ja läheb minema?
H.R.: Töötavat inimest on ikka hea vaadata. On näha, et ta pingutab ja annab endast emotsionaalselt kõik. See on juba väga suur asi.

Kuidas teie bändis üldse loomeprotsess välja näeb? Hakkate koos jämmima või nokitseb igaüks alguses ise ning lööb hiljem ideed teistele letti?
R.L.: Nagu ma enne mainisin, siis on lood minu kirjutatud. Tutvustan neid bändile ja käime need koos üle.
H.R.: Osad sõnad on kirjutanud Rasmus, osad mina. Osade sõnade autoriks on meie sõber Jonas Taul.
R.L.: Aga kõigepealt on meloodia ning vastavalt meloodiale ja meeleolule tulevad ka sõnad.
H.R.: Mõne looga on muidugi niimoodi, et tundub, et meeleolu on hoopis teistsugune kui sõnad. Näiteks lugu „Not Alone" on oma sõnade poolest suhteliselt depressiivne, aga meloodialt rõõmus. Meil on mitmes loos niimoodi. Kui ma seda oma tuttavatele olen lasknud, siis on nad öelnud, et see on nende arvates mahe suvine lugu, surfilugu.
R.L.: Sisuliselt on see *break-up song*, aga mulle meeldivad kontrastid.

Teie muusikat on võrreldud M83, School of Seven Bell-si ja Beach House'iga. Kuidas te ise nende võrdlustega nõustute?
H.R.: See on muidugi üsna vana võrdlus.
R.L.: Ja üsna huvitav ka. Beach House'i leiab. Natukene. Beach House'i on pärast *live*'e erinevad osapooled maininud. Teised on küll head bändid, aga ma ei näe sellist sarnasust.
H.R.: Kunagi, kui me Zebra Islandit tegema hakkasime, käidi selline tutvustus välja. Ma ei tea isegi, kes seda tegi, aga ma ise tunnen, et ei tahaks end nagu üldse kellegagi võrrelda.

Kust üldse selline idee tuli, et paneks oma bändile nimeks Zebra Island?
R.L.: Keegi just seletas, kuidas asjad toimuvad alateadlikult, et sulle tundub mingi idee väga originaalne, aga tegelikult oled sa seda kelleltki teiselt kuulnud või kuskil näinud. Tuleb välja, et ma elan kahe baari vastas: üks on Zebra ja teine Island. Kui meil oli see bänd juba tükk aega olnud, siis keegi ütles mulle, et sul on maja vastas sellised baarid, et kas sa teadsid seda. Ma ei teadnud. Aga kui tegelikult asjad kokku panna, siis tollel õhtul, kui me otsustasime selle nime ära panna, olid Helinal mingisugused sebradega kõrvarõngad.
H.R.: *(Rasmusele)* Sina olid kindel, et tahad bändi nimeks panna midagi, millel oleks sees sõna „island".
R.L.: Alguses, kui ma selle nime välja ütlesin, siis me kõik naersime.
H.R.: Aga see tunduski äge, sest Zebra Island on kindlasti üks väga fantastiline koht, kuhu me loodame teid viia. (*Naerab*)
R.L.: Visuaalselt see kirjapilt kuidagi meenutab meie muusikat. Võib-olla on see minu probleem.

Kes teid muusikaliselt mõjutanud on?
H.R.: Kuna meie bänd koosneb viiest inimesest, siis on väga raske sellele küsimusele vastata. Igaüks võib oma isiklikust vaatevinklist öelda, kes teda mõjutanud on.
R.L.: Ma ei usu, et keegi üldse niimoodi lugusid kirjutab, et ta mingit tuntud bändi silmas peab, kelle moodi ta kõlada tahaks. No kindlasti tehakse ka niimoodi.
H.R.: Need lood muidugi muutuvad oma arenemise juures nii tohutult, et alguses on nad võib-olla tõesti alateadlikult mingist teisest bändist inspireeritud, kuid lõpptulemus võib kapitaalselt erinevasse suunda tõmmata. Meil on lood plaadi peal päris erinevad ka. Erinevate tunnetuste ja atmosfääridega. Ma arvan, et see on igatahes väga põnev plaat, põnev kuulamine.
R.L.: Plaadi masterdatud versiooni kuulates olen ma ära tundnud näiteks Kate Bushi ja Beach House'i. Lauril on väga beachhouse'ilikud partiid.

Teie loost „Thank Yourself" jäi mulle isiklikult kõrva üks vägagi The xx-ilik kitarrikäik.
R.L.: The xx nagu ka Beach House ja School of Seven Bells on bändid, mille ma avastasin peale seda, kui me olime andnud välja loo „Glow". Leidsime sellised kirjeldused, et me kõlame nagu Beach House. Minu jaoks oli see isegi üllatav. Ütleme nii, et miski ei ole taotluslik.

Teie muusikat on asetatud *dream pop*'i, *shoegaze*'i ja süntpopi lahtritesse. Kuidas te ise seda määratleksite?
H.R.: Ma arvan, et meie lugusid pole enamjaolt kuuldudki, nii et igasugune lahterdamine on olnud praeguseni ülekohtune. (*Naerab*)
R.L.: *Dream pop* kõlab ilusalt, miks mitte. Samas ei ole me otseselt *shoegaze* ega ka *dream pop*.
H.R.: Mulle tundub, et meile on nüüd seda melanhoolsust, sügavust ja tumedamat poolt lisandunud. Et see nagu päris selline tilulilu ei ole.
R.L.: No *dream pop* ei tähendagi tilulilu. Oletame, et sa ütled näiteks Metallica kohta midagi ühe sõnaga, kas see teeb üldse sellele bändile au ja kas sa saad aru, mida see bänd endast üldse kujutab? Samamoodi, kui sa ütled ühe inimese kohta hipster või oss.
H.R.: Aga no vahest on lihtsuse mõttes vaja.
R.L.: See teeb asjad lihtsamaks küll.
H.R.: Aga me ise ei tahaks ennast lahterdada. Raske on.

Teil on kõigil bändis mõni kõrvalprojekt ka?
R.L.: Kõigil on kõrvalprojektid.
H.R.: Minu kõrvalprojekt on mu lapsed.
R.L.: Ma teen kõrvalt sada protsenti elektroonilisi asju. Lauril on tume kidrabänd. Martti on Otsa kooli poiss ja Casparil on rokibänd Liqui Fuzz.
H.R.: Casparil on veel mitu kohta, kus ta mängib. Ma tegin kunagi Bad Applesit, aga selle jätsin ma riiulisse hoiule.
R.L.: Kõigil neil teistel bändidel on omakorda kõrvalprojektid. Nii see Eestis töötab, sest üldiselt ühe bändiga ära ei ela.
H.R.: Lauljana on nagu teistmoodi. Lauljana tunnen ma üldiselt, et ma tahan olla truu ühele bändile, Zebra Islandile. See oleks minu arust natuke veider, kui ma laulaksin mitmes bändis.

Teie debüütplaat kannab nime „Saturnine" (*tõlkes sünge, tume, Saturni mõju all – M.M.*). Kas siinkohal on tegemist mõne bändiliikme astroloogiahuviga või kirjeldab see pigem plaadi üldist tonaalsust?
R.L.: Pigem jah seda meeleolu. Sellist natuke tumedat atmosfääri. Kuigi muusika on ikka suhteliselt rõõmus ja värviline. See tumedus kipub pigem sõnumites peituma.
H.R.: Iseenesest on Saturn üks väga põnev planeet ka, mille mõju all olla. Kui küsitakse, milline meie muusika on, saame nüüd öelda, et Saturnine. Ongi selline melanhoolsuse ja tumedama pooluse mõju all.

Anton Corbijni filmis „Control" võib näha stseeni, kus Joy Division kasutab oma loo „She's Lost Control" trummipartii täiustamiseks aerosoolipudelit. Kas Zebra Islandi plaadilt võib mingeid sarnaseid lahedaid tehnilisi elemente leida?
R.L.: Midagi huvitavat otseselt küll välja tuua ei ole. Võib-olla see, et kui ma mingisuguse loo teen, siis kuhjan sellele väga palju kihte. Nii palju, et paha hakkab, ja hakkan neid ühekaupa ära võtma, kuni asi lõpuks veelgi paremini töötab. Kogu selle plaadi tegemise juures olen ma õppinud, et vähem on rohkem. Ma ei taha kindlasti jätta mainimata Norman Orrot, üht Music For Your Plantsi eestvedajatest, kes mind natuke selle tegemise juures juhendas ja hästi palju uusi ideid andis.
H.R.: Ta andis osadele lugudele uue dimensiooni. Mingi nägemuse, mida me ise ei oleks osanud neis eales näha.
R.L.: Praeguse seisuga on „Gotcha" ja „Thank Yourself" tema miksitud ja kaasprodutseeritud. Ühed kõige süngematest lugudest. Põhimõtteliselt kõige süngemad lood.

Millal te muidu plaadi valmis saite? Niimoodi, et te tundsite, et nüüd on see valmis.
R.L.: Valmis sai see stiililiselt üks päev enne masterdamisse saatmist. Ma ikkagi võtsin ühe loo veel ja miksisin selle ise üle. Enda arust läks paremaks. Nüüd on rahu majas. Selles mõttes, et närvid puhkavad.
H.R.: Ma arvan, et neid lugusid saaks veel lõputult kruttida ja miksida. Nii hea, kui on lõpuks kindel aeg, et nüüd on valmis ja punkt.

Praegu olete te oma plaadiga siis sajaprotsendiliselt rahul?
H.R.: (*Kindlalt*) Jaa.

Milline teie graafik peale plaadi ilmumist välja hakkab nägema? Mis peale Positivusel ülesastumise kavas on?
R.L.: Lähme jälle muidugi Lätti ja Leetu. Seal on meil fännibaas. Lätis suurem, Leedus väiksem. Ja siis Soome tuur.
H.R.: Loodame seda fännibaasi jõudsalt kasvatada. Tegelikult pole see eesmärk omaette. Kavatseks võimalikult palju häid ja ägedaid kontserte anda, millega ise hästi rahul oleksime. Meil on uus mänedžer Peeter Mikk, nii et vaatame, kuhu tema meid viib.

Pildil vasakult: perkussionist Caspar Salo, kitarrist Lauri Raus, klahvpillid Rasmus Lill ja laulja Helina Risti. Foto: Renee Altrov.

R.L.: Aprillis on meil suhteliselt kiire.
H.R.: Igatahes praegu tulime me areenile tagasi ja ma arvan, et nüüd hakkab see rong ruttu sõitma. Vähemalt me püüame teha kõik endast oleneva, et hakkaks.
R.L.: Kui me sügisel nägime vaeva sellega, et oleks midagi tulevikus öelda, siis nüüd saime me plaadi valmis ja vaatame, kuhu see meid viib.
H.R.: Plaat räägib enda eest.
R.L.: Enesetunne on selles mõttes okei. Pigem positiivne. Ma loodan, et äkki teistele meeldib ka.

Te olete päris palju Lätis kontserte andnud.
R.L.: Positivusel, Summer Sound Festivalil ning Piensi klubis ja Palladiumis ka.
H.R.: Palladiumis esinesime Zola Jesusega koos. See oli väga äge.
R.L.: Ja Ogres. (*Läti väikelinn, kus toimus eelmisel aastal Cita Vide muusikafestival – M.M.*)
H.R.: (*Väga elavnenud hääletoonil*) Ogre ongi selline koht, nagu nimi ütleb. Esinesime kuskil põllu peal! Aga see oli samas põnev. Kõik Läti esinemised on jäänud eelmisesse aastasse. Nagu öeldud, siis septembris oli meil viimane kontsert oma eelmise koosseisuga, nii et veebruaris toimunud kontserdid Tartus Genialistide Klubis ja Tallinnas Sinilinnus olid meie esimesed uue koosseisuga. Meil on pool aastat pausi olnud. Mitte küll otseselt muusikalises tegevuses, sest enamjaolt tegelesime me albumi salvestamisega.

Kuidas Läti publik teid vastu on võtnud?
R.L.: Jumala soojalt.
H.R.: Hästi soojalt jah. Lätis on väga mõnus esineda.
R.L.: Neil on natuke rohkem sellist soojaverelisust. Lätlased tantsivad rohkem ning tulevad rohkem pärast kiitma.
H.R.: Mul on väljaspool Eestit esinedes alati kuidagi parem tunne. Ma tean, et Maria Minerva on ka öelnud, et omade ees on kuidagi hirmsam esineda. Eestlased on teistsuguse temperamendiga. Mõistavad pigem ruttu esmajärjekorras hukka ja hakkavad alles siis häid asju otsima.
R.L.: Ma tunnen küll nii, et mõistan alguses pigem hukka. (*Siinkohal minnakse lõbusal toonil edasi põgusa naaberrahvaste temperamendianalüüsiga.)*
H.R.: Ma ka. Ma olen eestlane, mis sa teed.
R.L.: Huvitav, kas Soomes on veel hullem see?
H.R.: Ma ei tea. Järjest põhja poole lähed, seda hullem on. Meil on ju plaanis lähitulevikus Soomes ka väike tuur teha, siis vaatame.

Kuidas te üldse Zola Jesuse soojendajaks sattusite?
H.R.: See on ka meie endise mänedžeri Natalie Metsa organiseeritud.

Puutusite temaga lava taga kokku ka?
H.R.: Jaa! Ta oli väga tore. Lühike.

Astute juba teist korda üles ka Tallinn Music Weekil. Mida te sellest ootate?
R.L.: Mida kõik artistid ikka Tallinn Music Weekilt ootavad.
H.R.: Ma ootan, et ikka jube hea kontsert tuleks. Mina isiklikult ootan seda sel aastal kõvasti rohkem kui eelmisel, sest eelmine kord käis see kõik hästi ruttu. Ei jõudnud väga kohalegi, kui see juba käes ja siis juba läbi oli.
R.L.: See oli esimene Eesti kontsert.
H.R.: Ma olin lavale jõudes ikka väga närvis. Enne seda olin nagu vana rahu ise. Ma loodan, et seekord on siis vastupidi, et ma olen praegu närvis ja kui ma lavale lähen, siis unustan kõik muu. Võiks kuidagi loogiliselt seda rada pidi minna küll ju! Seekord on meil lood palju rohkem valmis ja kindlamad. Meil on tõesti nii mõnus bänd ja koos on nii lahe laval olla. Ma arvan, et see on kõige tähtsam, et laval oleks mõnus. Siis peegeldub see ette ka rahvasse.

Kas te eelmisel aastal Tallinn Music Weekilt mingeid olulisi kontakte ka saite?
H.R.: Pärast Tallinn Music Weekil esinemist saime me ikkagi lõpuks I Love You Recordsilt lõpliku kinnituse plaadilepingu osas. Seda ei või ju teada, äkki meie muusika jõudis kuskile mõne sealse kontakti kaudu, aga me ei tea, et ta just sedakaudu jõudis. Meie lugu lasti Tallinn Music Weekiga seoses ka mingis USA raadiosaates. Seal lasti viis lugu ja meie oma oli nende viie sees. Midagi ikka.

Kui muidu räägitakse sellest, kuidas oma muusikaga Eestist välja pürgida, siis kui keeruline on teie arvates oma muusika esiletõstmine Eestis? Kui palju üldse promo peab tegema ja end Facebookis haipima? Või piisab ainult heast muusikast?
H.R.: Ma arvan, et see ei ole üldse raketiteadus. Eestis on ikkagi suhteliselt lihtne esile tõusta, kui tahet on.
R.L.: Mida rohkem sul kontakte on, seda lihtsam. See on suures osas pigem maitses kinni. Mulle tundub, et me ei tee *mainstream*'i ja raadiosõbralikku muusikat. Meil on suhteliselt vastav kuulajaskond praegu. Päris tantsumuusikat ei tee ja päris *indie*-rokki ka mitte.
H.R.: Kui meie uus singel „Thank Yourself" välja tuli, siis me mõtlesime, kuhu raadiosse seda saata. Et okei, saadame Raadio 2 muidugi. Aga mis siis edasi saab? Sky Plusi või? (*Naerab)* Et nagu paar võimalust on ja ülejäänud langevad ära.

Äsja valmis teil uus video loole „Everything Might". Miks te just selle loo valisite, mitte oma uut singlit „Thank Yourself"?
H.R.: Video tegemine algas juba novembrikuus ja see protseduur on olnud päris pikk. „Thank Yourself" ei olnud selleks ajaks veel päris valmiski. „Everything Might" oli see-eest täitsa olemas. Meie režissöör Janar Aronija kuulas seda SoundCloudist, see inspireeris teda ja ta võttis meiega ise ühendust ning pakkus välja, kas me sellele loole videot tahaksime. Nii ta vaikselt hakkas veerema.

Idee tuli režissöörilt?
H.R.: Jaa.
R.L.: Sada protsenti.
H.R.: Idee muutus protsessi käigus tegelikult mitu korda. Esialgne mõte oli totaalselt teistsugune kui lõpptulemus. Me pidime seda vaikselt painutama, sest seal olid teatud asjad, mis meile üldse ei meeldinud, ja teatud asjad, mis tundusid täitsa põnevad ning mille puhul tundsime, et neid võiks rõhutada. Janar on tohutult rikkaliku fantaasiaga ja tal tuli uusi ideid nagu varrukast. Juba otsiti kohti, aeti inimesi kokku. Me ikka ütlesime, et meil ei ole nii palju raha, et teha nii tohutult suurt videot, nagu režissööril plaanis oli. Tal olid ikka väga suured plaanid – jäähallide ja tossumasinatega. Kolm pikka võttepäeva tuli ikkagi ära ja filmitud sai RED-kaameraga, ikka korraliku tehnikaga. Massistseen sai tehtud, nii et ainult lapsed ja loomad olid veel puudu. Muidu oli küll tipptasemel tegemine ja tohutu produktsioon. Nii et väga palju inimesi, kellele me nüüd tänu võlgneme. *(Naerdes)* Ma loodan, et nad võlgnevad meile ka tänu, et me neid inspireerisime. Minu jaoks on see päris põnev, kuidas kõik ideed, mis Janaril tulid, olid hoopis teises suunas, kui nad minul endal oleksid tekkinud. „Everything Might" on minu meelest üks meie positiivsemaid lugusid, aga video tuli ikka päris sünge. Algselt oli ta isegi palju süngem. Selline, et kõik saavad surma ja kõik tapetakse ära. Lõpuks lahenes see nii, et ma juba olen surnud, ärkan ellu ja ülejäänud surnud ärkavad ka ellu.
R.L.: Ütleme nii, et see on positiivne.
H.R.: Jah, surm jäi sisse, aga positiivsel kujul.
R.L.: Aga nüüd saab teistele lugudele videoid teha. Ma loodan, et tulevikus ei jää ükski lugu ilma videota.
H.R.: Ma loodan ka. Meil on ju endal bändis inimesed olemas, kes on tihedalt produktsiooni ja videotegemisega seotud. Rasmus on ju ise monteerija ja mina olen päris mitmele muusikavideole stilistikat teinud.

„Falling Through" ongi Rasmuse tehtud?
R.L.: Jaa, enam-vähem. Toomas ja Nele (*Savi ja Aunap – M.M.)* filmisid ja koos monteerisime.

Olen mitmete bändide tausta uurides täheldanud, kuidas muusikud võtavad oma loominguks ainest kirjandusest, ning viimasel ajal on eriti silma hakanud tendents kasutada lüürikas inspiratsiooniks kurioosseid isikuid ajaloost. Kust võtab oma inspiratsiooni Zebra Island?
R.L.: Igalt poolt. Nii raske on sellele näppu peale panna. Kõik inimesed on ju jämedalt öeldes oma keskkonna toodang. See on seotud kõige sellega, mida sa kuuled, näed ja mis meelde jääb.
H.R.: Seda infot tuleb igalt poolt ümberringi nii palju, et õudselt raske on öelda, mis ajahetkel mis asi mõjutanud on.
R.L.: Kõik need armastuslaulud... Mulle meeldib mõelda, et need on lihtsalt sõnad, aga ikkagi annab keegi mingisuguse tõuke. Kui mul oleks praegu näiteks viieaastane laps ja ma oleksin sama kaua rõõmsalt abielus olnud ning elaksin kuskil eramajas, siis oleksin ma „Silence'i" võib-olla näiteks hoopis oma lapsest kirjutanud.
H.R.: Ma suudan end ise kuidagi nii ära lollitada, et hakkan seda uskuma, mida ma ütlen. Näiteks „Thank Yourself" puhul oli nii, et kui ma neid sõnu tegin, siis muutusin kurjaks ja hakkasin uskuma, et ma olengi nii kuri ja vihane. Seda tehes ei olnud ma vähemalt kellegi peale niivõrd kuri, et ma oleksin teinud sellise laulu nagu „Mess in me...". Sellepärast see lugu mulle ka nii väga meeldib, et ma ise usun seda. Ma arvan, et lugudes ongi see tähtis, lauljana vähemalt, et ma usuksin seda, mida ma laulan. Kui alguses Jonas sõnu kirjutas, siis küsisin ma temalt ikkagi üksipulgi üle, mida ta konkreetsete lausetega mõelnud on. Muidu oleks mul neid väga raske laulda, sest ta sõnad on poeetilised ja mitmetähenduslikud. Kui ma neist isegi aru ei saaks, siis kuidas ma saaksin laulda nii, et teised sellest aru saaksid. Kui palju me üldse lõppkokkuvõttes laulusõnu kuulame eksju, aga lauljana võiksin ma laulu sõnumi ikkagi edasi anda.

Faktid

Koosseis: Rasmus Lill (sünt)
Helina Risti (vokaal)
Lauri Raus (kitarr)
Caspar Salo (trummid)
Martti Laas (bass)
Žanr: *dream pop*, *shoegaze*
Loodud: 2011
Diskograafia: „Saturnine" (I Love You Records)
Kodulehekülg: www.zebraislandmusic.ee

DJ-ANKEET

Foto: Andrei Ozdoba

DJ Quest

Janno Sooäär *alias* DJ Quest on mitme ametiga mees. Ta on vedanud aastaid Raadio 2-s raadiosaadet „Programm" ja „Programm Extra", korraldanud koos teiste sõpradega Eesti MC-bättleid ja legendaarset üritust Check One Two Von Krahlis. Tema uuemaks hobiks on plaadifirma Emerald City, mis on andnud tänaseks välja juba kolm vinüülplaati. Tänuväärseim on aga tema töö RBMA mister X-ina, kelle ülesandeks on tutvustada RBMA institutsiooni ja inspireerida eesti muusikuid kandideerima.

DJ-debüüt: Hakkasin vinüülplaate ostma tegelikult sel põhjusel, et mingeid mulle meeldinud lugusid polnud teises formaadis saadaval. Üheks hetkeks oli omajagu plaate kogunenud ja sõbrad kutsusid neid oma peo alguses mängima. Esimene avalik ülesastumine oli 2000. aastal.

Muusikas oluline: *Soul.*

Muusikas ebaoluline: Kohati tõstetakse artisti kui toodet tema muusikast kõrgemale. Imago on artisti puhul kindlasti väga oluline, aga mitte olulisem kui muusika ise, eks.

Mida mängin: Muusikat, millel on hinge ja mis paneb liikuma.

Mida ei mängi: Vastikusvärinaid tekitab popmuusika, millega mingid debiilsed tantsuliigutused kaasas käivad. Nt „Gangnam Style", „Macarena", „Crank That", „Nõia elu" jne.

Eredamad mängumälestused: Aeg-ajalt tekivad tühja koha pealt peod, mis tõusevad täiesti teisele levelile. On mingid üritused, kus ühtäkki kõik inimesed tunnevad korraga, et nad ei taha, et see kunagi lõppeks. Eelmisel aastal näiteks Kuri Karjas ja Check One Two peod, viimati Eesti Laulu aftekas *jazz*-klubis Clazz. Muidu pärinevad eredamad mälestused ja suuremad seiklused vast väljastpoolt Eestit – Sónar Festival Barcelonas, Baltic Beach Party ja Positivus Lätis, Red Bull Music Academy USAs... Viimasena JuNouMi pidu Varssavis – super pidu fantastilise muusikaga, ainult et klubis lubati suitsu teha ja järgmine hommik lõhnasid riided, nagu oleks tõsisem lõkkeõhtu olnud.

Tehnilist: Varem (ja mõnikord erandkorras tänapäeval ka) vinüülplaadid, nüüd juba aastaid Rane'i Serato. Meeldivad klassikalised asjad – Technicsi plaadimängijad ja Pioneeri puldid. Lõpuks pole väga vahet – DJ-maailmas kehtib tänapäeval üsna tugevalt ütlus, et pole tähtis, mida sa reaalselt kasutad, vaid see, kuidas.

Nõuanne: Ära mine kunagi tööle. Hetke top 40 suudab arvuti või CD-mängija ka *shuffle mode*'is mängida. Imelik on vaadata tüüpe, kes mõru näoga neid lugusid mängivad, mille järgi nad ise elus ei tantsiks.

Viis klassikut:
Stevie Wonder „I Wish"
The Brand New Heavies „You Are The Universe"
Rick James „Give It To Me Baby"
Chuck Brown & The Soul Searchers „Blow Your Whistle"
Prince „I Wanna Be Your Lover"

Viis hetkekummitajat:
Justin Timberlake „Pusher Love Girl"
Philip Owusu „Goodnight"
Major Lazer „Get Free" (Yellow Claw Get Free Money Remix)
HNNY „Yearning"
OYT „You"

Lõppsõna: Tallinnas on pidusid, kuhu sattunud inimesed jäävad seal alati käima, aga paljud pole nendest midagi kuulnud. Saturday Night Soul Clazzis ja Check One Two Von Krahlis on mõned neist. Minu soovitusel on veel näiteks aprillikuu absoluutselt kohustuslikud üritused RBMA pidu DJ Zinciga F-hoones 5. aprillil ja Dwele kontsert Jazzkaarel 20. aprillil.

Muusikarubriigile keerab volüümi juurde: biit me

Mart Avi – After Hours
(Porridge Bullet, 2013)

Kuulas: Berk Vaher

Hüpnagoogia/hauntoloogia on ehk juba eilse-üleeilse päeva moesõnad, aga ega siis otsekui unenäost väljasopistunud muusika lõppenud pole. „After Hoursit" võiks pidada kontseptalbumiks, millel ületunnitööst kurnatud rööprapsija kuulmekilede vahel avanevad vana Euroopa escherlikult moonutatud lossikoridorid, kus kummitavad kõhetud krahvid, kel sajandite saladused ja suguvõsa intriigid slepiks järel. Mureneva pargikuju tühjad silmakoopad sihivad sind ka läbi luuderohuga kaetud müüri ning järve kohal udus kangastuvad kauged koloniaalalad.

Ja see hääl. On ju selles äratuntavalt popiajaloolisi manerisme; võiks ju üritada seda paika panna läbi võrdluse Avi bändisalvestustega või siis läbi mõjutajate nimederea, mille ta eelmises Müürilehes ise ette luges... Aga kas peaks? Avi laulmisviisis aimub iseäranis just sel plaadil midagi olemuslikult popieelset, üleüldse muusikavälist, ka kehavälist. Plaadikaanel on küll artisti pilt, aga võiks ka arvata, et sel on hoopis Aleksander Grini „Kuldketi" glamuurne homunkulus Xaverius. Plaadilt kõlav hääl on justkui hääl iseeneses, mis uitleb, küsib, imestab, otsib oma allikat ja sihti ja süttib kui kogemata laulma, avastades oma taustalt heli.

Muusika ise on otsiv ja uitlev, stiiliraamidesse mahtumatu. B-poole avalool „Vision" on taevalikult *mellow* soultaust ning „Through Leaves" sumab maa-aluses helihämaruses, mille kohta Erkki Luuk ütleks „nutriate bass ja mulla mögin". Drexciyalikult eepiline „Submarines" manab esile „Sajanditagused tehnikaimed". Mine võta kinni, kummalt poolt sajandi tagant „After Hours" tuleb...

Kapitan Korsakov – Stuff and Such
(KKK Records, 2012)

Kuulas: Paul Emmet

What makes a good band great? When the collective unconscious gets channeled, inexplicably they are singing directly to you. Somehow your innermost thoughts are bursting from the face of someone better looking and more alive than you. Then you know its love and you found your band. Kapitan Korsakov's 2nd album wades into the fray with 'Quicksand Surfer', bristling with fuzzy effect layered guitars, driving drums and Pieter-Paul's cat on a hot tin roof wail, turning to a growling wolverine. The psychedelic stained sonic cathedral starts collapsing around you. 'Don't Believe the Hope' takes a familiar Sabbath riff only to turn it inside out and pour on poetry like lava onto a wedding cake. Next up 'Cancer', which never sounded so good. 'Smile and Stay Friends' and the road curves into a nursery rhyme that you know cuts deep like a first love. An acoustic guitar and piano lament from the country and western songbook of lost love. Enough softness and the gears crunch with 'Proud Flesh'. 'I was crying in your cunt, it was raining in July'. One for the moshpit. 'Cheese is Christ' is an all dancing, arms fly out, hair flicking sweat of a song. KKK are relentless as brick by brick the sonic assault dives and spirals into chaos, destroying itself only to be re-built better, stronger and faster. The ferocity is delivered tenderly in 'Lest My Water Break', a blue grass suicide paean. And now you realise the level of musicianship of the three guys from Ghent, Belgium. 'Piss Where You Please', how titles can mislead while the tune is velveteen, 'eat your heart out but make sure you save some for me as well'. This tune even features a mandolin and KKK pull it off magnificently. 'Sold a Hole', mines the Butthole Surfers seam squealing, yelping and dragging the metal fingernails along across a musical blackboard. And then we come to rest with 'In the Shade of the Sun', it is so familiar, so massive, so poignant, you can cry, scream, dance, nod along, headbang, zone out, meditate, dance with you lover or stare into the abyss, with KKK you are never alone as they sing to you and make sure never lose the focus on what is important, it is now, there is no future.

Hexvessel – No Holier Temple
(Svart Records, 2012)

Kuulas: Tõnis Kahu

Selle bändi ja plaadi lugu võib jutustada justkui kujuteldava Skandinaavia õudusfilmi süžeed – seltskond hipisid läheb droogidest põhjustatud läbipõlemise järel metsa sisemist tasakaalu otsima ja siis... Siis võib juhtuda mida tahes, sest Hexvesseli muusika kannabki ehk endas aukartust ümberringi laiuva looduse sisendusjõulise tardumuse vastu, kuid samas ei tea neist keegi, mida too loodus kavatseb, ei taju lõpuni tema rütmi, ei mõista varje ja varjamisi puude taga ega sahinaid rohus.

Hexvessel on üks neist bändidest, kes näib kuuluvat ehk pigem aastasse 1972 kui 2012. Kuid lihtlabaseks nostalgiaks seda siin ka nimetada ei saa. Kõik 56 minuti sisse mahutatud 11 laulu liiguvad tehniliselt võttes tuttavaid radu – proge, psühhedeelia ja folk on äratuntavalt läbipõimunud. Kuid küsimus on muus. Kõige kiuste näib Hexvessel ütlevat, et me EI SAA mäletada kõike väga sirgjooneliselt, et meie maailm on täis rikkeid ja ehk päriselt, puhta lehena tagasi minna pole enam võimalik.

Nii ongi, et kui te olete tolle inglase Mat McNerney juhitud soome bändi puhtmuusikalises võimekuses veenduda jõudnud (ning selleks ei kulu kaua – juba näiteks teine laul „Woods To Conjure" oma trompetipartiiga avaldab muljet), tunnete te ära, et siinsed kaunilt üles ehitatud meloodiad pole mitte lihtsalt ilusad, vaid ka tihtipeale ärevad, pahaendelised ja kõiksuse enesega vastakuti seismisest krambis. Pikemad lood toovad selle efekti kohe kindlasti kohale. 13-minutiline „Unseen Sun" püsib staatilisena, edeneb siis kohati bluusiks ja katsub olla ekspressiivne, kuid kustub ometi ilma lohutava leevenduseta. Pisut lühem „His Portal Tomb" jällegi hoiab end pinges Black Sabbathi vaimus tumeriffi abiga. Ning kohe pärast seda – te ju kuulete, kuidas laulu „Are You Coniferous?" immitseb tasane, paljulubav paanika, eks ole?

5loops – 2013LP
(Superbandiit Records, 2013)

Kuulas: Madis Nestor

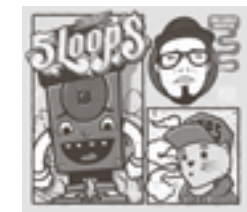

Mäletan oma esimest MC-bättli külaskäiku Von Krahlis üsna häguselt, aga üks hetk, mis sellest ajast selgelt meeles, on Tartu MC s'Poomi kurbnaljakas ülestunnistus sellest, et ei maksa teha enne sõnasõtta asumist liiga suurt spliffi, sest võid kinni joosta. Nüüd on aga sellest õudusunenäost järgi vaid ähmane tõik minevikust nii minu kui ka siis alles suhteliselt tundmatu sõnaseadja ajusopis.

Teist plaati järjest esineb s'Poom koosluse 5loops kuraatorina, kes eesti säravad hiphopitaiesed ühte sulatab. Muusikaliselt tõelise *feel-good* ja vanakooli jõuga album „2013LP" tõestab taas, et kodumaise hiphopi löögirusikas on tugeva hoobiga ja stiilse riimiga. Värvikat biidipaletti rikastavad noored produtsendid Härra Kivi ja Otto, kelle lõika-kleebi toetub hiphopi kullavara DJ Premieri, Pete Rocki, Butterfly (Digable Planets) ja The Bomb Squadi (Public Enemy) mõjutustele. Omamoodi *cool*'i ja äraarvamismängu lisavad tuttavate häältega repliigid eesti filmi- ja teleklassikutelt. Kas see on saamas juba traditsiooniks?

Kui üldises poliitikas ja valitsevas korras on möödalaskmisi integratsiooni osas, siis räpikultuuris oleme ikka kõik üks suur ühtehoidev pere. Pole vahet, kas Lasnamäelt või Toomemäelt. Pisiperel tasub kõrvad katta pigem siis, kui meditsiinilise vastuvõtu lauas ootab doktor Kosjugini Oleg oma teravamaitselise teavitusega selle kohta, mis seob teda ja sinu ema.

Mis aga teeb „2013LP" erilisemaks teistest heade biitide ja *flow*'ga hiphopiplaatidest, on see, mis paikneb CD-formaadist väljaspool – lugematute silmailu pakkuvate videotena Youtube'is.

Ma ei tea, kui oluline on hiphopi MC-le bättli-trofee aga usun, et aastaid hiljem saalitäis rahvast sinu etteantud rütmis kaasa elamas on piisav kompensatsioon. Tõelised õnnestumised formuleeruvad headeks plaatideks, positiivseks kriitikaks ja fännide soojaks embuseks.

Autharktos – Skyscrapers Wrapped Up In Vines
(2013)

Kuulas: Mart Alaru

Ma ei tea, kas asi on minus, helitöös või helitöö kuulamise ajastuses, aga olen täheldanud, et neil kordadel, kui olen kuulanud Autharktose albumit nimega „Skyscrapers Wrapped Up In Vines", hakkavad mõtted mul peas kuidagi tavapärasest rohkem ringi sebima, üksteise vastu põrkuma ning laamendama. Ütleme nii, et juhtme kokkujooksutamise oht selle albumi kuulamisel on (vähemalt minu jaoks) üsna suur.

Aga! See ei tähenda automaatselt, et ma ei tahaks teada saada, mis seda albumit kuulates „edasi juhtub". See muusika teeb uudishimulikuks; huvitav on isegi siis, kui ma seda täiel rinnal just ei naudi. Seda albumit on paeluv kuulata, kuna olles ühest küljest auklik ja konarlik, ilmneb selles seetõttu ka põnevat vaheldust, liikumisi järgmistele levelitele, hüppeid, lõikamisi, kukkumisi. Lood on täidetud kahtlaste mürade, kolinate, sahinate ja raginatega, mis vilksatavad nagu üle seina jooksvad elektroonilised mutukad.

Lugude ülesehituses torkab kohe kõrva see korduv tsükkel, see *loop*, mis hulluks ajab. Enamikus lugudes on oma *loop*, mille peale on ehitatud kindel atmosfäär. Kusjuures, albumi pealkiri kirjeldab minu jaoks ka päris edukalt seda õhkkonda, mida tema helikompott tekitab. Kuid minu kujutluses ei ole pilvelõhkujate ümber väändunud mitte rohelised ronitaimed, vaid hoopistükkis juhtmed ja kaablid ja traadid, mis ümisevad kõrgest postapokalüptilisest pingest.

Teatud hetkedel albumit „SWUIV" kuulates jääb mulle mulje, et olen sattunud mingisse suurte pikslitega arvutimängu. Ma olen hämaras mahajäetud toas, kus laua peal on raadio. Raadiost kostub reaalsuse hääli, mis aitavad meenutada, kust ma pärit olen.

See Autharktose plaat on kergelt hulluksajav, kõle, kummastav ja samal ajal omal veidral moel kaasahaarav. Väärib kuulamist. Ühtlasi soovitan pöörata tähelepanu detailidele, sest neisse võib õndsalt ära eksida.

Zebra Island – Saturnine
(I Love You Records, 2013)

Kuulas: Hanna-Stella Haaristo

Ma mäletan väga selgelt, kus ja millal ma kuulsin esimest korda Zebra Islandit. 2011. aastal olin mõned päevad enne jõule õhtul hilja kontoris istumas, sest tähtajad olid kukkumas. Väsinud ja juhe koos, otsustasin teha pausi ja otsida netist ühe hea loo kuulamiseks. Keegi oli just jaganud mingi uue eesti bändi lugu „Falling Through" ja mõtlesin korraks kuulata. Ja siis ma kuulasin seda vähemalt kümme korda järjest ja ei saanud üldse aru, kes nad on ja kust nad välja ilmusid ja kuidas see nii hea on. Sellest hetkest alates olen seda albumit oodanud. Vahepeal olen muidugi teada saanud, kes seda mussi teevad ning käinud pea enamikel nende kontsertidel. Ehk siiani on ZI olnud minu jaoks *live*-bänd, sest salvestatud lugusid on olnud vaid 2–3. Seda ägedam on mul praegu „Saturnine'i" kuulata – ma tean, kuidas nad kontserdil kõlavad, mulle on see alati meeldinud, ja nüüd saan ma kuulata neid helisid lähemalt ja selgemalt ilma ümbritseva mürata.

Üks kõige lahedamaid külgi selle albumi juures on minu jaoks Helina Risti vokaal – läbi lugude võib kuulda täiesti erinevaid kõlasid ja tämbreid ja mahedusi, eriti üllatav on see veel „Dreamsi" puhul, milles kostub tavapäratum madal ja unine hääl, mis kohati (neid häid) külmavärinaid tekitab. Teine asi, mis ZI ainulaadseks teeb, on kindlasti Lauri Rausi kitarrisaund. See kõlab nii rahulikult, sügavalt ja igavikuliselt, kohati ootamatult, samas nii õigelt. Kolmanda kõige olulisema tipu selles kolmnurgas moodustab Rasmus Lill oma elektroonilise tantsumuusika lähenemisega kogu asjale. Jah, kuigi laval võib näha ka kitarre ja trumme, on see minu jaoks ikka eelkõige sündimuss, mis segab endaga oskuslikult kõike muud ja kõlab lõpuks kokku õrn ja helge, samas mõnusalt bassine ja sügav. Ei saa ka mainimata jätta, et seda bändi on laivis väga ilus ka lihtsalt vaadata.

UUS EESTI BIIT

Foto: autor teadmata

Algorütmid

Kes on Algorütmid?
Algorütmid on kaheliikmeline bänd, mis koosneb kahest sõbrast (Mihkel Tomberg, Roland Karlson), kelle ülesandeks on selgitada välja reaalsuse ja heli vaheline seos. Nende hobiks on helidega manipuleerimine kõigi mateeria vormide peal, eriliseks kireks eksperimendid organiseeritud süsteemidest kõige kompleksema süsteemi – mõistuse – ja heliga. Üritame vastata tunnetuslikul tasandil igavikulistele metafüüsilistele küsimustele. Näiteks, kus genereerub hääl? Ning kas ümber kukkuv puu teeb häält ka siis, kui pole kedagi seda kuulmas?

Millise loo peale te ütlesite, et vot nüüd aitab, tahan ise muusikat teha? Või on mõni konkreetne lugu, mis teid innustas bändi tegema?
Mihkel: Autechre.
Roland: Autechre. Mis tahes lugu, mis suudab autoriga üheks liita.

Kirjeldage Algorütmide bändiproovi.
Stuudiosse saabuvad Mihkel ja Roland, lülitavad sisse elektroonilised masinad ning valmistavad mingi programmijupi. Seejärel luuakse kontseptsioon, mida sooviks katsetada. Sessioonid kestavad mõnikord mitmeid tunde, ilma et ühtegi mõtet peast läbi käiks. Parim saadud emotsioon kinnitab katse tulemust.

Nii palju kui mul on olnud võimalust Algorütmide esinemistel käia, ei meenu, et oleksite sellised traditsioonilised *live*'i tegijad, kes esitavad alati sama kava. Kas vahel juhtub ka seda, et laval olles tekib teatud sümbioos, mis muudab eelnevalt kokkulepitut?
Võime julgelt väita, et pole ühtegi üritust, kus oleksime esitanud sama kava. Isikuomadustest tulenevalt oleme sunnitud improviseerima ja pidevalt enda ja publiku vahelise sünergiaga katsetama. Vahel läheb meil enda ja publiku vahelise terviku loomisega palju aega ja alles mitmekümne minuti pärast suudame luua inimestega õige ühenduse. Siis on kahju lõpetada.

Tallinn Music Week toob koju kätte palju n-ö *industry* inimesi, kes tulevad siia oma teadmisi jagama või uusi talente avastama. Bändidel soovitatakse juba varem delegaatidega suhelda ja neid oma *showcase*'ile kutsuda. Kas olete seda juba teinud? Kui ei, siis miks?
Veel ei ole kedagi oma kontserdile isiklikult kutsunud, väljavalitute nimekiri on lihtsalt nii pikk ja see list tuleb veel filtrist läbi lasta. Samas, aega on ja ega tark ei torma.

Kui kuulate mõnd lugu, mis on tehtud juba aastaid tagasi, siis mis tundeid see tekitab?
Roland: On palju lugusid, mida juba mitmeid aastaid regulaarselt uuesti kuulan. Pean tunnistama, et igas uues hetkes on võimalik mõista juba sügavamalt autori, heli ja kuulaja vahelist seost. Sellest tunnetuslikust kujundist on võimalik aru saada tõenäoliselt lõpmatult sügavalt.
Mihkel: Nostalgiat.

Milline instrument/programm on teie jaoks asendamatu?
Visual Studio, Reaktor, Ableton, Renoise.

Kui teil oleks võimalus teha koostööd ükskõik millise muusikuga maailmas, siis kes see oleks?
Kui elus, siis Pärt või Reich. Kui sobib ka surnud, siis Johann Sebastian Bach.

Kuidas hindate hetkeseisu Eesti elektroonilise muusika maastikul?
Eesti muusika on parem kui kunagi varem. Muusikategemine on muutunud järjest lihtsamaks ja noored saavad isegi enda mobiiliga arvestatavat muusikat luua – ainukeseks probleemiks on teadliku kontsepti puudumine. On aeg, et naiivne popmuusika võtaks alternatiivmuusika sügavuse ja alternatiiv võtaks popmuusika positiivsuse lahtimõtestamiseks vaatluse alla.

Mõned lemmikartistid hetkel?
Leonard Cohen, Egyptian Hip Hop, Co La, Lorenzo Senni, Oneohtrix Point Never

Küsis: Madis Nestor

Pane kõrv peale:
soundcloud.com/algorutmid

TOP 10

MARTIN JÕELA

Lisaks kontsertidele, töötubadele, seminaridele ja restoranidele on TMW-l sel aastal kavas põnev „vestlusring" ehk „TMW Talks". Avatakse tuuril olevate bändide telgitaguseid, räägitakse heli ja filmi kooslusest ning loomulikult ka disainist ja äppidest. Üks põnevamaid teemasid on kindlasti Välis-Eesti vinüüli kirju maailm. Martin Jõela valis välja kümme Välis-Eesti vinüülplaati, mida elu jooksul peab kuulama.

1. Ell Tabur ja sõbrad „Lepatriinu"
2. Tõnu & Raivo „Kahe mehe band"
3. Jüri Lipp „Laul sinule..."
4. René Ufer „Unustuste tilk!"
5. Olev Muska „Old Estonian Waltzes"
6. Lemmikud „Suhkur, suhkur"
7. Rein Lindeberg-Lindvet „Vikerkaar"
8. Peeter Kopvillem „Kuku sa kägu"
9. Avo & The Cados „Otse/Seiklema"
10. Virmalised „Virmalised"

Ja boonusena: 11. Marju Kuut „I Don't Have To Cry Any More"

UUS EESTI FOTO: TÕNU TUNNEL

Küsis Triin Tulgiste

25. aprillist 19. maini on Tallinna Linnagaleriis avatud ArtPrinti noore kunstniku preemia selleaastase laureaadi Tõnu Tunneli isikunäitus „helemust/süsivalge".

Esiteks palju õnne sulle ArtPrinti preemia puhul!
Aitäh!

Räägi alustuseks, milline on su taust fotograafina, kaua oled sellega tegelenud ja kus õppinud?
Fotoga olen tegelenud varsti kümme aastat. Loen ise algusajaks seda, kui ma 2005. aastal Nõmme noortemajas fotoringi läksin. Seal tuli esimest korda filmile pildistada – Zenitiga korralikult pimikus. Enne pildistasin digiseebikatega, aga see oli see hetk, mil võtsin tempo maha ja hakkasin süvenema sellesse, mida ma pildistan. Ühel hetkel jõudsin kunstiakadeemiasse fotot õppima. Õppisin bakalaureuseõppes, sain kraadi kätte ja hetkel magistriplaane veel lukku ei ole pannud. Kaalun, kas minna Taiki (Aalto Ülikool Soomes), võibolla Düsseldorfi, aga äkki üldse IT peale.

Tean, et tegeled peamiselt analoogfotograafiaga. Miks just selle tee valisid?
Analoogfotograafia seetõttu, et ma olen sellega nii pikalt tegelenud. Ma alustasingi just filmifotoga, jäin pikalt selle juurde ja tõenäoliselt harjusin ära. Mulle hakkas lihtsalt meeldima see töörütm või *workflow*, mis filmiga pildistamisel on. Protsess on aeglasem ja sunnib süvenema objektile, ei ole kiusatust vahepeal pilte vaadata ja millegi muuga tegeleda, vaadata kas pilt on terav jne. Piltide valimine on seejuures täiesti teisejärguline. Foto juures meeldib mulle kõige rohkem täpselt see hetk, kui ma teen pilti. Tegelikult hakkab foto minu enda jaoks kohe väärtust kaotama, kui ma olen päästikule vajutanud, mis mõneti on tinginud selle, miks ma teen oma töid nii, nagu ma teen. Ma joonistan piltide peale, lõikan, kleebin, kasutan erinevaid UV-valguseid jne. Fotomeedium ise jääb katiku kukkumisel seisma ja muutub minu jaoks mõnes mõttes igavaks. Niisiis üritan leida mingit uut kihti ja seda sama fotot enda joaks uuesti taaselustada.

Kui oluline on foto tehnilise poole kõrval sulle see, mida sa pildistad?
Ikka on oluline. Muidugi ma tõmbaksin seal ikkagi joone vahele, et üks asi on projektipõhine seeria, kus lõpptulemiks on mingi konkreetne foto või seeria, ja teine asi on see, mida ma lihtsalt pildistan. Mulle meeldib just fotograafia kui tegevus kõige rohkem, aga kindlasti on ka sisu tähtis.

Tugevalt kontseptuaalne foto on tore, aga meie turul on see iseenda hobiprojekt. Ringkond, kes sellest aru saab ja sellesse süveneda tahab, on võrdlemisi väike. Ühel hetkel mul hakkas lihtsalt igav seda tehes. See ei tähenda, et ma oleksin selle täiesti maha kandnud. Pigem olen hetkel aru saanud, et tahaksin teha seda, mis pakub ka teistele rohkem naudingut, ja selleks on eelkõige just visuaalne foto. Vahepeal tegid mind kas siis kurvaks või tigedaks näitused, kus idee võis olla väga tore, aga teoste vormistus ei suutnud seda kommunikeerida. Seda on võimalik muidugi ka hästi teha, aga see nõuab väga palju tööd. Ma olen selles mõttes lihtsamat teed läinud.

Kui sa vaatad Eesti fotoskeenet, siis kuidas sa end sinna paigutad ja kelle looming on sulle oluline?
See paigutumine on hakanud tekkima alles üsna hiljuti. Kogu see aeg, kui ma olin kunstiakadeemias, ei saanud ma tegelikult üldse aru, millega ma tegelen või millega ma peaksin tegelema. Ma üritasin teha kõike läbisegi: väga kontseptuaalset kunsti, skulptuuri, videot, portreefotot, arhitektuurifotot, linnaruumiuuringuid. Tegelikult puudus konkreetne visioon, mida ma teha tahan. See urbanistlik huvi ja majade ja mittemajade ehk tühermaade pildistamine on kuidagi jooksvalt viimase paari aasta jooksul välja joonistunud. Olen avastanud, et see on see, mis mind ennast kõige rohkem huvitab, ja mulle pakub rahulolu ka lihtsalt jälgimine, mis linnaruumis toimub. Seetõttu pean ma kõige lähedasemaks teemavaliku poolest selliseid noori fotokunstnikke nagu Paul Kuimet, Paco Ulman, teatavas võtmes ka Dmitri Gerasimov, kes on küll väga palju kirevam ja ei keskendu ainult linnaruumile. Samas mul on kirg sellest meediumist edasi minna ja huvi interaktiivsuse vastu. Vahepeal tegelesin paar aastat üsna tõsiselt eelkõige selle suuna edasikompamisega. Selles vallas on mulle väga suurteks eeskujudeks Raul Keller, Timo Toots ja Reimo Võsa-Tangsoo. Aga mingil hetkel väsitas ka see ära, sest interaktiivne kunst on väga tore ja huvitav moodus vaatajat galeriiruumis üllatada, aga meediumina on see kunstnikule väga ebamugav. Tööd tihtipeale ikkagi ei tööta, mis tähendab, et kogu näituse lahtiolekuperioodi elad sa galeriis ja putitad neid kogu aeg.

Foto: Renee Altrov

Kui vaadata su linnaruumi käsitlevaid fotosid, siis need on enamasti pigem romantilised. Milline on sinu suhe linnaruumi ja täpsemalt Tallinnaga?
Kümne aasta jooksul on linn väga palju muutunud, paljud hooned kaovad ja linn areneb nii kiiresti, et paratamatult on tekkinud huvi, mis neist majadest saab. Refleksiivselt olen hakanud pöörama tähelepanu nendele kohtadele, mis muutuvad ja kust on midagi ära võetud. Tallinna puhul paelub mind just selle augulisus. Ma ei taha aga pildistada nutu ja virinaga, vaid pigem lihtsalt viidata. Ma tahaksin avada läbi oma seeriate teistele seda, kuidas mina linna näen. Et see sisu, mida ma väljendan, ei jääks ainult galeriisse, vaid kui vaatajad liiguvad juba ise ringi, siis nad suudaksid asju sama nurga alt näha.

Mis sind kunstis käivitab või miks sa kunsti teed?
Ma arvan, et ma teen kunsti lihtsalt seetõttu, et igal inimesel on mingisugune vajadus end väljendada. Joonistada ma ei oska ja foto on *the next best thing*. Kunst on minu arvates väga huvitav meetod ennast arendada ja maailma järjest rikastada. Seda saab tõenäoliselt ka kunsti tarbides teha, aga ma arvan, et kunsti tehes saab 70% rohkem sisust kätte, sest sa pead teema oluliselt rohkem läbi töötama, kui galeriis seda näitusena vaadates.

Milline tuleb ArtPrinti stipendiumiga valmiv näitus „helemust/süsivalge"?
See projekt on arenenud välja olukorrast, mis praegu fotomeediumiga toimub. On meeletu üleküllus visuaalsest kujundist, inimesed ei süvene enam fotosse. Ma tahaksin tegeleda hästi puhta kujutisega, milleks on minu arvates esteetiline mustvalge foto. Ja et endale asja veidi huvitavamaks või keerulisemaks teha, siis seekord tegelen esimest korda lavastamisega. Loon erinevaid valgussituatsioone, põhimõtteliselt valgusskulptuure. Need on sellised *fine art* fotod.

On sul peale näituse ettevalmistamise veel projekte käsil?
Otseselt tähtajaga ei ole, aga mul on päris mitu seeriat, mis on lihtsalt pooleli. Need kõik on seotud linnaruumiga, on paar konkreetset hoonet, mille kallal ma töötan, viimased kolm aastat olen pildistanud puid ja samamoodi on väikesed majad paneelmajade vahel päris huvitav teema. On selliseid väikeseid kilde ja nähtusi, mida ma kogun instinktiivselt juba aastaid, aga ma tegelikult ei tea, miks ma peaksin neid teistele näitama.

Kuidas sa näeksid ennast paari aasta perspektiivis kõige positiivsema stsenaariumi järgi? Mis oleks su põhitegevus, mis oleks su ideaal?
Sellele on üsna keeruline vastata. Hetkel on elu väga muutlik. Lähikuudel olen kolimas Riiga, tõenäoliselt aastaks-kaheks. Pärast lõpetamist pildistasin ma ainult sahtlisse, kuid nüüd hakkab tekkima jälle arusaamine, mida ja mille jaoks ma teen. Ideaalis tahaksin töötada arhitektuurifotograafina ja jätkata ka oma loominguga. Soovin, et mul oleks vabadus pildistada nii, nagu ma ise tahan, ja neid asju, mis mind tõeliselt huvitavad.

Ja mis võib sulle selle vabaduse anda?
Paratamatult on loominguline vabadus seotud, eriti Eesti tingimustes, finantsvõimalustega. Kui tegeleda fotoga ja pildistada filmile, siis see kõik nõuab raha. Ja aeg on raha. Et oleks aega, on eelnevalt vaja raha. Lähiaastate perspektiivis kõige ambitsioonikam oleks saada Riias ja ehk ka ülejäänud Läti lõikes arvestatavaks kaasaegseks kunstnikuks. Ma tean Lätist paari fotokunstnikku, aga üldiselt paistab sealne fotoskeene üsna vaikne olevat. Minu meelest on Riia fantastiliselt põnev linn ja seal on nii palju materjali, mida pildistada. Kunagi tahaks jõuda ka New Yorki, aga ma ei ole veel välja mõelnud, mis võtmes või mille jaoks. See tundub selline tipp, kus tuleb mingil hetkel ära käia. Ja millalgi tahaks kim?-is veel ühe näituse ka teha. Ehk juba tuleval aastal.

Täispikka intervjuud loe Müürilehe veebisaidilt www.muurileht.ee.

Näitust „helemust/süsivalge" näeb sel aastal veel järgmistes näitusepaikades:
Evald Okase muuseum Haapsalus: juuli 2013
Tartu Kunstimaja monumentaalgalerii: 23.09.–20.10.2013
Pärnu Linnagalerii: 23.10–16.11.2013

Artishoki kolumn

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Seekord arutame, miks kunstiinstitutsioonid oma töötajaid ei motiveeri.

PALGALISE KUNSTITÖÖTAJA BLUUS

Maarin Mürk

Alustagem *disclaimer*'iga.
Ma ei ole institutsioonide vastu ja ma ei arva, et muuseumid oleksid kunsti surnuaiad ning et need tuleks maha põletada, nagu tahtsid seda futuristid 20. sajandi alguses. Aga mulle tundub, et siinse kunstivälja institutsioonides on kujunenud mõningad iseenesestmõistetavad hoiakud oma töötajate ja organisatsioonis valitseva sisekliima suhtes, mis mõjuvad kokkuvõttes arengule pärssivalt, aga millest eriti ei räägita.

Tegutsedes üsnagi painavas olukorras, kus ressursse on vähe, aga töökoormus suur, valdkonna maine madal, aga ootused rahvusvaheliselt kõrgetasemelisteks sooritusteks suured jne, on kõik harjunud ehitama „peedist pesumasinale trumlit". Samas koguneb sellises meeleolus aastatega palju vimma, mis viib asutusesiseselt passiivagressiivse käitumiseni; töötajad on stressis ja väsinud, ei näe oma igapäevasel rabelemisel suuremat eesmärki; asjad on pidevalt tulekahjufaasis jne. Kohati tundub, et kogu kollektiivile kuluks ära hoopis perenõustaja – suhted on läinud nii isiklikuks ja teravaks, nagu tegemist ei olekski mitte töökoha, vaid halva abieluga. Kuid karavan liigub edasi ja need koerad, kes hakkavad liiga palju haukuma, leiavad mingil hetkel ikka, et parem on lihtsalt ise uutele jahimaadele suunduda. Eesti kunstiväljale on sümptomaatiline, et töötaja motiveeritud ja teotahtelisena hoidmine ei ole teda palganud institutsiooni probleem.

Sellise hoiaku jätkumist toetab muu hulgas kunstivälja enesekuvand, et siin tegutsetakse lähtuvalt sisemisest kutsumusest, et eesmärgid on kuidagi kõrgemad ja üllamad kui näiteks erasektoris, mida iseloomustavad teadupärast kasuahnus jms madalad ihad. Kuna siin tegutsejad soovivad kogu hingest Eesti kunstielu parandada, siis võimalus töötada „pikal, aga peenikesel riigileival" on juba iseenesest selline õnnistus, mis hoiab inimest kuidagi aastakümneid motiveerituna. Kui inimesel ikka tõesti on missioonitunne, siis ta neelab alla asutuse (igikestvad) rasked ajad, sisekliima jahenemise jms hõõrdumised, mis igas kollektiivis paratamatult tekivad. SEST ME OLEME SIIA KOKKU TULNUD JU MILLEGI SUUREMA NIMEL.

Töötajaga tegelemisest ongi saanud kummaline eraldusjoon kultuuri- ja majandusvälja vahelises piiriküsimuses. Erasektoris on sellised asjad nagu arenguvestlused, tulemuspalk, meeskonnakoolitused jne ning siit vaadates tekib vahel kahtlus, et töötajaid hoitakse seal rohkem. Mis on muidugi ka väga loogiline, sest töötajad on eelkõige tööriistad selgelt sõnastatava ühise eesmärgi – toota kasumit – saavutamiseks. Selleks et seda võimalikult efektiivselt teha, tuleb tööriistad korras hoida. Kunstiväljal ei saa aga seega juba põhimõtteliselt tunnistada töötajate entusiasmi langust, sest see tähendaks, et kõrgetest ideelistest motivaatoritest nagu ei piisakski. Olukorras, kus majandusväli surub enda loogikat nagunii järjest rohkem kultuurile peale, on kogu vastupanu raskus asetunud tegelikult just tavaliste kultuuritöötajate õlgadele – nemad peavad lippu ilma igasuguse arenguvestluseta kõrgel hoidma! Kui kunstiväljal tegutsevad institutsioonid ongi sunnitud järjest kasvavate sisepingete tõttu kollektiivi innustamisega tegelema, siis tehakse seda näiteks eriti õõnsate sisseostetud koolituste abil, mille kohta kõik osalenud teavad, et koolitajad saavad kõrgemat palka, kui nemad eales uneski näevad, ning jagavad sealjuures ülimalt banaalseid *new-age*'ilikke nõuandeid. Toimuvad arenguvestlused mõjuvad pigem kergelt ähvardava „vaibale kutsumisena" jne. Nii kujunebki kultuuritöötajatel erasektorist laenatud formaatidega kokku puutudes arvamus, et olgu meil siin majas asjad nii pingelised kui tahes, vähemalt ei toimu mingeid piinlikke „firma suvepäevi"! Piirikupitsad jälle paigas, *maul halten und weiter dienen*!

Ma ei arva, et Eesti kunstiinstitutsioonide vähesed pingutused tegeleda järjepidevalt töötajate motiveerimise, arendamise toetamise ning meeldiva ja pingevaba töökeskkonna loomisega oleks teadlik pahatahtlikkus – see lihtsalt taandub eespool kirjeldatud ressursipuuduste tingimustes kuhugi tagaplaanile. Samas ei saa siis nõuda töötajatelt avalikku lojaalsust institutsioonile, omalt poolt alati rohkem-kui-tööleping-nõuab-tegutsemist – selleks tuleb näha end liikumas ühtse kollektiivina ühes suunas, aga see tunne ei teki ega püsi iseenesest. Võib-olla võiks siiski rakendada siinsetes kunstiinstitutsioonides rohkem erasektoris kasutusel olevaid kollektiivi motiveerimise meetodeid, aga teha seda läbimõeldult. Ei ole iseenesest mingit põhjust, miks „arenguvestlus" peaks olema puhas formaalsus, mitte võimalus õppida oma töötajaid paremini tundma. Sest tegelikult on ka kunstiinstitutsioonid kasu tootmise peal väljas, kuigi esikohal ei ole mitte materiaalne, vaid sümboolne kapital. Samas ei ole seda võimalik efektiivselt teha, kui masinavärgi mutrid on unarusse jäetud. Isegi kui inimesi hoiab nendes institutsioonides mingi seletamatu huvi eesti kunstielu arendamise vastu, on sellel huvil järjest enam *best before* silt küljes. Ja seda eriti noorema põlvkonna jaoks.

Foto: erakogu

KUNST ON *COOL*!

Küsis Triin Tulgiste

1. aprillist asus Tartu Kunstimuuseumi direktorina tööle Rael Artel, kes on tegutsenud seni vabakutselise kuraatori ning kaasaegse kunsti festivali ART IST KUKU NU UT kunstilise juhina.

Oled tuntud kui väga selge visiooniga vabakutseline kuraator. Miks otsustasid muuseumidirektoriks kandideerida?
Kuna minu kvalifikatsiooni nõudvaid töökohti pole Eestis just väga tihti avalikul konkursil, otsustasin kandideerida. Paberid on mul korras – vastasin kõigile ministeeriumi esitatud nõuetele. Eks ma näen ka selles töös võimalust realiseerida oma visiooni kaasaegsest kunstiinstitutsioonist ja rakendada oma senist töökogemust ning ekspertiisi. Ühtlasi tundub kogu asi mulle kui pikalt vabakutselisena tegutsenud kuraatorile uue ja huvitava seiklusena, sest olen ju eelkõige kaasaegse kunsti professionaal, seega tähendab uus amet palju juurdeõppimist just museoloogia vallas.

Foto: Christophe Guerreiro

Milline peaks olema üks kaasaegne kunstimuuseum?
Neid kontseptsioone on kindlasti mitmeid, kuid minu arust on see avatud, sisulistele väärtustele orienteeritud ja külalislahke institutsioon, mis on dialoogis nii eriala professionaalide kui ka laiema ümbritseva kultuurikontekstiga. See on intellektuaalselt atraktiivne keskkond, kus toimub professionaalsel tasemel töö kollektsiooniga ning leiavad aset väljapaistvad, hästi positsioneeritud, kureeritud ja vahendatud näitused. Iga muuseumi südameks on tema kogud ning kaasaegne muuseum on eelkõige kollektsiooni vahendaja ja avalikkusega suhtleja, kes räägib sellest, kui huvitav ja intrigeeriv kunst üldse olla võib! Ja see on tõsi, võin teile kinnitada – kunst on *cool*!

Kaasaegne muuseum ei vaata ainult minevikku, vaid elab avaliku sfääri lahutamatu osana olevikus ning tegeleb oma kaasaja mõtestamise, jäädvustamise ning haridusprogrammide kaudu ka kujundamisega. Kõneka kollektsiooni eelduseks on ikka hea kontakt ümbritseva sotsiaalse reaalsusega ning selle nimel tuleb töötada. Ning miks ei võiks muuseumis visandada võimalikke tulevikustsenaariume? Me ei ela ju ainult tänases päevas, ikka liigume ju mingis suunas... Samuti ei kujutaks kaasaegset kunstimuuseumi ette vaid kitsas rahvuslikus kohalikkuses toimetavana – üha suureneva mobiilsusega maailmas on kindlasti olulisel kohal rahvusvaheline suhtlus ja koostöö.

Samas riiklik kultuuripoliitika näeb Tartu kultuuriinstitutsioone millegi regionaalsena, hiljuti keelduti regionaalsuse ettekäändel Tartu Kunstnike Liitu eraldi loomeliiduna tunnustamast ja alles mõni aeg tagasi rippus kirves ka Tartu Kunstimuuseumi enda kohal. Kuidas näed sina TKMi rolli tänasel Eesti kultuurimaastikul? Kas regionaalse tähtsusega kunstimuuseumina või võiks see roll olla riiklikus plaanis veidi märgatavam ja jõulisem?
Analüüsides TKMi viimaste aastate näituseprogrammi selgub, et põhirõhk on monograafilistel või temaatilistel kogudest lähtuvatel näitustel, sekka ka tänapäevaseid tegijaid. Programm on eelkõige kohalik ja kollektsioonipõhine.

Mulle tundub, et ükski roll pole kivisse raiutud, vaid on paljuski ka muuseumi identiteedi teadliku kujundamise küsimus, et mis on tema roll selles ajas või millist rolli ta soovib enda kanda võtta. Viimased kaheksa aastat on TKMi teadlikult minevikku vaatavaks ja regionaalseks kujundatud. 2005. aastal ametisse asudes ütles Reet Mark ju oma intervjuus, et eelistatakse konservatiivsemat näitusepoliitikat ja „oma meeste" näitamist, samuti n-ö Lõuna-Eesti Kumu funktsiooni[1] – näidata kollektsioonides olevat eesti kunsti Lõuna-Eesti inimesele, kes äkki tihti Tallinna ei satu. Selle poliitika viis eelmine direktor ka stiilipuhtalt ellu.

Loomulikult võivad programmilised valikud olla ka teistsugused. Olen töötanud ja jälginud pikema perioodi vältel nt Eindhovenis asuva Van Abbemuseumi ja Łódźis tegutseva Museum Sztuki tööd – füüsiline asukoht provintsis ei pea tähendama piirdumist kohalikuga, ei pea tähendama provintslikku mõtteviisi ja ambitsioone. Vastupidi – mina näen Tartu Kunstimuuseumi puhul suurepärast võimalust hakata mõtestama, mida üldse tähendavad kohalikkus ja provints globaliseeruvas maailmas. Ega TKMi *case* pole midagi unikaalset ja enneolematut – sääraste dilemmade ees seisvaid kunstiinstitutsioone on terve maailm täis. Kuidas tulla toime ja käituda tõmbekeskustest eemal, kuidas positsioneerida end dominantse suhtes „teisena"? Millised on „teiseks" olemise eelised? Kuidas muuta puudused eelisteks?

Neid rolle, positsioone, puuduseid ja eeliseid tulebki nüüd hakata kaardistama ja kaaluma. Ma pole kindel, kui „jõuline" kogu ühe väikese muuseumi tegevus võiks olla, kuid kindlasti peaks see olema oma aegruumis „adekvaatne" ja „mõistlik".

Räägime natuke sellest, mis TKM võiks olla, ehk institutsiooni potentsiaalist. Selge on see, et raha on kogu aeg vähe, aga mulle kõrvaltvaatajana tundub, et muuseumil on hetkel olemas potentsiaal kogude ja ruumide näol, et olla üks arvestatavaid kaasarääkijaid kaasaegse kunsti väljal, kuid seda pole täies mahus realiseeritud. Ma ootaksin muuseumilt senisest julgemat kaasarääkimist ka kaasaegse kunsti teemadel ja seda just väljaspool ART IST KUKU NU UTi festivali. Muuseumi kogudes on väga olulisi töid, ja kiidaksingi siinkohal muuseumi julget ostupoliitikat, aga neid võiks muuseumi programmis aktiivsemalt kasutada ja samuti ootaksin ses osas julgemaid kuraatoripositsioone. Millisena näed muuseumi näiteks kolme aasta pärast sina?
Üldjoonest olen sinu tähelepanekutega nõus, kuigi ruumiprobleemid TKMis lausa kisendavad! Ruumid on praegu mitte realiseerimata potentsiaal, vaid oht kunstikogule! Aga sinu kaardistusega jõuame ju tagasi senise teadlikult valitud ja välja töötatud institutsiooni profiili juurde – kaasaegne kunst pole olnud prioriteet, seega pole sellega süvendatult tegeletud. Näen oma ülesandena TKMi kui institutsiooni profiili ja prioriteetidega töötamist ning selgemalt eristuva näo kujundamist. Pole saladus, et minu tegevuse fookus on kaasaegne kunst – sellel väljal on mul kogemused ja suhtlusvõrgustik. Kusjuures, kaasaegse kunsti problemaatikaga tegelemine ei tähenda sugugi kollektsiooni varjujäämist – vastupidi, kaasaegne kunst on väga avatud visuaalse pärandi uuesti ülevaatamisele ja ümbermõtestamisele.

Aga rääkides kolme aasta, mis on tegelikult väga lühike aeg, perspektiivist, siis tahaksin seda näha just aktiivselt nii kohalikul kui rahvusvahelisel tasandil suhtleva Ida-Euroopa väikelinna kunstikeskkonnana, mis otsib dialooge kohaliku kultuuripärandi ning kaasaegse kunstiproduktsiooni vahel ja asetab Tartu ja Eesti vaimseid arenguid laiemasse Ida-Euroopa kultuurikonteksti. TKM võiks olla Lõuna-Eesti alalisele elanikule ja üliõpilaskonnale kui Eesti kujunevale intelligentsile koht, kus saada rahvusvaheliselt kõrgel tasemel osa kujutavast kunstist selle erinevates väljendusvormides.

Kindlasti on TKMil märkimisväärne potentsiaal selliseks institutsiooniks kujuneda. Iga asutuse potentsiaal on just selline, millised on selle kollektiivi ambitsioon, kujutlusvõime ja ekspertiis ning milliseid vahendeid suudetakse leida nende realiseerimiseks. Tuleb leida mõistlik kompromiss nende vahel.

Olete koos Kaisa Eichega seoses ART IST KUKU NU UTi festivaliga Tartu kunstiskeene teatud osas kaardistanud ning töötanud festivaliga välja ka n-ö positiivse programmi siinse kunstielu elavdamiseks. Muuseumidirektori amet tähendab, et mõjutad siinset kunstielu mitte enam paar kuud, vaid aastaringselt. Millised on sinu ambitsioonid ja võimalikud plaanid selles osas?
Alguses läheb kindlasti üksjagu aega, et kohaneda olukorraga ja saada detailideni aru, kuidas süsteemid töötavad, kuid nägemuse ja võimalikud teemaliinid ma tegelikult ju juba sõnastasin. Nende ideaalide poole ongi plaan liikuda, nii palju kui ressursid seda lubavad. Ruumiprobleemid vajavad jätkuvalt tähelepanu. Kindlasti peab kohe hakkama 2014. aasta näituse- ja üritusteprogrammi peale mõtlema. Institutsiooni positsioon ja profiil vajavad ülevaatamist. Tahaksin liituda ametlikult paari rahvusvahelise koostööprojektiga, kuhu mind juba on kutsutud. Väga detailselt praegu tegevusi punktide kaupa üles lugeda pole võimalik, kuid kindlasti tuleb ülimalt tihe aeg.

2011. aastal tühistati Tartu Kunstimuuseumi ja Tartu Linnaraamatukogu ühishoone projekti konkursi tulemused, mis lükkas juba ammu hädavajaliku hoone valmimise taaskord määramatusse tulevikku. Kas kavatsed selles osas linna ja riigiga uuesti aktiivselt suhtlema hakata?
Nagu ütlesin paar rida tagasi: ruumiprobleemid vajavad jätkuvalt tähelepanu. Samas mulle tundub, et küsimused pole ainult hoiutingimustes, vaja on laiemat, nii linna, riigi kui ka kultuuriavalikkuse ja kunstnikkonna esindajaid kaasavat dis-

kussiooni, et üheskoos mõelda, mida ja kuidas selle aastakümnete jooksul hoolega kogutud pärandiga ette võtta. Ega senised juhid pole samuti käed rüpes istunud, nad on samuti muretsenud ja üritanud midagi ette võtta. Kollektsiooni hoidmine tuleviku tarbeks pole ju ainult ühe kunstiinstitutsiooni kommunaalprobleem, küsimuse all on ikkagi konkreetse kultuurikogukonna visuaalse mälu säilimine. Võrdleksin seda olukorda kodulooma võtmisega – kui oled koera enda majja võtnud ja teda korra toitnud, siis oled tema eest ka vastutav. Ei saa teda lihtsalt tänavale tõsta ja loota, et ta ise kuidagi prügikastide najal võitluses teiste hüljatutega ellu jääb. Sama on igasuguse kultuuriga – kui juba on otsustatud kultuuri pidada, siis tuleb teda ka toita, temaga jalutamas käia, talle vajalikku tähelepanu pöörata jne. Teda ei saa kergekäeliselt ajutises rahapuuduses lihtsalt saatuse hooleks jätta.

Räägime natuke kunstist laiemalt. Millest sa Eesti kunstimaastikul puudust tunned ja mis eriti meeldib?
Tunnen puudust asjalikust ja mitte kohe ärapanevalt ja üleolevalt suhtuvast diskussioonist kunstipraktika ja konkreetsete teoste üle. Et kui midagi argumenteeritult kritiseerida, siis ei võetaks seda kohe kui rünnakut tegija isiku vastu, vaid ikka ühe arvamusavaldusena konkreetse nähtuse – olgu siis teose, näituse, trükise vms – aadressil. Iga avalikkusele kättesaadavaks tehtud kunstitükk võib olla kriitika objekt ja normaalne on, kui asjadest räägitakse ja rääkijat kuulatakse.

Puudust tunnen nii mina kui tunnevad ka kõik kunstiväljal tegutsejad rahast – nii oma ideede realiseerimise tarvis kui äraelamiseks. Seni vabakutselisena tegutsedes tundsin puudust ka haigekassakaardist ja võimalusest vajaduse korral arsti poole pöörduda. Krooniline rahapuudus teeb inimesed kurjaks ja genereerib asjatult intriige, sest kõik – alates oma esimest isiknäitust üritavast noorest kunstnikust kuni riikliku kunstiinstitutsioonini – konkureerivad omavahel Kulka vägagi piiratud vahenditele. Räägitakse, et tehakse vähe koostööd. Pole imestada, sest oled kohustatud konkureerima. Ja tooks siis konkurentsis esiplaanil püsimine mingit heaolu – see lihtsalt lubab natuke aega veel edasi elada.

Meeldivaks võib pidada erinevate algatuste olemasolu, teatud vaimsust midagi ise ja omal käel ära teha. Tore on see, et kunstnikud ja kuraatorid suhtlevad üha enam välismaailmaga, osalevad oma isiklike võrgustike kaudu projektides, toovad oma uusi rahvusvahelisi kolleege ja nende loomingut Eestisse näha. Mul on hea meel, et hoogustunud on kirjastustegevus, kunstnikud annavad oma projekte trükistena välja, n-ö Hollandi kooli disainerite produktsiooni on rõõm lehitseda – ei tohi unustada, et näitus on väga ajaline formaat ning kui see maha võetakse, ei jää sellest midagi alles. Seega dokumenteerimisega tuleb kindlasti tegeleda.

Meeldib ka see, et Eestis on tegelikult väljaspool Tallinna mitmeid enam-vähem professionaalseid tasuta näitusepindu, mis töötavad. Minu arust võiksid noored kunstnikud seda rohkem ära kasutada, mitte ainult unistada näitusest Vabaduse väljakul. Miks mitte teha oma esimesed näitused Tartus, Pärnus, Haapsalus, Võrus? Esimeste kogemuste omandamiseks on see väga hea võimalus, samuti saavad siis inimesed mujal Eestis näha seda kõige uuemat ja värskemat, sellega veidi harjuda. Tahaksin loota, et kunstnikud ja kuraatorid kasutavad intensiivsemalt erinevaid täiesti tasuta näitusepindu väljaspool Tallinna eksperimenteerimiseks ja kogemuste saamiseks.

Ütle palun lõpetuseks, miks on kunsti vaja?
Kunsti on vaja selleks, et me vaimselt ei manduks ja masenduks üheülbaliste kaubanduskeskuste, ketipoodide, kommertsraadiote, telemängude ja reklaami genereeritud reaalsusesse. Et me ei unustaks, et kõiki asju on võimalik ka teisiti näha, nendest teisiti mõelda ja neid teisiti mõista. Kunsti kaudu võime aru saada, et maailm on väga eripalgeline paik, milles on lisaks domineerivale reaalsusele, tootmise-tarbimise järel ja vahel liikumisele ka teistsuguseid dimensioone. Kunsti on vaja, sest ta ütleb meile, millisel erakordselt huvitaval ajal me elame.

[1] *„... paneme välja enam vanemaid asju. Lõuna-Eesti inimesed ei satu just sageli Tallinna ja me suudame Eesti kogude osas täiesti vabalt Kumuga võistelda." Eesti Päevaleht, 04.06.2005 (http://www.epl.ee/news/kultuur/mark-tarand-kronberg-aru-neid-uhendab-muuseum.d?id=51012231).*

UUES KUUES TARTU NOORE KUNSTI OKSJON

Liina Raus

9. mail toimub juba seitsmendat korda Tartu noore kunsti oksjon, mille roll kohaliku kunstimaailma värskete nägude pildiletoomisel järjest kasvab. Oksjoni korraldaja Liina Raus on sel aastal oksjoni eesmärgid ja identiteedi selgemalt välja joonistanud.

Tartu noore kunsti oksjoni üks peamisi ülesandeid on siinsete noorte kunstnike ning nende loomingu tutvustamine. Siiski ei ole oksjoni eesmärk olla üksnes Tartu- või Lõuna-Eesti-keskne kunstisündmus, osalema on oodatud kunstnikud ka mujalt. Kuna Tartule on ühtviisi lähedal nii Riia kui ka Tallinn, siis kindlasti on tulevikus plaan jõuda Läti ja laiemalt Eesti kunstnike ja kunstihuvilisteni.

Oksjoni eesmärk on haarata võimalikult laia publikut ning kasvatada seeläbi huvi kunsti ostmise ja kunsti vastu laiemalt. Noore kunsti tihti madalad hinnad ja väikseformaadilised teosed annavad võimaluse kõigil huvilistel oksjoni enampakkumises osaleda. Kui esimeste oksjonite müügiedu tugines enamjaolt üksikute fännide (juhuslike pealtvaatajate, korraldajate, kunstnike, galeristide endi) ostudel, siis aja jooksul on tekkinud tõsisemalt noore kunsti kogumisest ja ostmisest huvituv publik. Nende jätkuva huvi nimel tasub pingutada nii oksjoni korraldajatel kui ka kunstnikel.

Esimese kolme oksjoni tööde valikut kureeris kunstnik Kiwa. Edaspidi kuulutati avalikult välja tööde kogumine ning lõpliku valiku oksjonile pääsevatest töödest tegi komisjon. Avaliku konkursi puhul on reaalne oht, et oksjonile tuuakse palju ja väga erineva tasemega teoseid. Kuna oksjonil on väga oluline tööde müük, siis on kiputud töid valima järjest enam müügipotentsiaali alusel. Kriteeriumid, nagu ilus värviline, kena rahulik maastik, sobib elutuppa jm, võivad mõjuda aga laastavalt valiku kunstilisele tasemele. On suur väljakutse säilitada siin tasakaalu, püüdes mitte peletada eemale häid kunstnikke, kuid samas olla atraktiivne ja huvitav laiale ostjaskonnale. Viimastele oksjonitele on ette heidetud just valiku populistlikkust, see on ajendanud oksjoniga seotud inimesi selle olemuse ning põhieesmärkide üle põhjalikumalt järele mõtlema.

Hetkel on korraldajate eesmärk kujundada oksjonist selgem bränd. Siiani on iga oksjoni kujundus olnud seotud mingi teema või populaarse pealkirjaga, nagu „Akt", „stART", „Best of..." jne. Viimastena toimunud „Kahe tolli oksjoni" ning oksjoniga „Linn" muutus ka noore kunsti oksjoni ideeline pool segasemaks ning oksjonile valiti ka päris eakate ja tuntud kunstnike loomingut, mis polnud iseenesest paha, kuid seda oli noore kunsti oksjoni sildi all siiski väga keeruline põhjendada. Alates sellest kevadest saab oksjonil olema ka järgnevaid oksjoneid läbiv ühtne visuaalne identiteet, mille on kujundanud Tartu Kõrgema Kunstikooli taustaga kollektiiv Vaglavaip. See aitab publikul oksjonit paremini ära tunda ja erinevaid oksjoneid omavahel siduda. Kuid brändi kujundamine ei tähenda vaid visuaalset külge, tõsisem küsimus on see, millist konkreetset sõnumit soovime nii kunstnikele kui kunstipublikule edastada ja kuidas seda täpselt teha.

Oksjonil hea tööga osalemine aitab kaasa kunstniku tuntusele kunstikogujate ja kunstihuviliste ringis. Nii alles alustavad kui ka kunstimaailmas juba kanda kinnitanud kunstnikud vajavad tutvustamist laiemale publikule ning oksjon koos näituse ja kataloogiga on selleks väga hea formaat. Oksjon on koht, kus kunstnik saab oma töid müüa ning tekitada kunstiostjate huvi oma loomingu vastu. Kui alles alustavate kunstnike looming pakub põnevaid üllatusi, siis tõsisema kunstikoguja jaoks on kindlam investeering juba professionaalsel tasemel tegutseva kunstniku teosed. Soovime luua kunstnike valikuga loogilise järjepidevuse ja parema arusaamise ka kunstniku karjäärist ja tegevusest ning tõsta esile kunstiostja rolli nüüdiskunsti kogumisel ja säilitamisel.

Peame oluliseks kohalike kunstnike ja kunstihuviliste sidumist suuremasse kunstipilti, mis tähendab, et sooviksime omalt poolt soodustada kunstnike käimist välismaistel kunstiüritustel. Euroopas on päris mitmeid häid messe, kus Eesti kunstnikke on esindanud Temnikova ja Kasela galerii. Koos kohalike kunstihuviliste ettevõtjatega ning nende ühisel toetusel võiks messi külastamine olla tulevikus autasuks mõnele oksjonil osalevale noorele kunstnikule.

Nagu juba mainitud, on oksjoni juures oluline kataloog, mis jääb püsima ka peale oksjoni ennast ning võimaldab tutvuda oksjonitööde ning osalenud kunstnikega nii vahetult enne kui ka pärast oksjonit. Kataloogis on alati olnud ka kunstiteoseid tutvustavad tekstid. Neid on kirjutanud Kiwa, Indrek Grigor ja Triin Tulgiste. Seekordne oksjon toimub samal ajal kirjandusfestivaliga Prima Vista ning plaan on kaasata tekstiloomesse ka kirjanikke, mis lubab heita kunstile veidi teistsuguse pilgu, kui seda on kunstiteadlase arvamus.

Kuna seekordsel kunstioksjonil on teemast loobutud, annab see kunstnikule vabaduse keskenduda just sellele, mis teda ennast kõige rohkem paelub. Edaspidi on plaanis jätta teatud osa tööde valimine kuraatori otsustada, rakendades n-ö kombineeritud meetodit, mille puhul otsustavad nii komisjon kui ühe selge visiooniga kuraator.

Tartu noore kunsti oksjon toimub 9. mail kell 18 Tartu Loomemajanduskeskuse saalis (Kalevi 17).

Tartu noore kunsti oksjoni näitus on avatud Tartu Loomemajanduskeskuses (Kalevi 13) 5. aprillist kuni 4. maini, E–L 11–21.

Adressil www.lmk.ee/oksjonid saab tutvuda varasemate oksjonitega ja olla kursis tulevase oksjoni sündmustega. Alates 8. aprillist saab tutvuda uute oksjonitöödega ka veebis.

Kavand: Vaglavaip

„MINA ARVAN JÄTKUVALT, ET KÕIK INIMESED EI PEAGI KUNSTIST ARU SAAMA"

KIWA

21. aprillini on Kumu viiendal korrusel avatud Raoul Kurvitza isikunäitus, kus on väljas kunstniku tööd 1980. aastate lõpust kuni tänapäevani.

On 18. jaanuar 2013. Kell on 18.10. Kumu kunstimuuseumi viienda korruse fuajee on pilgeni täis Raoul Kurvitza suurele personaalnäitusele kogunenud inimesi. Klassiku näituse auks kannan ma hullu miljonäri stiilis kasukat, millega on hullupööra palav. Mul on kaasas kaks roosi, mille ma plaanisin musta värvi sisse kasta, et viitena Kurvitza kunagistele *performance*'itele need talle kinkida. Assistent, kes pidi mulle värvi tooma, sattus liiklusummikusse ja roosid on piinlikult kollased. Ma olen selle tõttu väga-väga ükskõikne[1], nagu peaksin ise näituse avama. Ja mul on palav. Näituse uste avamine on viibinud juba 15 minutit. Muuseumis nii ei tehta. Kõik on ükskõiksed ja palavuses. Rahvameres satub minu kõrvale Kurvitza loomingut põhjalikult uurinud kunstiteadlane Heie Treier ja ütleb: „See on Raoulil nii plaanitud, see on täpselt tema moodi." Samal hetkel meenub mulle Raouli kunagine *performance*'i-idee takistada Vabaduse väljakul suurte rekkadega tunniks ajaks liiklus (tollal oli väljakul veel parkla). Ja samal hetkel avaneb näitusesaali lükanduks ja sealt sõidab tõstukiga välja Kumu näituste osakonna direktor A. Amos, manööverdades tundlikult läbi rahva lifti poole. Talle järgnevad teised näitusetehnikud, kes kannavad saalist välja prahti, mis kaasneb iga näituse ehitusega. Muuseumis nii ei tehta. Soolikad on keeratud väljapoole, ükskõiksus on taastatud, näitus on avatud.

Foto: Maarin Mürk

xxx

Viimati nägin, et Kurvitzast, keda on nimetatud ka viimaseks eesti kunsti popstaariks, on saanud tänavakunsti meem – igati staarile kohaselt. Tänavamaaling kujutas Kurvitza portreed ja tsitaati: „Mina arvan jätkuvalt, et kõik inimesed ei peagi kunstist aru saama." Nimeliselt polnud tsitaadi autorile muide viidatud. Kurvitza enda kunstist arusaamine tundub selle raiskamisena. Tema suurnäitusel Kumus tajun iga töö juures kafkalikku piina, kui ma midagi mõistan, tähenduslikke viiteid kokku sõlmin, oma peas mingi meemi või tekstuaalse ruumi nimega „Kurvitz" loon. Pigem tahaks rappuda ja hälluda tema *performance*'ite rituaalses müras, siseneda ühe omamütoloogilisima eesti kunstniku ilma organiteta kehasse, lahustuda taandumatult installatsioonide risoomi ja jääda talumatult pikkadeks päevadeks kiretult klaasikildudest ehitatud „Paleesse" lebama, saalikoristaja igal õhtul kasutult siin-seal vedelevaid, kellalt rebitud seieritena äralõigatud jäsemeid kokku korjamas.

xxx

Kurvitz on piisavalt (pigem isegi maksimaalselt) ambivalentne kunstnik, et pakkuda rohkem „lugemisviise" kui on „lugejaid". Valin siinkohal isikliku lugemisviisi, kuna see tundub antud juhul kõige produktiivsem. Kurvitza näitus Kumus on muuseumile sobivalt retrospektiivset iseloomu, ent ometi tundub seda vaadates, et tema *body of work / body without organs* on kimp dünaamilisi protsesse, mille ürglinnu emanatsioon (nagu ühel Kurvitza kunagisel maalil) oma nokas meieni toob, mis tuleb kummitades väljastpoolt aega ja tajulimiite ja suubub sinna tagasi, mida polegi võimalik rohkem fikseerida kui ühe suure muuseuminäitusega – see ei tähenda, nagu see protsessioon ammenduks kuidagi või näitaks lõpetatuse märke.

xxx

Ilmselt oli see tema eelmise suure näituse (Tallinna Kunstihoones 1999) ajal, kui Kurvitz sedastas ühes intervjuus eesti kultuuriruumis midagi murdelist: kontseptuaalse eklektilisuse. Vähemalt minu jaoks pööras see tähendused ümber: isiklikult seni pigem ebamugavust valmistanud iha kõigis suundades hargneda sai *enjoy-your-symptom*-hurraaks. Ja küllalt varsti peale seda muutus üleüldine paradigma popkultuuri, subkultuuride, kaasaegse vaba kunsti skeene jne väljadel, alanud ajastu muutis normatiiviks multifunktsionaalse looja, kes ei tiirelnud vaid ühe turvalise meediumi või kätteharjutatud pintslilöögi taastootmise tsentrifuugis. Praegu tundub kentsakas mõelda, et enne seda tähendas kunstiväli hulka kanoonilisi sekte, kus eklektilisus, kui see ei olnud just surmapatt, oli kindel tee kaotada tõsiseltvõetavus kolleegide silmis. (Siiani mäletan, kuidas ühe Kurvitza „bildende kunsti" ülemvõimu kultuuris rünnanud Postimehe artikli ilmumise järel nüüdseks manalateed läinud helilooja Kuku klubi uksel Raoulile näkku karjus: „Sitt artikkel oli sul!" Samal ajal virutas üks – nii tollane kui praegune – naisakadeemik Kurvitzale selja tagant neerudesse.) Tõepoolest, sellal kui putšitankide roomikud Tallinna tänavatel asfalti haavasid ja rahvas teletorni kaitses, olid kunstihoones toimunud Kurvitza ja Rühm T *performance*'id palju rüüstavamad. Subliimselt naksuvate parkettidega pühas kunstihoones pääses kala lõhkirebitud kõhust sinise verevoolu saatel välja seintel õlimaalide varje kahvatuma panev skisoidne voog, monströösne revolutsioonikokteil, mille koostisosadeks olid punk, tekno, sümbolism, dekadents, emogooti glämmbrutaalsus, intronomadism, psühhedeelia, transavangard, *yuppie*-ülikonnas märatsemine, autistlik transgressiivsus, kvaasireligiossed seisundid – kõik mis seni avaliku arvamuse jaoks kunsti ei tähendanud. 90ndatele tagasi mõeldes, kus Eesti kunstivälja peamine probleem oli seoses Sorose keskuse asutamisega tekkinud dramaatiline lõhe „vanade" ja „uute" kunstnike vahel, oli Kurvitza vallapäästetud postapokalüptiline visioon täpselt seal, kus kõige rohkem ruumi – vahelisuses selle sõna deleuze'ilikus tähenduses, seal kus on kõige rohkem ruumi ilma organiteta kehale, seal, kus „ametlik" bipolaarne seisund on vaid sama mündi kaks külge ja see münt ise väärtusetu peenraha.

xxx

Tutvusin Kurvitzaga teisel Saaremaa biennaalil 1997. aastal ning miskipärast võtsid nad koos oma tollase abikaasa Ene-Liis Semperiga verisulis kolleegi oma protektoriaadi alla. Ilmselt oli järgnev aeg mu katkendliku haridustee üks väärtuslikemaid osi – kahe sõltumatu ja ajastut defineeriva kunstniku videoarhiiv (kaasa arvatud Rühm T *performance*'ite dokumentatsioonid) ning defineerivad seisukohavõtud ja analüüsid olulisemates küsimustes mõjusid rohkem kui mingi formaalne haridus seda suutnud oleks. Ja samas kuidagi ümber-nurga-efektiga, sest varatarga noorkunstnikuna käskis mu pea minul arvata, et maalimine on igal juhul nõme ja Kurvitza lemmikbändi King Crimsoni asemel võiks ajastuomaselt rohkem teknot kuulata. Ometi jäid Kurvitza ateljees nähtud psühhedeelsed maalid, kunstihoone näitusele püstitatud mastaapsed installatsioonid, jutud seiklustest Veneetsia biennaalil ning tutvus Bergsoni ja Deleuze'i filosoofia põhimõistetega kuhugi aju tagaossa kummitama. Tagantjärele tundub, et just see tõi lisaks kõigele muule kaasa Kurvitza *oeuvre*'i mõistmise, kaasa arvatud selle, et ühest hetkest mõistmine lõpetada ja minna kaasa Kumu sisehoovi ehitatud labürindi brutaalse materiaalsusega, Pentatonic Color Systemi värviringiga, si-bemollis sümfooniaga, mis saatanliku noodina ka Kurvitza tummasid teoseid läbib, paradoksaalse Maelströmi taarapunktiks kängitsetud keerisega, esoteerilise maalimisrituaaliga. Ja meenutada Kurvitza ja Muru siiani värskelt kõlavat manifesti KUNST (1987). „Kunsti tähtsaimaks omaduseks on tema täielik kasutus. Kunsti ideaalseks objektiks ja ideaalseks subjektiks on „eimiski"; kunsti tegelik objekt on eksistents – olemine eimillegi suhtes. /---/ Kunst on provokatsioon – kuivõrd ta puudutab olemise ja eimillegi vastuolu. /---/ Tehnomaailma poolt sünnitatud skeptitsism on puhastanud progressiivse teadvuse kõigest illusoorsest, kohtumaks kunstis rokkmuusikast pärinevate väljendusvahendite intensiivsuse ja pateetikaga."

[1] *Artikli varasemas versioonis oli kasutatud sõna ükskõikne asemel sõna närvis.*

näitus	kunstnik/kuraator	toimumisaeg	toimumiskoht	Triin Tulgiste - Müürilehe kunstitoimetaja	Kadri Rood - kunstikriitik	Gregor Taul – EKA G galerist	Marie Vellevoog - kunstikriitik	kokku
243 tõetruudes toonides postkaarti	Laura Pählapuu	14.02.–28.03.2013	Temnikova & Kasela galerii	-	-	5	5	**5**
This Side Up	Liisi Eelmaa, Minna Hint	09.–11.03./ 13.03./15.03.2013	Okasroosikese loss	-	-	4	4	**4**
LadyFest Tallinn 2013	kuraator Rebeka Põldsam	06.03.–16.03.2013	Hobusepea galerii, Draakoni galerii	4	4	4	3	**3,75**
Eesti feministliku kunsti kaanoni visand, vol.1	kuraator Rebeka Põldsam	08.03.–31.03.2013	Y galerii	4	3	-	4	**3,67**
Eesti ballaadid	Rauno Thomas Moss	15.02.–10.03.2013	Tartu Kunstimaja	5	4	1	4	**3,5**
Tuvitaltsutaja Maria	Mai Sööt	14.03.–07.04.2013	Tartu Kunstimaja	4	4	3	3	**3,5**
Lade	Eike Eplik, Eleriin Ello, Krista Sokolova	14.03.–07.04.2013	Tartu Kunstimaja	2	2	4	5	**3,25**
Park	Toivo Raidmets, Jaanika Peerna	19.02.–09.03.2013	Arhitektuuri- ja disainigalerii	-	-	1	-	**1**
5 - klassika / 4 - vaatamist väärt / 3 - keskpärane / 2 - väheütlev / 1 - ajaraisk / - pole külastanud / ei soovi hinnata								

MULJED IMPROKIRJUTAMISEST 09.03.2013–17.03.2013

Aire Pajur

Mis tunne on, kui sul on vaid viis minutit tervikliku teksti kirjutamiseks? Mis tunne on, kui seda protsessi jälgib mitukümmend inimest, kes näevad reaalajas, kuidas iga lause sünnib? Kuidas on kuulata iseenese kirjutatud teksti teiste esituses? Aire Pajur osales improkirjutamisel ja kirjeldab nüüd üritust läbi enda kogemuse.

Väike ärevus oli sees juba hommikust saati. Õnneks oli enne improkirjutamist Drakadeemia tund ja see andis põhjust keskenduda eelkõige sellele.

Pärast tundi hakati tegema ettevalmistusi kirjutamiseks – tehnika paikapanek, kontroll, ühendused jms. Surusin endas maha sees valitsevat pisukest ärevust, mõeldes, et tegelikult ei ole see ju mitte midagi muud kui needsamad improharjutused, mida me ka igas Drakadeemia tunnis teeme. Aga ikkagi oli natuke kõhe rinda pista „vanade kalade" Sireti, Mehise ja Martiniga.

Publiku ees kirjutamine oli mulle uudne kogemus. Tõmbasin enda jaoks paralleele improteatriga – kui seal astuvad näitlejad igal õhtul lavale, teadmata, mida nad sel õhtul mängivad ja mis neid ees ootab, siis meil on sama situatsioon. Pole teada, mis saama hakkab. Mind oli alati see tunne huvitanud, et mismoodi on lavale minna, kui sul teksti ei ole ja kui sa isegi ei tea, mida sa mängid – turukauplemist, ooperit või koolielu. Nüüd sain teada, mis tunne see on – publiku silme all pidi valmima tekst, mille sisu saame teada vahetult enne kirjutamist, aega mõelda ei ole, kõik peab tulema spontaanselt.

Ilmselt ongi improviseerimise juures kõige olulisem endale kinnitada, et kõike, mida teed, teed hästi ja kõik on õige. Pole valesid sõnu, pole valesid mõtteid – kõik tuleb, nagu tuleb.

Loomulikult tuleb pärast kirjutamist uusi mõtteid, sest imelikul kombel tegeleb alateadvus tehtuga edasi – isegi mitme tunni möödudes tuli aina ideid, mida selle või teise harjutuse juures oleks saanud veel kirjutada või mida teistmoodi teha. Aga ümbertegemisvõimalust siin ei ole – mis tehtud, see tehtud, ja hindamatu kogemus tagataskusse pandud.

Väga umbkaudselt ja laias laastus oli teada, mis saama hakkab. Et on soojendusharjutus, kaks pikemat ülesannet ja siis jahutusharjutus. Soojendus ja jahutus pidid mõlemad kestma 5 minutit ning pikemad harjutused kumbki 10.

Väike akadeemiline 5 minutit ning 16.05 see siis algas.

Olin avanud arvutis vajalikud dokumendid, seadnud valmis muusika, mida kirjutamise ajal kõrvaklappidest kuulata (Clannad „Landmarks"), ning pannud mõttes valmis vaimu, et tulgu, mis tuleb – ma ei kavatse põdeda, kui ma ei suuda kohe midagi põrutavat kirja panna.

Marite alustas tutvustusringiga. Rääkis kõigepealt endast (Drakadeemia vilistlane ja õppejõud dramatiseerimiskursusel ning antud ürituse õhtujuht ja korraldaja) ja Mihklist (Drakadeemia vilistlane ja loovjuhi kohusetäitja, praegu kursusejuhendaja baaskursusel, individuaalõppe juhendaja ning antud üritusel tehnikaspetsialist) ning siis oli järg kirjutajate käes:

Martin Nõmm – inglise filoloogia II kursuse üliõpilane, õppinud Drakadeemias baaskursusel ning praegu õpib dramatiseerimiskursusel

Siret Paju – Drakadeemia looja ja praeguse baaskursuse ning individuaalõppe juhendaja

Mehis Pihla – Drakadeemia vilistlane, läbinud Drakadeemia baaskursuse, dramatiseerimiskursuse ja lavastusdramaturgi praktika, praegu õpib lavakunstikateedris dramaturgiks

Aire Pajur – Drakadeemia käsiloleva baaskursuse õppur

Võib arvata, et tundsin end kogenud „kalade" seas rohelisena.

Soojendusülesandeks oli horoskoobi kirjutamine. Sellist harjutust olime tunnis kunagi ammu teinud. Seekord nägi see välja sedaviisi, et publikust paluti nelja vabatahtlikku, kes panid paberile oma tähtkujud ja väljaande, milles see horoskoop ilmub. Kõik paberid pandi purki ja siis sai igaüks purgist oma käega võtta – valik oli ju igaühe enda oma!

Pärast kirjutamist loovutasime oma kohad T-Teatri näitlejatele, kes meie ülestähendatu ette lugesid. T-Teatrist olid näitlejatena külas Liisi Rohtung, Terly Toomast, Kärt Kase ja Timo Talvik. Enda kirjutatu kõlab teiste loetuna hoopis teistmoodi – üldse mitte nii, nagu kirja oled pannud. Teiste loetuna on kõik kuidagi huvitavam ja ei tundugi nii tobe, kui algul endale mulje jäi.

Järgmine ülesanne oli juba pikem. Esialgne pakkumine oli improjuhilt Maritelt „ühistransport" ning publik hakkas lisama detaile: ühistranspordi liik (ma palusin mõttes „rongi", sest hommikul oli rongis vahva seik, kus filmiti trompetimängijat – ehk saanuks seda kuidagi ära kasutada!), kes on transpordivahendis, aeg, kuhu ühistransport suundub. Ühtlasi pakkus publik välja ka kirjutiste tüübid: stseen, kuulujutt, kirjeldus ja õudusjutt.

Variandid läksid purki ning igaüks sai endale ise oma käega valida – ja pole kellegi süüks ajada, et sobivat ei saanud!

Loomulikult poleks antud tingimustes olnud mitte midagi teha hommikuse rongielamusega – seda saanuks kasutada vabakirjutamisel, aga mitte siis, kui publik annab ette tegelased ja muud nüansid.

Minule sattus kuulujutt. Tegemist pidi olema trammiga, mis suundub Balti jaamast kosmosesse (kosmos või Kosmos – valik oli vaba), tegelased on kalakaupmees, Jehoova tunnistaja ja MUPO, ajaliselt oli tegemist jõuluaegse tipptunniga.

Aega mõelda polnud – ideid polnud, aga siis päästabki kiire kirjutama asumine. Lihtsalt alustasin, teadmata, kuhu välja jõuan. 10 minutit läks nii kiiresti, et ma ei jõudnudki Balti jaama ja (K)kosmost nimetada – enne sai aeg otsa. Kui ma kirjutasin, siis ei tundunud jutt üldse naljakas – peaasi oli esmased pähekargavad mõtted kohe kirja panna, enne kui mõte minema jookseb –, aga kui näitleja selle ette luges, siis mõjus üsna humoorikalt. Rahvas võttis ka meie loomingu kenasti vastu ja selle üle oli hea meel – tore oli näha neid kaasa elamas ja ideede genereerimisest aktiivselt osa võtmas.

Teine pikem töö oli tuntud muinasjutust. Algul pakuti publikust „Väikest Mukki", aga õnneks tuli ka teisi ideid: „Kolm põrsakest", „Tuhkatriinu" ja veel midagi. Publikuhääletus valis muinasjutuks „Kolm põrsakest" ning kirjutajad said igaüks kirjutamiseks oma osa, kes alguse, kes keskpaiga, kes lõpu, kes hundi vaimu õpetussõnad 20 aastat hiljem oma pojale.

Mina sain lõpu. Ka sellega jäin natuke ajahätta – päris lõppu ma ei jõudnudki. Minu versioonis hunt katlasse kukkuda ei jõudnud. 10 minutit on tõesti ikka häbematult lühike aeg! Samas ei saa seda ka väga pikaks venitada – küllap on see optimaalne, lihtsalt mina olen pikajutumees ning ei jõua nii kiiresti ja lühidalt kõike ära kirjutada.

Viimase asjana valisid publiku hulgast neli inimest Marite salapärasest klõbisevast kotikesest kaheksa tähte ja sobitasid neist kokku uudissõna, millele meie pidime tähenduse kirjutama. Ikka sedaviisi, et tähtede kokkusobitajad ja uudissõnade loojad kirjutasid uudsed sõnad paberile, mis kokkukägardatuna purki lendasid ja mille kirjutajad siis välja võtsid.

Mulle sattus sedel sõnaga jetsuist – see meenutas kohe jesuiiti, järgmine mõte oli midagi jetiga seotut. Viimasele panustasingi.

Sellega oli viimane osa, nn jahutusetapp, lõppenud ja aju lülitas end lõdvestusrežiimi.

Ja siis!

Rahva seast tuli ettepanek teha veel üks ülesanne: variatsioon tuntud kirjandusteose teemadel. Tegelikult olime ilmselt kõik väsinud ja veel üks ülesanne ei olnud kuigi oodatud, seda enam, et ajule oli juba antud käsk end välja lülitada, aga kui rahvas nõuab leiba ja tsirkust, siis peab ta seda ka saama.

Väljavalituks osutus „Romeo ja Julia". Loosi läks rõdustseen – kellel SMS-ide, kellel krimiuudise, kellel õudusloo, kellel situatsioonikomöödiana. Minule sattus krimiuudis.

Viimaste kirjutiste ettelugemisega lõppes ka seekordne improkirjutamine. Viimasel korral kasutas õigust kollasele kaardile (keeldumine oma kirjutatu ettelugemisest) Siret, aga üldiselt ei kasutatudki õigust keelata oma üllitise ettekandmist.

Minul lakkas Gmaili dokumentide süsteem üsna lõppjärgus töötamast, aga õnneks sain kopeerida oma kirjutamised Wordi ning midagi tegemata ei jäänud, ainult üldsusele ei olnud minu tegemised enam nähtavad. Aga see oli väike viga.

Lõpus oli nii hea tunne, et ma julgesin oma hirmudele vastu astuda ja kogu improkirjutamise protsessi läbi teha ning seeläbi võrratu kogemuse saada – järgmisel korral ilmselt enam ei pelgaks nii palju.

Hiiglama vaimustav oli võit enese üle! Rahulolutunne, mõnus teadmine, et olen suuteline ekstreemses olukorras (mitmekümne inimese pilkude all) kirjutama, vaimustus kogu ettevõtmisest ja protsessist, rõõm kaasaelavast publikust – see kõik oli imeline.

Soovitan kõigile huvilistele, kes sel korral ei tihanud end proovile panna, järgmistel kordadel aktiivselt osaleda – see on kogemus, mida ei saa pealt vaadates, vaid ainult ise läbi tehes.

Ülesanne

Toimumiskoht: ühistransport, tramm
Tegelased: kalakaupmees, Jehoova tunnistaja, MUPO
Tingimus: sõidab Balti jaamast Kosmosesse
Aeg: jõulud, tipptund
Kirjutise tüüp: kuulujutt

Täna jäi kolleeg hiljaks! No oleks ta siis midagi mõistlikku põhjuseks toonud – lõppude lõpuks pidin mina tema töö ära tegema. Tal olevat täna trammis üks kalakaupmees tagumikust kinni hakanud ja MUPO olevat talle trahvi teinud! Mis mõttes nagu?!

Kalakaupmees olevat oma hiigelsuure haugiga tema taga seisnud. Kolleeg oli arvanud, et mees näpib teda, ja pidi talle juba vastu kõrvu andma, aga mees oli ükskõikselt aknast välja vahtinud. No eriline lurjus, eks ole – ise näpib naisterahva tagumikku ja siis teeb näo, nagu ei teaks midagi. Aga siis näinud kolleeg suurt klaasistunud silmadega haugi, kes tema tagumiku küljes rippus. Kolleeg hakanud karjuma, kriisates kõva häälega üle kogu trammi, mille peale üks mutike öelnud, et pole vaja karjuda, see olla Jehoova tahtmine ja Jehoova on talle märku andnud, et ta on väljavalitu ja tal on õige aeg Jehoova poole pöörduda ning Jehoova tunnistajate rüppe heita.

Karjumise peale tulnud ligi MUPO, kes küsinud kohe kolleegilt sõidudokumenti, aga kuna kolleeg olnud teel tööle, siis polnud tal muidugi dokustaati kaasas. Kolleeg andnud küll teada, et ta on ise ka MUPO, aga ega too teine MUPO ei uskunud. Kolleeg käskinud kalakaupmehel ka dokumenti näidata – mis õigusega ta üldse oma kalaga ringi luusib ja laseb ausaid reisijaid tagumikust naksata. Aga siis astunud Jehoova tunnistaja kalakaupmehe eest välja, et kalakaupmees on Jehoova asemik maa peal ja tuleb rahvale kala tooma näljahäda leevendamiseks.

TANTSUHARIDUS EESTIS – MURED, RÕÕMUD, OOTUSED

Anu Sööt

Tants on läbi aegade andnud rahvastele võimaluse salvestada oma kogemusi, tundeid ja olemust. Inimene, kes tunnetab oma keha ja oskab selle vajadustega toime tulla, on ka ise rõõmsam ja teotahtelisem. Professionaalne ja heatasemeline tantsukoolkond rikastab riigi kultuurielu ning tõstab tema mainet maailma silmis. Mida rohkem pakume nii lastele kui täiskasvanutele võimalusi harrastada liikumist ja tunnetada oma keha, seda tervemaks muutub kogu ühiskond.
(„Eesti tantsu arengukava", 2003)

Mida me siis pakume ja oleme pakkunud nii lastele/noortele kui täiskasvanutele võimalusena harrastada liikumist ja tantsu? Et mõista, mis toimub meil siin Eestis, võiks vaadata korra laia maailma. Sest ilmselgelt oleme olnud mõjutatud arengutest mujal.

Maailma vaade

Tantsuharidus on viimasel poolel sajandil märgatavalt muutunud. Hilistest 1940. aastatest kuni varaste 1970. aastateni sai maailma tantsupedagoogikas uueks värskeks tuuleks Rudolf Labani ideedest pärinev vaba, avatud, lapsekeskne lähenemine, mida kasutati eelkõige moderntantsu õpetamisel ning mida nimetatakse *kasvatuslikuks mudeliks*. Kasvatuslikus mudelis on rõhuasetus eelkõige protsessil ja selle kogemuslikul panusel osalejate üldisesse arengusse kui väljundil, produktil, tulemusel (Smith-Autard, 2002). Kasvatuslikku mudelit rakendatakse tänini improvisatsiooni-, kontakttantsu-, kompositsiooni- ja loovtantsutundides ning õpetamismeetodina kasutatakse *probleemi lahenduse meetodit* (*problem-solving method*). Nimetatud õpetamismeetodi puhul, mida võib kutsuda ka avastavaks õppimiseks, on õpetaja pigem suunaja, kes avab ülesannete, küsimuste, soovituste kaudu õpilasele erinevate liikumisvõimaluste kasutamise maailma. Kasvatusliku lähenemise kriitikana võib nimetada liigset keskendumist pelgalt loovusele ja loomingule, samal ajal kui keha arendamine (lihased, koordinatsioon, tasakaal, rütmitaju jms) jääb tagaplaanile ning tantsutehnilised oskused ei arene.

Vastandina kasvatuslikule mudelile tekkis 1960.–1970. aastatel eeskätt tantsu kõrgharidusena õpetavate õppeasutuste mõjul *professionaalne mudel,* mille põhiliseks eesmärgiks oli koolitada kõrgete tantsutehniliste oskustega tantsijaid, kes esitaksid teatrilavadel tantsuetendusi publikule. *Professionaalset mudelit* rakendatakse tänapäevani tantsutehnilistes distsipliinides, näitena võib tuua balleti, moderntantsu, *jazz*-tantsu ja võistlustantsu. Õpetamismeetodina kasutatakse *otsese õpetamise meetodit* (*direct teaching method*), mille puhul õpetaja näitab ette ja õpilased teevad järele. Selle tulemusena on suhteliselt kerge mõõta õpilaste tantsutehnilisi saavutusi. Meetodi kriitikana võib nimetada liigset keskendumist tulemusele, õpilaste endi ideede kasutamata jätmist, autoritaarsust, loovuse ja kujutlusvõime allasurumist.

Eesti tantsuhariduses on erinevalt maailmapraktikast jäänud vahele kasvatusliku mudeli algus ja areng, sest poliitilistel ja kultuurilistel põhjustel polnud see võimalik. Kuigi kasvatuslikku mudelit võib viimasel kahel kümnendil kohata kõrgkoolide tundides, kasutatakse seda laste ja noorte tantsuhariduses puhtal kujul vähe.

1990. aastatel jõudis diskussioon maailma tantsuhariduses olukorrani, kus tõdeti nii kasvatusliku kui professionaalse mudeli puudusi ning tekkis vajadus uue lähenemise järele.

Uues *kesktee mudelis* (Smith-Autard, 2002) on ühendatud kasvatusliku ning professionaalse suuna tunnused: protsess ja lõpptulemus, loovus ja teadmised, tunded ja oskused, keha loomupärasus ja tehnika, avatus ja kinnisus, loomine, esitlemine, vaatlemine. Õpetamismeetoditena kasutatakse nii probleemi lahenduse kui otsese õpetamise meetodit, viimasele on lisandunud veel *somaatiline aspekt,* mis pöörab tähelepanu liikumise kaudu saadud kogemuste analüüsimisele ning individuaalsele arengule. Somaatilisteks tantsutehnikateks nimetatakse Feldenkraisi meetodit, Alexanderi tehnikat, Pilatest, Body-Mind Centeringi, joogat jt.

Eesti vaade

Lasteaed

Eraldi tantsuõpetust lasteaia õppekavas reeglina ei eksisteeri, pigem õpetatakse tantsu nii liikumis- kui muusikatunni raames. Järjest enam jõuab tantsu lasteaeda ringide ja vabatahtliku osalemise / ise tasumise näol. Tantsuringides õpetatav sisu ja õpetamise tase on ilmselt üsna erinev ja ebaühtlane. Valiku, mida õpetada ja keda õpetama kutsuda, mida pakutavast oma lasteaeda vastu võtta, teeb lasteaia juhtkond oma sisetunde ja arusaamise alusel.

Kool

Tants koolis on suhteliselt uus nähtus (varasemalt rakendati tantsu kooli õppekavades rütmikana). Alates 2010. aasta sügisest on riikliku õppekava kehalise kasvatuse ainekava üks osa tantsuline liikumine, mis toetub kolmele suurele „vaalale": eesti ja teiste rahvaste tantsudele, standard- ja ladina tantsudele, loovtantsule. Õpetajateks on valdavalt kehalise kasvatuse õpetajad, kes on osaliselt juba jõudnud omandada vastavad teadmised täienduskoolitustel. Paralleelselt tantsulise liikumise ainekavaga loodi ka üldhariduskooli tantsuõpetuse ainekava. Viimane on koolidele vabatahtlik ja seda rakendatakse valikainena.

Huviharidus

Huvihariduse eesmärk on anda sügavuti minevat, õppekava alusel teostatavat ning süstemaatilist huvidele vastavat haridust. Eesti kunsti- ja muusikakoolides toimuv on selle heaks näiteks. Tantsuga seotud huvikoole Eestis puhtal kujul ei ole, tantsuõpetus on aga mitmetes era- ja munitsipaalhuvikoolides erinevates vormides rikkalikult esindatud. Õpetajad on oma ala fanaatikud, kes õpetavad oma parema äranägemise ning oskuste järgi. Kahjuks puudub neil tänaseni õppekavaline tugi, mis võiks raamistada ning toetada nende tegevust. Eesti Tantsuhariduse Liit koostöös huvihariduse arendamise koguga on loomas huvihariduse tantsuõppekavasid järgmistes valdkondades: loov- ja kaasaegne tants, ballett, seltskonnatants, rahvatants, *show*-tants.

Eelkutseõpe

Eestis on eelkutseõpe tantsuõpetuses peaaegu olematu nähtus. Eesti tantsukõrgkoolidesse astub sisse suur hulk andekaid noori, kes kahjuks ei ole tantsu endaga eelnevalt väga palju kokku puutunud. Selle tulemusena on kõrgkooli sisseastujate tase ebaühtlane ja erialast õpet alustatakse sageli ABC-st. Eelkutseõpe tähendaks neli-viis korda nädalas treeninguid, mis annaksid ühes valdkonnas (näiteks kaasaegses tantsus) põhjalikumad teadmised-oskused ning kaasnevates/toetavates valdkondades üldisema ülevaate, oskused ja teadmised. Praegu pakub eelkutseõpet Eesti Tantsuagentuuri Tantsukool, kes teeb seda pigem enda missioonist ning huvist kui riigi ja/või omavalitsuse soovist ning toetusest.

Kutseõpe

Kutseõpet pakub Eestis hetkel vaid üks tantsuõppeasutus, Tallinna Balletikool, ning seda ühes kindlas valdkonnas – balletis.

Tekib küsimus, kust peaks peale kasvama tugevad eriala vastu huvi tundvad inimesed, kes õpiksid tantsu elukutsena ja asuksid seejärel tantsuelu edasi arendama? Kõrgkoolis saab kolme- või nelja-aastase õppe järel põhjalikud teadmised, kuid kui puudub eelnev sügav ettevalmistus, siis ei pruugita pärast siiski sel erialal jätkata. Kogemus on näidanud, et erialaga jäävad tegelema kõrgkoolilõpetajad, kel on eelnev tugev baas olemas. Olgu see siis balletis, rahvatantsus, *show*-tantsus või muus.

Kõrgkool

Eestis saab erialast kõrgharidust omandada kahes kõrgkoolis. Tallinna Ülikoolis koreograafia osakonnas nii bakalaureuse- kui magistriõppe (3 + 2 aastat) tasandil. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia etenduskunstide osakonnas rakenduskõrghariduse (4-aastane õpe) tasandil. Mõlemasse kooli jagub õppijaid, mõlemal koolil on välja kujunenud oma kuvand ja tugevused/nõrkused, mida tulevased õppijad tajuvad ning mis valikul otsustavaks saavad. Koolid teevad omavahel koostööd, kokku on kirjutatud Eesti tantsukõrghariduse arengukava aastani 2020. Mõlema kooli peale kokku saab õppida tantsuõpetajaks ja koreograafiks. Tantsija kutset kumbki kõrgkool ei paku, pigem jõuavad tantsijatena professionaalsele lavale ise selle vastu huvi tundvad ning endaga väga tugevalt lisatööd tegevad inimesed. Peale kõrgkooli lõpetamist võib koolitatud tantsuõpetajast saada väga hea tantsukunstnik-koreograaf või tantsija ning koreograafist või tantsijast väga hea tantsuõpetaja. Eesti väikesel tantsumaastikul hakkamasaamiseks peab olema sageli pädev mitmes valdkonnas.

Täienduskoolitus

Eestis on võimalik end rohkem või vähem erialaselt täiendkoolitada. On meistriklasse, töötubasid, festivale ja kursusi nii algajatele kui edasijõudnutele. Kindlasti võiks neid olla rohkem, eriti edasijõudnutele ja kogenud õpetajatele-koreograafidele-tantsukunstnikele. Hea näide on Noore Tantsu Festival, kes korraldab süsteemselt, regulaarselt ja pika traditsiooniga suvist tantsuinimeste koolitust.

Kokkuvõte

Kokkuvõtvalt peab tõdema, et hoolimata mitmetest kitsaskohtadest ei ole Eestis olnud mitte kunagi varem võimalust nii palju tantsuga tegeleda – nii erinevate stiilide ja valdkondadega ning seda igal vanuseastmel ja haridustasandil. 1980ndate televiisorist imetletud Reet Kriegeri tantsutüdrukud on nüüd igas maakonnas, kui mitte igas kultuuri- ja rahvamajas ning koolis. Tantsuga saab tegeleda üle Eesti, mitte vaid pealinnas või suuremates keskustes. Rahvatants on oma tantsupidude traditsiooniga taas laineharjal, seltskonnatants on tänu televisiooni tohutule mõjule jälle populaarne, *show*-tants ning selle tuhanded harud elavad noorte seas sellist elu, millest tavapärane tantsuõpetaja on ammu maha jäänud. Kaasaegne tants saab järjest enam kandepinda läbi noorte, kõrgkooli lõpetanud tantsuõpetajate.

Kirsina tordil võiks nimetada 2010. aastal taasloodud Eesti Tantsuhariduse Liitu, kes aitab samm-sammult omalt poolt kaasa eelkõige just tantsuõpetaja staatuse väärtustamisele, aktsepteerimisele ja ühiskonnas nähtavamaks tegemisele. Antakse välja stiiliülest igakuist tantsuinfo e-kuukirja – sellist regulaarset vaid tantsule fokusseeritud väljaannet ei ole Eestis varem ilmunud. Tantsuõpetajaid tunnustatakse Gerd Neggo nimelise stipendiumiga. Töötatakse selle nimel, et tantsuvaldkonna esindajad oleksid esindatud erinevates omavalitsuslikes ja riiklikes otsustuskogudes. Tehakse koostööd erinevate erialaorganisatsioonidega. Tegeletakse erialase kirjanduse väljaandmisega.

Kuigi Eesti tantsuharidus toimib valdavalt tantsuõpetaja isiklikule initsiatiivile ja inspiratsioonile tuginedes, on meie õpetajad nii pühendunud ja oma eriala fanaatikud, et tegelevad valdkonnaga erinevatest raskustest hoolimata. Tänu ja tunnustus on õpilaste säravad silmad, erialased kordaminekud, parem ja tervem ühiskond (vt sissejuhatust).

Siinse artikli täispikk versioon on kirjutatud kaasaegse tantsu ajakirja in tempo jaoks, mille esitlus toimub 11. aprillil Haapsalus festivalil UUS TANTS 2013. Täismahus ilmub see ka Müürilehe veebikeskkonnas.

Kirjandus

„Eesti tantsu arengukava aastateks 2003–2006"
Eesti Tantsuhariduse Liit (www.tantsuharidus.ee)

Jacqueline M. Smith-Autard „The Art of Dance in Education" (London : A & C Black, 2002; 2nd ed.).

Susan W. Stinson „A Question of Fun: Adolescent Engagement in Dance Education", *Dance Research Journal* 29(2) (1997), lk 49–69.

WADER

Meie ingliskeelne veebiväljaanne Wader fetišeerib perifeeriakultuuri ja nišimeediaid ning toob kirevad provintsiartistid areenile.

www.wadermedia.com

Uuenenud on ka Müürilehe eestikeelne veebiväljaanne ja kultuurieluga saab end nüüd ka jooksu pealt nutikalt või tahvlilt kursis hoida.
Vaata: **www.muurileht.ee**.

HOOANDJA

Jätkame Müürilehes koostöörubriiki ühisrahastusplatvormiga Hooandja, kus tutvustame lähemalt huvitavaid projekte ja tegemisi, mille teostumisele ka Müürilehe lugejatel on võimalik kaasa aidata.

VENE FILMI PÄEVAD 26.–28. JUULIL PEIPSI ÄÄRES

Keset vene vanausuliste külakesi asuv kunstimaja ambulART-oorium on pannud kokku põneva filmiprogrammi, et näidata kolme päeva jooksul uut ja huvitavat vene kino – dokumentalistikat venelastest Eestis, uuemaid vene mängufilme, natuke veneteemalist janti ja sügavat Venemaa-ainelist draamat. Filmide kaudu puudutatakse ka vene vanausuliste teemat Eestis. Külla tulevad filmitegijad, kes räägivad oma linateoste saamisloost. Teiste seas näiteks Eesti 2012. aasta filmiks valitud dokumentaali „Varesesaare venelased" autor Sulev Keedus, samuti tuntud filmimees Arvo Iho Venemaal vändatud mängufilmiga „Karusmari", milles on oluline koht Võssotski lauludel. Vene filmi päevade programmi aitab kokku panna PÖFF.

Hooandja toetusel ehitatakse valmis välikino õues ja kinosaal toas, kutsutakse kohale põnevaid tegelasi ja näidatakse väärt filme. Ka kohalike jaoks on filmipäevad sündmus omaette, sest kino pole Vana-Kasepääl näidatud juba 1000 aastat. Sissepääs kõigile tasuta!

MEESKOND: Kaisa Sammelselg, Kadri Saar, Annika Haas.

Anna projektile hoogu juurde www.hooandja.ee või loe QR koodi

Kaader Hooandja videost

UPPSAR JA TSUUMI UURIVAD „TULJAKUT"

Eelmisel aastal kohtusid Tallinnas eestlaste Uppsar ja soomlaste Tsuumi. Kui esimene koondab pea kolmekümmet eesti tantsijat, kelle seas leidub nii elukutselisi kui ka harrastustantsijaid, siis Tsuumi on Soomes tuntud kui professionaalne tantsuteater. Kahe trupi liikmete vahel tekkis mõnus sünergia ning Uppsari tantsijate soov leida tavapärasele pärimustantsule uus vaatenurk pani aluse tahtmisele tulevikus suurem koostöö ette võtta.

Aprilli keskpaigas kohtuvad Uppsar ja Tsuumi Tallinnas uuesti. Läbi kevade saadakse kokku kolmeks pikaks nädalavahetuseks ning nende vahel töötab Uppsar iseseisvalt. 11.–14. juulil saab Kuressaares viiel korral näha valminud tantsulavastust, mille alguspunktiks on mõte, et improvisatsioon on alus nii kaasaegses kui ka pärimustantsus. Sellest lähtudes uurivad tantsijad lähemalt „Tuljakut".

Hooandja kaudu otsitakse toetust lavastuse kostüümide valmistamiseks, viimase nädala proovideks, etenduste elluviimiseks Kuressaares (tehnika ja ruumide rent) ning muusikaliseks kujunduseks.

LAVASTUSMEESKOND: Eneli Rüütli, Märt Agu, Ivar Lett, Liis-Katrin Avandi ning Samuli Norberg, Reetta-Kaisa Iles ja Salla Korja-Paloniemi. Kokku astub lavale kuni kakskümmend tantsijat.

Anna projektile hoogu juurde www.hooandja.ee või loe QR koodi

TEATER

DRAMATURG – ÜHISKONNA PEEGELDAJA VÕI KAVA-LEHTEDE KOOSTAJA?

Mõtisklused tähendas üles Keiu Virro

Dramaturg – nimi kõlab hästi, aga kas me teame, mida dramaturgid tegelikult teevad? Müürilehe kutsel kohtusid linnateatri kirjandustoas ühel kaunil talvisel kevadpäeval neli selle ala esindajat: Triin Sinissaar Tallinna Linnateatrist, Anne-Ly Sova Rakvere Teatrist, Laur Kaunissaare NO99-st ja Mihkel Seeder Eesti Draamateatrist.

Millised on dramaturgide ülesanded erinevates teatrites?

Anne-Ly Sova: Näidendeid tuleb lugeda. See on samas asi, mida mina jõuan tavaliselt kõige vähem teha. Kavalehtede koostamine kuulub ka minu ülesannete hulka – tihti on sellega igavene piin ja vaev, et jõuda ideeni, mis oleks tõesti asjalik. Maakonnalehte tuleb artikleid kirjutada. Kui Rakvere teater läheb sama lavastusega neljandat korda Kapa-Kohilasse, siis tuleb kirjutada, et me nüüd jälle tuleme. Ja tuleb leida alati uus lähenemisnurk. See on üpris tüütu. Loomenõukogu töös osalen ka, aitan erinevaid reklaam- ja muid tekste koostada...

Mihkel Seeder: Kirjandustuba on teatriti erinev. Näiteks draamateatris on kirjandustuba väga administratiivne nähtus. Seal on kaks inimest: Ene Paaver, kes on kirjandustoa juhataja/dramaturg, ja mina. Kui küsisin tema käest, milline nimetus talle rohkem meeldib, siis ta ütles, et kumbki ei meeldi. Üks on liiga uhke, teine ei räägi tema kohta midagi. Ta ütleb, et ei ole dramaturg, sest dramaturg on loomingulisselt kaasatud. Tema ei ole loomingulisselt kaasatud, vaid täidab kõiki teisi ülesandeid, mida sa (Anne-Ly) siin kirjeldasid. Ja loomulikult kogu see suhtlus. Kui mingi tekst on valitud, siis uurid, kuidas on näiteks lood autoriõigustega. Aga seda meie teatris ei ole veel juhtunud, et keegi kutsuks proovisaali, et tule, ole lavastusdramaturgiks.

Triin Sinissaar: Aga see ongi minu meelest Eesti teatris väga harv. Alles viimastel aastatel on hakatud üldse teadvustama, et on olemas selline asi nagu lavastusdramaturg. Ma ei oska öelda, kuidas oli näiteks 20 aastat tagasi, sest minu teatrimälu ei ulatu sinna, aga viimase 15 aasta jooksul ei ole ma küll kuigi palju kohanud seda, et lavastaja oleks harjunud dramaturgiga töötama.

Laur Kaunissaare: Parimal juhul on dramaturg lavastuse puhul nii lavastaja kui näitlejate partner ja mõnes mõttes väline kõvaketas. Põhimõtteliselt on dramaturg esimene kõrvaltvaataja – vähemalt mina olen selle enda jaoks nii sõnastanud. Proovis oled sa esimene inimene, kes toimuvat kõrvalt jälgib, samal ajal kui lavastaja keskendub näitlejate juhendamisele.

T.S.: Meil on kirjandustoas kaks inimest dramaturgina tööl. Ametinimetus on mõlemal sama, kuigi ülesanded jaotuvad siin vähem ja rohkem loomingulisteks ja vähem ja rohkem administratiivseteks. Ma ise olen hetkel kodus lapsepuhkusel. Meil on tööl Kristiina Jalasto, kes on võtnud enda peale administratiivsete ülesannete põhiraskuse, ja siis on Paavo Piik, kes on võtnud just pigem loomingulise poole. Nii oli ka varem – mina olin ennekõike see, kes tegi kavalehti ja trükiseid ning haldas osakonna tööd. Vaatasin seda, et tekstiraamatud oleksid õigeaegselt olemas, et autoriõigustega oleks kõik korras, tõlked tellitud ja kuskil poleks kirjavigu. Väga oluline ülesanne oli ka näidendite otsimine, aga selles osas olen ma Anne-Lyga nõus, et kõigi muude tööde kõrvalt jääb paraku just lugemiseks väga vähe aega.

L.K.: Mulle kohati tundub, et on vajalik, et teatris oleks inimesi, kelle taust ei ole teatriga seotud. Muidu läheb kuidagi intsestimaiguliseks. Kellelgi teatris peaks olema ka pisut kõrvaltvaataja pilk. Eesti teatri minevik on ju nõukogudeaegses teatris, selle mõju on tohutu ja see seisneb suuresti ka asjaolus, et teater on kinnine asutus. Traditsioon kestab edasi selle näol, et teater on kunst kunsti pärast. See ei tähenda seda, et lavastus ei pruugiks olla hea. Siit me lähemegi kohe edasi ideoloogilistesse aruteludesse, kus ongi erinevaid seisukohti. Näiteks ma arvan, et Lembit Petersoni „Maarja kuulutamine", mis oli väga hea lavastus, on samas just sellise mõtteviisiga tehtud, et see on kunst omaette. See meenutab pigem Jaapani lakk-karpe, mille tegemisoskust antakse põlvkondade viisi edasi. Selles ei pruugi midagi halba olla, teisalt peab ühiskond endale kuidagi tagasi peegeldama. Siin ei saa üle võtta ajakirjanduse meetodeid, aga mingisugune oma valdkonnaväline taju võiks igas teatris olla.

Kust tulevad tekstid?

M.S.: Aga kui tihti seda on, et dramaturgi kaudu läheb mõni tekst lavastamisele? Mulle tundub, et enamasti tulevad just lavastajad ise mingi ideega. Vähemalt draamateatris on see nii kujunenud. Suurem osa ettepanekutest tuleb lavastajatelt, mida haldab seejärel peanäitejuht. Kirjandustuba nii suurel määral kaasa ei räägi.

T.S.: Kirjandustuba jääb kohati tagaplaanile ka seetõttu, et sa võid ju igasuguseid enda meelest väga häid materjale välja pakkuda, aga need ei pruugi tingimata leida seda õiget lavastajat või kõnetada peanäitejuhti. Need jäävad sageli lihtsalt õhku.

A.S.: Ootus on küll kogu aeg, et noh, kas on midagi uut? Mõne teksti puhul tõesti tundub, et nüüd on nii õige aeg just seda tegema hakata. Ja hakataksegi, aga kui selle õige materjaliga pole kaasas seda kirglikult teha tahtvat lavastajat, siis on oht, et teatri asemel tuleb välja sport. Siis on halb tunne – raisatud võimalus.

T.S.: Aga rõõm on väga suur juhul, kui midagi tõesti läbi läheb ja lavastus õnnestubki. Linnateatri puhul ütleksin ka seda, et siin on mitmeid vanemaid ja kogenumaid kolleege, kes samuti loevad ja uurivad väga palju. Näiteks Anu Lamp, kes on teatris väga tooniandev isik. Ta oli vahepeal meil ka kirjandusala juhataja, aga nüüd on taas näitlejana hingekirjas. Paljud kavas olevad lavastused tuginevad näidenditele, mis on just Anu Lambi või siis näiteks Kalju Orro soovitatud.

Mille järgi valitakse repertuaari?

L.K.: Vahepeal tundub, et repertuaarivaliku puhul on kaks äärmust. Dramaturgi elukutse on suuresti Saksamaalt tulnud laen, ehkki kirjandusala juhataja on vist pigem Venemaalt pärit. Ühesõnaga, on kaks äärmust. Üks on see, et teatri repertuaariplaan on tohutult programmiline – Saksamaal juhtub vahel seda, et öeldakse, et nii, järgmised kolm aastat tegeleme antiiktragöödiatega. Ja mängitaksegi järjest kõik antiikkirjanikud läbi ja võetakse lavastajad, kes neid lavastavad. Teine äärmus on väga intuitiivne – ainult lavastajad ise tulevad oma mõtte ja materjaliga. See ei pruugi ka tingimata hea lahendus olla, sest see võib olla mingi väga isiklik kiiks, mis sind mingi näidendiga seob ja proovide ajal ära kaob.

T.S.: Siin on nüüd suur osa ka sellel, kas peanäitejuht usaldab neid lavastajaid, kelle ta palgale on võtnud, või mitte. Sellest kiiksust võib tulla geniaalseid lavastusi aastaid jutti või lihtsalt mitte midagi...

L.K.: Mina olen üritanud mõelda kuidagi nii, et dramaturgi ülesanne on olla radar. Tunnetada seda, mis on õhus. See ei tähenda, et peaks tingimata tegema tohutuid poliitilisi lavastusi, aga on oluline aru saada, mis jõujooned inimeste käitumist määravad ja mis inimesi puudutab. Tihtilugu on raske leida selle jaoks valmismaterjali. Näiteks tahaksin ma leida materjali, mis kaasab endasse globaalse tähelepanuväljaga keskklassi sisemise toimimise jõujooni. Sellise nagu Tallinnas elab näiteks Kalamajas. Kelle tähelepanuväli on justkui rahvusvaheline, aga sa elad siin ja sellest tulevad hõõrdumised. Mul on selle kohta mingi taju ja ma olen veendunud, et see on teema, mida tuleks käsitleda, aga milline oleks materjal?

Dramaturgina on siin võimalus minna lavastaja juurde ja öelda, et näe, selline mõte. Soovitatav oleks võimalikult tihti rääkida, tal on ju ka huvitav kellegagi vestelda. Lõpuks võid hakata ise sellest mõttest mingit teksti aretama või siis hakata koos lavastajaga ikkagi mingit valmismaterjali otsima. Nii et hästi oluline on see radari funktsioon. Aga nagu ikka – teatris muutub kõik keerulisemaks sel hetkel, kui on vaja mõelda, kui suur on omatuluprotsent ja mis on eelarve täitmise kohustused. Selles mõttes on see paras seitsme palliga žongleerimine.

A.S.: Meie teatris küsitaksegi minu käest sageli: „Kus on meie komöödia- ja lastenäidendite portfell?" Ma võin lugeda ainult komöödiaid ja lastenäidendeid, aga on väga vähe sellist materjali, mille puhul kõik naeraksid end saalis tagurpidi ja millel oleks lisaks ka mingi sügavam taustmõte. Ja kui ma leian sellise teksti, siis kuidas ma panen ta sinna portfelli oma aega ootama? Selle aja peale on kõik teised teatrid jõudnud sama teksti kaks korda ära lavastada. Selliste tekstide puhul kehtib ikka kes-ees-see-mees-reegel.

T.S.: Me oleme selles mõttes omavahel konkurendid küll, et kui tuleb uus hea eesti näidend, siis vaadatakse, kes sellele esimesena käpa peale saab. Näidendivõistlustel hoitakse silma peal. Näidendivõistlus on väga tänuväärne. Muidugi, alati võib Kivirähalt uue näidendi tellida... Aga eks näitekirjanikud on ka teatrite vahel ära jagunenud. Draamateatriga võib seostada Kivirähki, meil siin omal ajal oli Jaan Tätte. Kahjuks pole ta enam ammu meile midagi kirjutanud. Enamik häid autoreid lihtsalt niisama inspiratsioonist ei kirjuta. See on üldiselt ikkagi suur ja ajamahukas ettevõtmine. Ta lihtsalt ei saa seda endale lubada. Tal ei ole nii palju aega ja raha, et oma kenas metsamajakeses istuda ja luua. Näidendeid tellitakse. Näidendivõistlus on üks väheseid kohti, kuhu kirjutatakse ka siis, kui keegi ei telli. Muidugi, teist korda samad autorid enam naljalt ei kirjuta, sest siis võtavad neil juba tellimustööd aja ära. Aga õnneks on linnateatriga liitunud värskelt lausa kolm näitekirjanikuks õppinud inimest: Paavo Piik, Diana Leesalu ja Kristiina Jalasto. Esimesed tulemused on juba ka laval.

Milliseid lisaväärtusi kirjandustoad loovad?

M.S.: Draamateatril on näiteks eesmärk publikule võimalikult palju kodumaist dramaturgiat esitleda. Mõnel aastal õnnestub see paremini, mõnel halvemini. Ene Paaver on korraldanud alates 2004. aastast esimesi lugemisi, kus loetakse ette just eesti autorite teoseid. Sealt on tulnud meie repertuaari ka päris palju valikut. Muu hulgas saab seal materjali ka näitlejate peal testida. Meil on ka draamateatri raamatute seeria, kus ilmub omadramaturgia, mis meil lavastatud on.

A.S.: Sellised asjad aitavad teatri kuvandi loomisele kaasa.

M.S.: Just. Samas on teatri peamine ülesanne teha lavastusi, kõik ülejäänu on lisaväärtus ja oleneb sellest, kui palju on inimesi, aega ja jaksu seda teha. Mõnes teatris, näiteks Vanemuises ja Estonias, on spetsiaalsed inimesed, kes tegelevad koolidega ja mõtlevad välja lisaprogramme. Me oleme draamateatris ka üht-teist mõelnud, aga meil ei ole sellist järjepidevat programmi veel tekkinud. Me anname kaks korda hooaja jooksul välja draamateatri lehte.

T.L.: Meil tegeleb lisaväärtuste teemaga suuresti just avalike suhete juht.

L.K.: Ühelt poolt ei ole teater ainult see, mis on laval. Teater on ideaalis ühiskondliku mõtte koondamise koht. Eeskätt tehakse seda muidugi laval. Aga näiteks NO99-st oleme nii mina kui Eero Epner käinud erinevates Tallinna koolides ja rääkinud, kuidas vaadata kaasaegset teatrit ja kaasaegset kunsti. Nii eestikeelsetes kui venekeelsetes koolides. Teisalt – see oli vist kuus-seitse aastat tagasi, kui Volksbühne dramaturg lasti lahti. Kuskil intervjuus öeldi selle põhjenduseks, et teater ei ole filosoofia proseminar. Ehk siis kõrvaltegevusi oli nii palju, et põhiaur ei läinud enam lavastuste peale.

T.S.: See on õige. Kõik need lisaüritused on toredad, aga vajavad ühtlasi lisaenergiat. Teatri põhiülesanne on siiski lavastuste väljatoomine ja etenduste andmine. Seda ei tohi igasuguste loengute ja raamatuesitluste organiseerimise vahel ära unustada.

M.S.: Siin on muidugi teine küsimus. Kuidas teha nii, et lavastus ei jääks millekski, mille inimesed ühe korra ära vaatavad, lähevad koju ja kõik. Tuleb mõelda, kuidas pakkuda neile lisavõimalusi sel teemal arutlemiseks. Me kõik unistame sellest, et publik räägiks rohkem kaasa. Väga tänuväärt oli, kui Ott Karulin koostas oma tudengitega „Võlanõudjatele" õppematerjali. Me riputasime selle kodulehele üles, et näiteks õpetajad saaksid seda oma õpilastele jagada. VAT Teater toimetab sarnasel põhimõttel, pea iga lavastuse juurde kuulubki neil selline laiendatud kavaleht. Ideaalis räägib lavastus muidugi enda eest, aga kuidas koondada vaatajate mõtteid ja arvamusi selle ümber?

L.K.: Ideaalis võiks teha selliseid asju nii, et nende eesmärk pole see, et rohkem inimesi käiks lavastust vaatamas. Kõrvaltegevuste siht on ühiskondliku debati laiendamine.

T.S.: Samas, ega selliste üritustega ei tekigi piletimüüki väga. Ma kujutan ette, et need inimesed, kes tulevad diskussioonile või kohtumisele, on juba etenduse ära näinud ja nad on niikuinii huvilised. Kui kohtumisele tuleb 50 inimest, on väga hästi.

A.S.: Igasuguste õppematerjalide loomise puhul tundub mulle küll, et kui kuskil tuleb välja näiteks Shakespeare'il põhinev lavastus, mis on kooliprogrammiga seostatav, siis võib ju teater selle õppematerjali teha, kuid sellisel juhul oskab õpetaja seda lavastust ka ise programmiga siduda. Aga selleks, et leida loomingulisemaid seoseid ja põnevamaid ülesandeid, on vaja spetsialiste – minu teadmised nii ainekavadest kui pedagoogikast on selleks liiga vähesed. Ja lihtsalt vormitäitena õppemapi koostamine ei ole mõttekas.

T.S.: Minu meelest, kui sa tood klassitäie lapsi vaatama ja neil on vaja, et keegi hakkaks lavastust otseses mõttes lahti seletama, siis ei täida see lavastus päriselt oma eesmärki.

A.S.: Me korraldasime sel aastal konkursi, et õpetajad mõtleksid noortele meie lavastuste põhjal kooliülesandeid välja. Üldmulje, mille ma sealt sain, oli suur must masendus, kuigi läbimõeldud ja lahedaid ülesandeid oli loomulikult ka. Paraku oli päris palju teostamatuid sulalollusi stiilis „laenutame koolidele teatrist kostüümid ja siis õpilased käivad nendega nädal otsa järjest koolis".

L.K.: Teatriinimesed võiksid ideaalis käituda pisut nagu arstid. Arstide tähelepanuväli on globaalne. Ehk siis nad peavad kogu aeg uurima, mis on sinu valdkonnas uudist. Kui kuskil leitakse kaheaastase lapse puhul moodus, kuidas HIVist lahti saada, siis Eesti arst teab seda ja oskab kommenteerida, sest lõppude lõpuks on siinsed kaheaastased lapsed samasugused nagu seal. Ma mõtlen, et teatris võiks midagi sarnast olla. Minu meelest on hästi oluline hoida mõtet värskena. Nii palju, kui ma olen rääkinud tuttavate kujutavate kunstnikega, siis nemad on suhteliselt kadedad teatriinimeste peale, sest teater on institutsioon. Teatriinimestel on oluliselt tugevam kindlustatus. Teisalt loob seesama institutsioon ka teatavat inertsi ja mingil hetkel peletab see inimesed teatrist eemale.

A.S.: Küsimus on selles, kuidas raputada inimesed rutiinist lahti. Ma ise tunnen küll, et kui ma ei ole tükk aega Rakverest välja saanud, siis mõnikord tulen Tallinnasse ainult ühe etenduse pärast või mingit näitust vaatama ja lähen tagasi ja elu on kohe ilus ning tahaks jälle igasuguseid asju teha.

T.S.: Selles mõttes on oluline, et ka kirjandustoa inimesed pääseksid aeg-ajalt välismaale festivalidele, kas või lihtsalt kolmeks päevaks Londonisse teatrit vaatama. Teisalt on juhtunud ka seda, et käid kuskil ära, tuled tagasi ja saad aru, kui ägedaid asju me ise siin teeme.

M.S.: Siin tekib jällegi küsimus, et mis peaks olema kirjandustoa ülesanne? Kas siit peaksidki tulema teatri uued impulsid? See oleneb suuresti ka konkreetsest inimesest, kes täidab dramaturgi ülesandeid. Kõige enam uusi impulsse oodatakse ikkagi lavastajatelt. Me jälgime draamateatris huviga, mida tehakse kirjandustubades üle maailma. Mõne inglise teatri kirjandustoad on suured kooslused, mis korraldavad igasuguseid loengusarju, kohtumisi näitlejatega, ekskursioone, rollimänge... Või ongi siis teatril terve meeskond inimesi, kes tegelevad vaid uute näidendite lugemisega. Eesti kontekstis võiks mõneti öelda ka seda, et kõik jääb tööjõu taha, ei saa seda kõike ühelt-kahelt inimeselt oodata, kes niigi täidab kümmet ülesannet.

Illustratsioon: Helmi Arrak

Oma tegemistest nii Eestis kui välismaal annan teada kultuur.info vahendusel.

Andres Mustonen

kultuur.info

EESTI SÜNDMUSTE TEEJUHT

Alates 2006. aastast on Kanuti Gildi SAAL pakkunud kevaditi soovijaile võimalust oma ruumides lühivorme esitada, tekitades tänu sellele Pikal tänaval üheks õhtuks vaba platvormi ideedevahetuseks ja etenduskunsti maastiku elavdamiseks. Maratoni ilmestavadki eelkõige loomevabadus ja mõnus kodune õhkkond, kus esitatava tase küll kõigub, mis on formaati ja tingimusi arvestades loogiline nähe, ent kus piir publiku ja kunstnike vahel jõulisemalt või tagasihoidlikumalt lammutatakse.

Õhtu on pikk, vahepeal saab vahetada muljeid, autorid-esitajad ise muutuvad osaks publikust ja saavad vahetu kontakti teiste töödega – mõne tunni jooksul tekib üliaktiivne ja loovusest pulbitsev interaktsioon, kus võib täiendada isiklikku ideedepagasit või teha korrektiive või järeldusi oma mõtlemises nüüdisaja etenduskunstist. Eesmärk ja tulemus on ühtviisi vabadus, panustamine ehtsasse Eesti asja, mida luuakse igal ajahetkel uuesti. See sünnib autorite peades, formuleerub laval ja lisab varjundeid värviküllasesse läbilõikesse omamaisest *performance*'ist.

Küllaltki ulatuslik kõikumine käsitletavates teemades ja teostuslikus kvaliteedis on loomulik, sest ka esinejate nimekirjas võib näha pikka rida nimesid professionaalidest lavadebütantideni välja. Samuti seab lühivorm oma pikkusest tulenevalt mõningad tingimused, mille täitmine osadel esinejatel paremini välja kukub. Ülesastumise puhul, mille pikkus jääb kümne minuti piiridesse, on vaat et kõige olulisem mõelda välja konkreetne ja sama selgelt vaatajateni jõudev kontseptsioon, samuti on tähtis intensiivsus. Etendus võiks olla kui kinnastatud löögirusikas, mis tuleb, teeb ja jääb meelde selles tohutus virvarris ja meenub eredama hetkena veel ka siis, kui kell ligineb kesköölе ja üle 20 erineva töö juba seljataga. Seekord oli õnnestunud teostusega häid ideid üsna mitu, oli ka paraku etendusi, mille puhul tekkis tunne, et oleks võinud veel ilma publiku osaluseta jõudu koguda ja asja lihvida.

Nähtu eredama osa esindajatena tooksin välja eelkõige tööd, mis pakkusid lisaks läbimõeldud teostusele ka mõtteainet koos nauditava irooniamaiguga: Sandra Jõgeva „Poliitiline karjäär", Oksana Tralla, Flo Kasearu, Marianne Männi, Margit Säde, Riina Maidre, Veronika Vallimäe ja Anneli Pilpak „Bänd", Evi Pärn, Aleksandr Hobotov ja Mart Vainre „Legitiimsus, eks?" ning Mihkel Ilus ja Riina Maidre „Kuningas Kanut IV ja Martin Luther". Kõigis neis oli olemas tugev idee, mis arusaadavalt ja ilmekalt vastuvõtjani edastati, vajadusel oli kasutatud toestavaid meediume, nagu video või heli, ning põhjendatuna mõjus ajakasutuski.

Jõgeva esitas ausa ja koomilise portree kohaliku poliitika asjaajamistest, avalike kampaaniate naeruväärsusest ning liikmete värbamisest. Nähtud videoklipp kaubanduskeskuses naistevastase vägivalla tantsuaktsioonis osalejaist mõjus lausa tragikoomilisena, arvestades erakondade trafaretseid püüdlusi endale iga hinna eest tähelepanu osta. Kokkulepped stiilis „tule osale üllas ettevõtmises" lõppevad varem või hiljem kutsega liituda erakonnaga ja väikse vihjega, et küll siis

11.–13. aprillini toimub Haapsalus festivali UUS TANTS 11 raames seminar „nu_dnc.txt", kus nelja erineva riigi – Eesti, Venemaa, Läti ja Leedu – teatriteaduse üliõpilased ning ka kohalikud tantsukriitikud kohtuvad ning püüavadki väljakutsuvale žanrile vastust kirjutades oma kirjutusvõtete piire nihutada. Taustauuringuna küsisin osalevatelt üliõpilastelt kaks küsimust.

1. Millist aspekti hindad kaasaegse/uue tantsu puhul enim?
2. Mis on sinu lemmiktantsulavastus?

Marie Kliiman, Tartu Ülikool

1. Olles näinud tantsu ilma ühegi nähtava liigutuseta (Ivana Müller „While We Were Holding it Together") või kogenud koreograafilisust autosõidus läbi linna Itaalia kompanii Strasse etenduses „Drive_IN #4", siis ei julge enam kuidagi öelda, et just koreograafia on oluline. Uus tants võikski ideaalis pidevalt vaataja arusaamu tantsust ja ühiskonnast kõigutada.
2. Trajal Harrelli lavastus „(M)imosa / Twenty Looks or Paris Is Burning at the Judson Church" (Avignoni festival 2011), mida kirjeldavad märksõnad jõulisus, eufooriline atmosfäär, tantsijate täielik ümberkehastumine transvestiitideks, *vogue*'ing, ebareaalsetena näivad kehad ja ülim pauer!

Olga Dolina, Läti Kultuuriakadeemia

1. Eduka ja meeldejääva lavastuse võti on kombinatsioon koreograafiast, helist ja visuaalsest struktuurist, mis on koondatud kindla kontseptsiooni alla.

KIRJU JA VAHETU KOMPOTT EESTI ASJA – *MADE IN ESTONIA* MARATON 2013

Iiris Viirpalu

16. märtsil kogunesid esinejad ja huvilised taaskord Kanuti Gildi SAALi, et startida tunde kestval etenduskunstide maratonil. Seekord andsid tooni huumor ja sotsiaalkriitika, löövad/loovad lahendused ning väga kirjus kogumis paistsid silma nii professionaalsel tasemel teatrikunstiga tegelejad kui värsked tuuled lavalaudadel.

õige pea riigikokku parema elu peale ja haljale oksale saab. Jõgeva demonstreeris suurepärasel viisil poliitika halja oksa haprust ja oma poliitilise „karjääri" esimesi samme, mida antud kontekstis saatis publiku rõkkav naer. Olukord reaalelus on aga kurb ja tõsi – esituse tutvustamine *stand-up*-tragöödiana oli igati õigustatud.

Ühistöös valminud etendus „Bänd" püstitas küsimuse lapseootel või äsja sünnitanud emade osalusest ühiskondlikus elus ja igapäevastes tegemistes. Laval tehtu mõjus irooniast läbiimbunud beebikoolina, kus emad püüdlikult hääleharjutusi tegid, samal ajal mudilased lavakardinate vahele peitu pugemas. Kas ühiskonna silmis on võimalik ja aktsepteeritud n-ö kiire tagasitulek? Kas emad peaksid aja rahulikult maha võtma, selmet pea otse pärast sünnitust hambad ristis taas tööle ja tegevusse tormata? Need olid mõtted, mis laulutunni meloodiaid saatma jäid.

„Legitiimsus, eks?" oli lihtne, ent mõjusa teostusega satiir riigiettevõtete või erasektori juhtide rahast täispumbatud elumulli pihta. Evi Pärn, kes eheda pintsaklipslase kombel pompoosse laua taga istudes ja lulli lüües häälekalt süüa-juua nõudis ja linnupoja kombel suu ammuli kelneritest alluvate toodud paremaid palu sisse ahmis, pakkus ilma vinti üle keeramata illustratiivse pildi juhtivkohtadel olijate elust. Taustaks projitseeriti tõusvas joones vastavate ametipostide täitjate nimesid koos nende sissetulekuga, finaaliks 7000–8000 euro piirimaile jäävad palganumbrid. Lööv ja mõjus lajatus aktuaalse murepunkti pihta.

Vaimulikuks ja kuningaks kehastunud Riina Maidre ja Mihkel Ilus pidasid rahuliku dialoogi vormis eneseironiseerimise piiri kombates ning kunsti ja võimu vahekorrale tähelepanu osutades maha humoorika vestluse „Kuningas Kanut IV ja Martin Luther". Siingi ilmnes tendents läbi naljaprisma nii mõnigi oluline kitsaskoht päevavalgele tuua. Mungaks või kuningaks riietunud kunstnik, kes lausub laval sõnu stiilis „kui ma oleksin kunstnik, siis ma arvaksin, et mul on raskem elu kui teistel", tekitas kahtlemata huvitava metatasandi, tõustes antud etendussituatsiooni ülesele kõrgusele ja tekitades tunde, et seda dialoogi võiks kuulata pikemaski vormis. Arvestades seisukohta, et teatavat laadi reformatsioon kuluks võimu ja kultuuri suhtele ära küll ning küsimusi kultuuri juurde loovate inimeste eluolu kohta on uuritud ja puuritud läbi aegade, tekitades kollektiivses teadvuses kujundeid küll nälgivast luuletajast, küll pööningukorteris külmetavast kunstnikust.

Kui eelnevalt mainitud tööd rõhusid ideele, torkas silma ka ülesastumisi, mis üllatasid positiivselt oma nauditava visuaalse küljega. Karoline Suhhov ja Katrin Kreutzberg demonstreerisid duona õhtu kõige tantsulisemat tööd „KAT ja KAR teevad", mida iseloomustasid plastiline ja viimistletud liikumiskeel, lõpuni väljaarendatud koreograafilised lahendused ning nauditav kontrast ja peegeldusefekt kahe keha sümbioosis. Muusika Chromaticsilt ning hea valguslahendus lisasid ka meditatiivse aspekti ning varbaga veiniklaasi tõstmine tõi mikstuuri juurde kergelt muigava huumorinoodi. Oleks tahtnud isegi veiniklaasi tõsta ja autoritega kokku lüüa – aplaus, tehtud, teie terviseks ja aitäh, et ei seatud eesmärgiks üle oma varju astumist.

Viljandi Kultuuriakadeemia koreograafia eriala lõpetanutest koosnev BOX RM lõi saalis kollaaži kohapeal sooritatud liikumisest ja Pärnu mudaravila varemetes aastaid tagasi tehtud tantsu-*performance*'i videosalvestisest. Õhtu teine tantsumeediumil põhinev töö, mis sooritati samuti professionaalselt ja kontseptsioonitundliku tervikuna. Viktoriaanlikud kostüümid ja omaaegseid seltskonnatantse kujutav paroodiamoment algusosas tõid igatahes naeratuse näole ning videoklipis nähtud etendus viis publiku edukalt hoopis võõra ilmega ruumi, luues aja- ja ruumivälisust ning tuues kaasa tervitatavat dünaamikat muidu valdavalt kohapõhiste ja siin-ja-praegu-etenduste reas.

Kogemuslikus plaanis tekitas publikus teravaimat reaktsiooni ja saalis omapäraseima atmosfääri Hannes Aasametsa ja Mihkel Maripuu „Full color realistic target", kus täielikus pimeduses hakkasid noormehed lae alla kinnitatud kiikedel äkitselt üle saali ja istmeridade täie hooga kiikuma, pannes nii mõnedki ahhetama või ehmatusest karjatama. Kui lisati veel strobovalgustus ja helitaust, oli etenduse sisse minek täielik ja viis minutit kestnud rütmiline kiikumine hakkas juba transitaolist seisundit esile kutsuma. Säärane raputus ja niivõrd võimsa energiaga laetud esitus kulus marjaks ära ja, enamgi veel, tekitas paljudes siirast vaimustust ja üllatust, kuidas niivõrd lihtsast ideest on võimalik tingimuste ja tehnikalahenduste ärakasutamisel saada tugev annus head *performance*'it.

Märkimist väärib veel Kaarel Nõmmiku aus ja ehe monoloog „Fopaa ehk mõningaid mõtteid eluolust" elust ja inimestest, taas iroonilis-koomiline ristpiste nähtustesse, mis moel või teisel mõjutavad meid kõiki. Jutt, mis puutus alkoholismi ja elupõletavatesse eluviisidesse, oli huvitavaks võrdluseks mitmele etendusele, kus laval pudeleid avati, joodi või publikut šampusega pritsiti ning oma ilustamata pärisuses mõtlema-naerma-pead-vangutama pani.

Von Krahli „Algupärand" heitis paroodiavõtmes kinda meie kultuuri alustekstidele ning segas nopped Vilde, Tammsaare ja teiste monumentaalkirjanike loomest kokku ehteestlasliku huumoritunnetusega. Ehe näide heas mõttes efektide ja kaunistustega koormamata etendusest, kus kõik on läbi mõeldud, idee suudetakse viia vastuvõtjani ning pole vaja laskuda äärmuseni viidud kontseptuaal-*performance*'i rajale, mis ei pruugi publikuni jõudagi.

Meeleolud maratonilt olid värvilised ja kirjud: palju oli mängitud absurdi piiriga, kohtas sotsiaalkriitikat ja vahetult siirast koomikat, mistõttu segati SAALis kokku üks õige Eesti kompott kohalikest toorainetest. Etendused katsid kogu meediumiskaalat, kasutades ära video, helikujunduse ja tantsu märgisüsteeme ning puistates siia-sinna ka puhast minimalistlikku monoloogi ja piirideta kontakti publikuga. Meediumitevahelisus, mäng ruumi ja tehnikavõimalustega lisasid põnevaid lahendusi ja dimensioone. Nii mõnelgi juhul oli idee ja sõnum kandikul ette toodud, vastukaaluks leidus ka kunsti kunsti pärast. Siiski oleks eelistanud paljude lühivormide puhul tugevamat ja läbimõeldumat kontseptsiooni, mis veel hiljemgi arutlema paneks. Kogu maratoni siht ja suund on aga tekitada vaba pinnas kunstiidude võrsumiseks ning see oli kahtlemata õnnestunud. Niivõrd pika etendusõhtu jooksul lammutati fiktsionaalne sein looja ja publiku vahel lõpuni maha ning kulutatud ajast jäi meelde kajama väärt noppeid, suurepärane inspireeriv atmosfäär ja sihipäraselt veedetud tunnid Pikal tänaval. Tasus finišeerida!

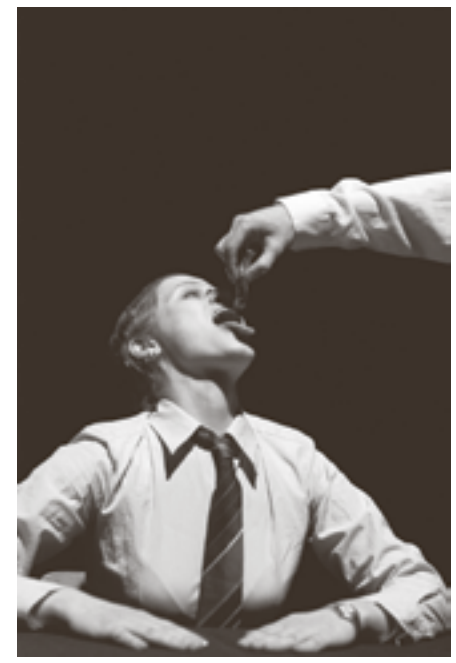

Evi Pärn laskis Toomasel ja Hendrikul end nuumata. Foto: Silvia Pärmann

Järgmise ühismaratonini!

KAKS TANTSUKÜSIMUST TEATRITEADUSE ÜLIÕPILASTELE

Küsis Evelyn Raudsepp

Kui uue/kaasaegse tantsu vorm on nii elav, varieeruv ja üllatav, siis kas ka sellest kirjutajad ei peaks oma töövahendeid pidevalt värskendama, neid kahtluse alla seadma ja uusi vaatenurki looma, vormiga eksperimenteerima ning dialoogile kutsudes konteksti looma.

2. Boris Eifmani balletiteatri „Karamazovid" ja „Anna Karenina"; David Sonnenblucki „Casanova" Vanemuises; Alain Plateli ja Les Ballets C de la B „Wolf".

Kristi Ruusna, Tartu Ülikool

1. Kõige olulisem kaasaegse tantsu aspekt on selle tohutu nutikus – rääkida lugu, kasutamata sõnu. Füüsilise narratiivi temaatika on huvitav. Ilmselt on kohalolu ja tehniline teostus olulisimad.
2. Renate Valme „Pung" – vapustavalt põnev narratiiv tantsus, väga head muusikalised ja füüsilised lahendused.

Laura Vesele, Läti Kunstiakadeemia

1. Ükskõik, milliseid aspekte lavastuses kasutatakse, kõige tähtsam on tuua liikumise kõrgeim kvaliteet ja loojutustamise põhjused publikuni.
2. Editta Braun Company „Schluss mit Kunst" – kandis selget sõnumit keskkonnaprobleemide kohta, arutledes selle üle läbi huumori ning olles mitte pealetükkiv, vaid väga kaval. Hindasin ka tantsijate näitlemisoskust.

Nataly Bazova, GITIS

1. Enim hindan ma kaasaegses tantsus koreograafiat, mis väljendab selgelt tantsija/koreograafi ideed. Samuti on olulised kunstnike improvisatsioonid.
2. Sasha Waltzi eksistentsiaalne dialoog „Impromptus". Viis, kuidas läbi geomeetriliste liikumiste publikuga suheldi, oli fantastiline.

Sigita Ivaškaitė, Leedu Muusika- ja Teatriakadeemia

1. Eelkõige olen huvitatud kontseptsioonist ja kuidas seda on väljendatud, sest tänapäeval, mil me oleme ümbritsetud niivõrd paljust, pole visuaalsus enam kõige huvitavam aspekt.
2. Agnija Šeiko (Leedu) „No Space at the Parking Lot" – kahe mehe duett, kus nende kehad rääkisid isa ja poja suhtest. Väga lihtne, puhas ja tundlik ning hea huumoritunnetusega.

Liza Spivakovskaja, GITIS

1. Peamiselt draama vaatajana olen ma huvitatud kehakeele erinevatest aspektidest ning just väljendusviiside ja emotsionaalsuse ressurssidest, mis pole võimalikud kaasaegses sõnateatris.
2. Lemmiklavastused on kuskil Pina Bauschi ja Mats Eki vahepeal.

Seminari „nu_dnc.txt" korraldab Tartu Ülikooli Teatriteaduse Üliõpilaste Loož, toetavad Kultuurkapital, Tantsukunstnike Liit, Põhja- ja Baltimaade tantsukunstnike võrgustik keðja ja festival UUS TANTS.

INTERVJUU: JAAK LÕHMUS MÕNINGAID ASJU TULEB KA ÜHISELT TEHA

Küsis Emilie Toomela

„Eesti film 100" programm on Eesti filmielu mahukaim ja suurim ettevõtmine. Täiendati oluliselt filmiarhiivi, toodi taas nähtavale Eesti filmiklassika ning loodi Eesti filmi andmebaas, toimus arvukalt näituseid ja filmimuusikaga seotud kontserte, kui nimetada ainult mõned paljudest tegudest, mis filmiaasta jooksul korda saadeti. Hoo said sisse mitmed projektid, mis veerevad edasi ka pärast suursündmusi. Eesti filmi kajastati televisioonis ja ajakirjanduses rohkem kui kunagi varem. Nüüd on aeg kokkuvõtteid teha ning toimunu üle järele mõelda. Selleks ei ole paremat vestluskaaslast kui Jaak Lõhmus, „Eesti film 100" peakorraldaja, ideegeneraator ning üks intelligentsemaid ja muhedamaid filmimehi Eestimaa pinnal.

Milliseid Eesti filmi sajandi jooksul toimunud murranguid oleks sobilik eriliselt esile tõsta?
Kõige tähtsamad on Eesti filmi puhul inimesed. Need, kes filme tegid, näitlesid, ja ka need, kes filmidest kirjutavad või neist mõtlevad. Sellepärast võrdlen ka Eesti filmiajalugu, mida ongi ainult neli generatsiooni, inimpõlvedega. Nii nagu Hardi Volmer nüüd filmis „Elavad pildid" Eesti elu kujutab.

Esimesed viiskümmend aastat, 1912–1962, koosnevad kahest erinevast perioodist: esimene periood, kus inimesed tegid filme, kuid mitte väga õnnestunult, ja teine periood, kui riik hakkas filme tegema. Olgu siis Eesti Vabariik või hiljem seda okupeerivad riigid. Kuigi riigile jäi filmide tegemisel määrav sõna ka järgmise filmipõlvkonna eluajal alates 1962. aastast, hakkavad meie filmi jõudma loomingulisus, inimlikud suhted, ehe elu. 1960. aastatega saab alguse Eesti filmi esimene kuldaeg. Eesti filmi tuleb uus, eesti keelt kõnelev põlvkond, nüüd juba kõrgema filmi- või teatrihariduse saanud noored inimesed. Oma esimesed filmid teevad siis Jüri Müür, Kaljo Kiisk ja Leida Laius, varsti-varsti ka Veljo Käsper, Grigori Kromanov ning Arvo Kruusement. Eesti Televisioonis hakatakse tegema reportaažfilme, minnakse otse mikrofoniga tänavale inimeste sekka. Enam ei filmita nii, nagu juhtus varasematel aastatel, et traktorist on roolis lipsuga. Ma ei taha öelda, et oli esimene kuldaeg ja rohkem neid enam ei tule – küllap ikka tuleb –, aga vaieldamatult jääva väärtusega saavutused, mille kohta võime häbenemata öelda, et see on Eesti filmi klassika, pärinevad just sellest perioodist, mis lõppes laulva revolutsiooni künnisel. Teine kuldaeg algab loodetavasti nüüd, 2013. aastal, kui meil on korraga kinos kolm täispikka Eesti filmi.

Suurüritused saavad tavaliselt toimumise eel kõvasti promo ja viiakse ellu suure hurraaga, aga hiljem mingit sügavamat analüüsi toimunule ei järgne.
Eks põhjus on puhtalt praktiline. Inimesed teevad oma aruanded ära ja lähevad kiiresti järgmise projekti juurde. Ma tegelikult vihkan väljendit „projektipõhine Eesti". Ka „Eesti film 100" korraldades kohtasin ma alguses tihti sellist suhtumist, et „kuule, see on sinu projekt, tegele sellega!". See võiks puudutada kõiki Eesti filmitegijaid või ka ürituste korraldajaid.

Kas seda võiks lugeda üheks „Eesti film 100" eesmärgiks – kaasata inimesi laiemalt?
Muidugi. Nii palju kui ma olen uurinud, ja annan filmikoolis ka loenguid Eesti filmiajaloost, siis mina näen filmielu ühtse tervikliku protsessina, nagu organismi toimimisena. Kui palju meil neid aktiivsemaid filmiinimesi Eestis üldse on – võib-olla 500–600? Kui igaüks tegeleb üksnes kitsalt oma „projektiga", siis kardetavasti väga kaugele me ei jõua. Mõningaid asju tuleks ka ühiselt teha. Ma usun, et mingisugust meie-tunnet Eesti filmiinimesed juubeliaasta jooksul ka kogesid. See oligi üks eesmärk: tõsta kas või kraadi võrra Eesti rahva tundetemperatuuri Eesti filmi suhtes. Selle eest paljud meid ka tunnustasid.

Saite „Eesti film 100" programmi elluviimise eest riiklikku kultuuripreemia. Milliste sündmustega olete ise kõige enam rahul?
Kõige tähtsam oli see, et asjad toimusid üle terve Eesti. Peale selle oli ka toredaid ühekordseid sündmusi ja said alguse mitmedki ettevõtmised, mis kestavad veel edasi. Näiteks „Sajandi sada võttepaika" kaardid, mis jõuti üles panna seitsmes maakonnas. Kindlasti osutuvad need Artur Talviku ja Raul Vaiksoo püsti pandud kaardid aastate jooksul vaid ajutisteks lahendusteks ja need tehakse palju paremaks, luuakse juurde näiteks mobiilirakendus. Aga heas mõttes toimivad need kohalikus elus juba turismi- või matkaradade ergutajatena. Kohalik rahvas ja maal elavad inimesed tunnevad end niimoodi samuti Eesti filmiellu kaasatuna. Elagu nad Sangastes, Ahjal, Kolga külas või kus tahes.

Teine suur asi oli näiteks see, et Eesti Päevalehe kirjastuse initsiatiivil jõudis ligikaudu 350 000 DVD-d Eesti filme kodudesse, kokku üle 40 filmi. Ainult üksikud Eesti mängufilmid on saavutanud varasemalt üle 5000 eksemplari ulatuvaid tiraaže. Valikus leidus ka selliseid eripäraseid filme nagu Theodor Lutsu „Noored kotkad" ja Herbert Rappaporti „Valgus Koordis", mis muide läksid üllatavalt hästi müügiks. Kuna see filmisari oli niivõrd edukas, lisati viisteist filmi kohe juurde. Kuuldavasti on kirjastusel Hea Lugu käesoleva aasta teisel poolel plaanis mingis teises vormis filmisarja jätkata.

Milline alustatud ettevõtmistest on tulevikuperspektiivis kõige jäävam?
Eesti filmi andmebaas aadressil www.efis.ee. See on miski, mis jääb alles ja töötab tuleviku heaks. Filmitudengite peamiseks Eesti filmi ajalooallikaks oli veel eelmisel aastal „Eesti film 100" kodulehekülg. Nüüd saavad nad ka Eesti filmi andmebaasi kasutada. Sealt saab vaadata filmitegijate ning näitlejate elulugusid ja filmograafiaid, isegi filmilõike dokkidest. Kõik see on viis aastat tagasi alustatud töö vili.

Ka Tartus toimunud Eesti filmi sünnipäev oli väga eriline sündmus.
Eks terve see filmi sünnipäev oli üks suur lavastus, mis sai alguse Tallinnast väljuva filmirahva kinorongiga. Tartu raudteejaamast jätkus Eesti filmitegijate teekond lippudega mööda Kuperjanovi tänavat – ma rõhutan, Kuperjanovi tänavat – Eesti Rahva Muuseumi näitusemaja juurde. Kas pole ilus – Eesti filmitegijad sammuvad lehvivate lippude all mööda meie rahvuskangelase nime kandvat tänavat? Tartu on nii Eesti filmi kui ka Eesti akadeemilise filmiteaduse sünnilinn, kui mõtleme Juri Lotmani ja filmisemiootika peale. Sellepärast oli tähtis pidada ka pidulik filmikoosolek Tartu Ülikooli aulas. Ja lõpuks sajandipidu Dorpati keskuses. Suurepärased filmitegijad said endale Johannes Pääsukese kuju. See oli tore asi, ehkki küllap oleks neid olnud rohkem, kes on sajandi tegija austava nimetuse ära teeninud. Simson Seakülast nägi kujude loomisel pöörast vaeva nagu mõni Vana-Kreeka jumal, aga õigeks ajaks sai valmis. Muide, sajandipeo klipid on saanud Youtube'is üle saja tuhande vaatamise. Kõige menukam on olnud üldsegi sajandipeo ülekandest välja jäänud lõik „Suvest" – Arno Tali mahalaskmise lugu.

Kui palju jäid asjad raha taha või oli mingeid muid ootamatuid takistusi plaanide elluviimisel?
Üks kurvem tõik oli see, et ei ilmunud ühtki filmiraamatut. Arhitektuurimuuseumi kinonäituse kataloog ei saanud rahapuudusel eelmisel aastal valmis, vaid ilmus alles tänavu – hea, et ilmus. Ka Eesti Ajaloomuuseumi filmimuuseumi näituse kataloog „Siin me oleme" valmib alles selle aasta teisel poolel. Me restaureerisime ainult ühe mängufilmi – oleksime võinud taastada kolm, kui oleks rohkem raha olnud. Arvan, et alustasime õigel ajal – seitse aastat tagasi. Vahepeal tuli aga majanduskriis. Mõistagi oli kavandatud nii, et me ei tee „Eesti film 100" programmi ainult kahe ja poole inimesega. Abilisi oli meil üle terve Eesti, aga konkreetselt programmi eriprojektide vedamisega palgal olnuid oleks võinud rohkem olla. Juba kas või kahe inimese lisajõul oleksime saanud väga palju enam ära teha. Tegime „Eesti film 100" nõukojas kokkuvõtte ja peab tunnistama, et enamik ideedest, mis meil seitsme aasta jooksul laua pealt läbi käisid, said siiski ühel või teisel viisil teostatud. Need võtsid võib-olla natuke teise kuju. Ei tulnud nii suurelt, nagu oli loodetud. Aga näiteks seda, et filmiklassika DVD-sari saab nii võimas olema, ei osanud ette kujutada või täpsemini uskuda.

Kultuuripreemia teine pool tuli tänutäheks ETV saatesarja „Kaadris" loomise ning toimetamise eest. Kuidas vaatajad saatesarja vastu võtsid?
„Kaadris" oli kultuurisaate kohta kaunis hea vaadatavusega. Laias laastus samas skaalas nagu „OP!" – reiting 5,7% ehk siis arvestuslikult 75 000 vaatajat igal reedeõhtul. Sain äsja kirja oma klassiõelt USAst ja ka üks tuttav Tamperest rääkis, et seda saadet sai korduvalt vaadatud. Nii et seda järelvaadatakse isegi välismaal.

Rääkige natuke saatest „Kaader". Mille põhjal sinna filme valiti?
Valik sai tehtud ennekõike lähtudes sellest, missugused filmid olid mingil perioodil filmikultuuri kontekstis olulised. Teiseks, me ei saanud valida rohkem kui 35 filmi. Me ei valinud sinna tingimata tippteoseid, vaid just tähendusrikkamaid. „Tants aurukatla ümber" näiteks ei ole Peeter Simmi parim film, aga tol perioodil, 1988. aasta kevadel, kui film välja tuli, sai sellest Eesti filmiajaloos üks neid linateoseid, mis sündis kõige õigemal võimalikul hetkel – kaks nädalat enne laulva revolutsiooni algust, võttes eestlaste jaoks ühtlasi ka varasema sajandi kokku. Film võib siit-sealt natuke logiseda ja olla odavalt tehtud, aga selles on soojust ja inimlikkust nagu Peeter Simmi filmides ikka. No ja mis film on Jaan Kolbergi „Jüri Rumm"? Mõne arvates täielik saast, aga omal ajal väga tähtis. See oli esimene erarahaga tehtud Eesti film, kus riiklikku toetust polnud mitte sentigi. Tootmises laabus kõik ideaalselt, nagu meenutavad inimesed, kes seda filmi tegid. Ainus probleem oli see, et projekt oli määratud pankrotti minema, kuna raha ei tulnud kinokassast tagasi.

Kõige uuem film, mis saatesarja kaasati, valmis 2002. aastal. Mis põhjusel uuemaid filme ei olnud?
Esiteks oli „Nimed marmortahvlil" film, mis tõi Eesti rahva jälle kinodesse Eesti filme vaatama ja taastas laiema publiku usu Eesti filmi. Sellel oli üle 160 000 vaataja ning see jõudis kõigist Hollywoodi filmidest vaadatavuselt ette. Ka välismaal hakati taas rääkima Eestist, kui professionaalsest filmiriigist, kus osatakse filme turustada, toota ja rahvusvahelist koostööd teha. Filmi esteetikale võib küll teha palju etteheiteid, ent Elmo Nüganen on kahtlemata väga andekas režissöör. Ja seda märkas kogu filmimaailm. „Nimed marmortahvlil" on nagu piirikivi, sealt edasi algab nii-öelda uusim aeg, mida on veel vara kommenteerida. Seda aega alles sõelutakse nii poliitiliselt kui ka psühholoogiliselt. Jäime ajalisele distantsile ja vaatasime filme võrdsetena – ühegi filmi kohta ei öelnud, et see on parim.

Kas on lootust, et saatesari „Kaadris" jätkub?
Selle kohta ei ole keegi otsest pakkumist teinud. Jutuks on loomulikult olnud. Saatsin jaanuari alguses ETV-le paarikümnest filmist koosneva nimekirja, mis järgmistena tulla võiksid. Aga selge oli see juba mullu, et aastal 2013 sari kindlasti ei jätku. Asi pole ainult rahas – energiat ei oleks jätkunud. Praegu korjatakse sügishooaja ja järgmise aasta ideid. Arvan, et selle teema juurde tuleme veel tagasi.

Missuguseid filmiteemalisi saateid võiks Eesti Televisioonis rohkem olla?
Unistan ikka filmielusaatest, millestki sarnasest sellele, nagu oli omal ajal „Ffriik!". See idee on ikka jõus, et seda või midagi sarnast edasi teha. „Ffriik!" on ju teleajalooliselt „OP!-i" ja „MI" vanaisa. Filmielu saade hõlmaks kõike, mis parajasti filmielus toimub: filmid, mis lähevad võttesse, mis esilinastu-

Foto: Sven Tupits

vad ning mida alles kavandatakse. Ka paremad välismaised linateosed, mis meile tulevad, meie filmid festivalidel, filmipoliitika problemaatika ja filmiajaloolised avastused oleksid läbivad teemad. Oleme rääkinud sellest aeg-ajalt alates 2008. aastast, aga praegu jätkus ETV-l raha ainult kirjandussaate jaoks, sedagi „OP!-iga" vaheliti.

Milline tundub teile aga filmiajakirjanduse ja -kriitika seis Eestis ning mida võiks arendada?
Olen ka varem välja öelnud, et Eesti filmikriitika kuldaeg algas samuti 1960. aastatel ja kestis läbi kõige karmima tsensuuri. Tolleaegset taset, kui me nimetame Valdeko Tobrot, Tatjana Elmanovitši, Jaan Ruusi, Vladimir Karasjovi, ei ole suudetud senimaani ületada. Probleem on selles, et ajakirjandus on erakätes, reklaami teenistuses. Kirjutajatele ei anta trükipinda ja mõtet ei saa kuigi kaugele arendada. Muidugi pole olukord nii lihtne, et seda paari lausega kirjeldada. Tiit Tuumalu ja Andres Laasik teevad selles mõttes vahel lausa imet, üks Postimehes ja teine Päevalehes, kirjutades võrratuid lühiarvustusi. Analüüs aga nõuab ikka ruumi. Huvitav, et sealt, kus ruumi on, nagu Sirbi ja Teater. Muusika. Kino. veergudelt, ei leia me kuigi sageli tipptasemel filmianalüüse.

Mis on aga rõõmustav, on see, et meil on olemas arvestataval tasemel filmiteadlased, kes ei tegele enam ainult filmisemiootikaga. Iseenesest on huvitav, et filmiteadlased ei ole kogunenud BFMi tiiva alla, vaid lisaks TÜ semiootikutele EKA ja Eesti Kirjandusmuuseumi juurde. Ka Eesti filmi arengukavas on selle kohta väga õigesti öeldud – filmiteadlased peavad Eestis olema.

Eesti filmi arengukavva on loomulikult kaasatud ka BFM. Mida arvaksite sellest, kui seal avataks filmikriitika eriala?
Akadeemiline filmiuurimine võiks suurema hoo sisse saada, see eeldab muidugi mõistlikku rahastust. Kas just kriitikuid peab koolitama, on iseküsimus. Aga selles olen ikka kindel, et filmi kohta kirjutatu on terviklikus filmielus niisama oluline kui filmitegemine. Kui filmi kohta kirjutatud sõna on vaene või see ei kõla, siis ei ole filmielu tervisega kõik korras. Kahju, et meil ilmub vähe korralikke Eesti filmi puudutavaid raamatuid. Viimastel aastatel on näinud trükivalgust valdavalt žurnalistliku maiguga kergemad teosed, mida on hea öökapil hoida, nt lahe une-eelne lugemine Peeter Simmi seiklustest filmivõtetel, millel napib pisut sisu. Minu meelest kaks päris korralikku raamatut on Paavo Kanguri käsitlus „Viimsest reliikviast" ja Andres Laasiku mahukas tõlgendus Kaljo Kiisa filmitegudest. Leida Laiuse üheksakümnenda sünniaastapäeva tähistamine on ukse ees, aga raamatut temast ikka veel ei ole. Nagu öeldud, filmiaastal ei ilmunud ühtegi filmiraamatut, põhjuseks kaugemale vaatava finantseerimise puudumine. Võib-olla peaks filmiraamatute kirjastamisega hakkama tegelema Eesti Kinoliit, nii nagu tegeleb teatriraamatute kirjastamisega väga edukalt Eesti Teatriliit.

Oluline sõlmpunkt arengukavas on Eesti riigi rahvusvaheline turustamine soodsa sihtriigina filmide tootmiseks. Mida te arvate sellest plaanist?
See on täiesti õige põhimõte. Tallinna linn ei ole minu teada veel oma rahakotiraudu avanud, aga rõõmus uudis on see, et 14. märtsil kirjutati Jõhvis pidulikult alla Viru filmifondi loomisele. See loob eeldusi piirkondlikule filmitegemisele. Huvitavaid filme saab luua ka Tallinnast väljaspool. Tähtis on juba see, et eestlased ise läheksid Virumaale filme tegema, et nad läheksid Setumaale mängufilme tootma ja ei istuks ainult siin Tallinnas.

Rahvusvahelisus on samuti väga oluline, aga sellega on lugu keerulisem. Meil ei ole paljusid asju, mis on rahvusvaheliste filmigruppide tulekuks vajalikud. Meil ei ole näiteks tänapäevastele nõuetele vastavat *sound stage*'i ehk võttepaviljoni, kus saaks ka puhta heliga töötada. Kuni seda ei ole ja meie hinnad on juba nii kõrged, nagu nad täna on, osutume vähem atraktiivseks kui need maad, kus filmivõteteks vajalik tehniline baas on olemas. Jah, meil on võrreldes naaberriikidega töötasud madalamad, aga sellega ei peaks vist tingimata uhkustama. Peamine on see, et Eestis on toredad kohad, kus filmida. Aga samavõrra tähtis on, et kogu filmi saaks teha siin. Kommertsalustel aga seda võttepaviljoni arvatavasti niipea ei sünni, oleks vaja riiklikku investeeringut.

Etenduskunstidest rahastatakse teatreid otse riigieelarvest, filme aga soovitatakse näidata nendes samades teatrites ning ka kultuurikeskustes, mitte aga sihtotstarbeliselt filmide näitamiseks mõeldud asutustes. Samas on Eestis mitmeid kinosid, mis enam ei tegutse (nt Athena, Kosmos, Rubiin). Kas võib öelda, et film on riiklikes strateegiates vaeslapse rollis või on selline seis õigustatud?
Taasiseseisvumisele järgnenud erastamise käigus tehti filmivaldkonnas palju valesid otsuseid. Halada ei ole põhjust, see ei vii meid edasi, kuid me võiksime julgelt tunnistada, et need otsused ei olnud õiged. Esiteks – Tallinnfilmi laialimüümine ja võttepaviljoni hävitamine ei olnud mõistlik. Aga olgu peale, see on tehtud. Nüüd tuleks samad asjad uuesti ja moodsalt üles ehitada. Teiseks – enamik kinosid terves Eestis kas anti erakasutusse või läksid kohalike omavalitsuste kätte, kes need omakorda välja rentisid. See, et kino võib olla kultuurimaja, visati iseseisvuse taastamise järel nagu laps pesuveega välja. Ju ei armastatud piisavalt Eesti filmi või arvati, et see on liiga palju Nõukogude Liidu ideoloogiaga seotud. Unustati ära, et 1980. aastate laulva revolutsiooni eesliinil olid just filmitegijad nii-öelda kaevikutes, väntasid ringvaateid ja jäädvustasid kõike seda, mis toimus.

Mida võiks teha, et Eesti kinomajade seis oleks parem?
Ma pean täiesti mõistlikuks, et suuremates linnades on professionaalsel tasemel riigi ja munitsipaliteedi vähemalt osaliselt finantseeritavad kinod. Kinod, mis näitavad kirjut programmi, mitte üheselt kommertsfilme. Ehk siis kinol ei oleks seda koormat, et nad peavad projektipõhiselt kommertsalustel ots otsaga kokku tulema ja veel kasumisse jääma. Näiteks Artis või Sõprus – mõlemad funktsioneerivad väga hästi, aga niipea kui riigi toetus ära kaoks, kukuks üritused kohe kokku. Miks ei ole sellist kino Tartus, Pärnus või Võrus? Mark Soosaarel on ju näiteks Pärnu jaoks ammu riigi rahaga projekt valmis tehtud, nimelt Moodsa Kunsti Keskuse juurdeehitus. Väiksemates kohtades ei pea tingimata olema monofunktsionaalsed kinod, kus ainult filme näidatakse – pigem oleks asjakohane rahvamaja. Pisemates linnades seitse päeva nädalas ei vea filmiprogrammiga välja. Tean, et Tartus on maikuu alguses plaanis nõupidamine väärtfilmikinode üle. Tartu Athena kino on täna väga õnnetus seisus, isegi Maailmafilmi festival toimub nüüd Elektriteatris. Samas on see vaieldamatult Eesti kõige ilusam kino, näis, kas sellest saab veel asja.

Meie vestlusest tuli välja ka üks suurem unistus seoses Eesti kinodega.
See peaks olema normaalne, et maailma filmiklassika on ühes kultuurses riigis kogu aeg ekraanil. Minu unistus ja idee on see, et Tallinnas hakkaks tegutsema Eesti kinoteater ehk kinoteek. Seal näidataks regulaarselt näiteks viiel korral nädalas kaks kuni kolm seanssi päevas maailma filmiklassikat. Sealhulgas muidugi pidevalt Eesti filmi klassikuid – suurel ekraanil. Aga selle idee selgitamine, läbisurumine ja teostamine on kindlasti õige mitme aasta töö. Kui sa küsid, et kus see kinoteater võiks asuda, siis lähemas perspektiivis arvan ma, et ainus koht, kus see võiks toimetada, oleks 32 aastat tagasi avatud Tallinna Kinomaja. Vähemalt esialgu. Kui hästi läheb ja teoks saab Eesti Ajaloomuuseumi filmimuuseumi maja, mis Maarjamäel vaevalt et enne 2019.–2020. aastat valmib, siis võiks olla mõeldav, et „kinoteek" kolib sinna. Aga sellist pidevalt toimiva kinoteatri, arhiivi või vanade filmide kino rolli ei saa endale võtta näiteks Sõprus ega Nova kinosaal filmikoolis, sest neil on omad funktsioonid.

Mille poolest kinoteegi ja väärtfilmikino funktsioon siis erineb?
On ju nii, et Sõprus ja Artis peavad raha ka teenima. Kinoteek müüks küll pileteid, ent kasumi teenimine ei ole eesmärk, igal pool maailmas on sellised kinod riiklike filmiasutuste osakonnad, mis on loodudki selleks, et oma rahvast harida ja vanade filmidega lõbustada. See oleks osa riiklikust kultuuriprogrammist. Ajapikku, tänu Eesti filmi kinoteegile, kasvaks haritud kinopubliku arvukus. Ja see, et saalis on kümme või isegi ainult kaks inimest, oleks täiesti normaalne – nii on see taolistes kinoteekides igal pool mujal maailmas.

FREEDOM FRIES EHK AMEERIKA KULTUSFILMIDE FESTIVAL 10.–16. APRILLIL KINOS SÕPRUS

Omal ajal oli kultus- (*cult*) ehk friigifilmide vaatamine midagi enamat kui lihtsalt kinoskäimine. See oli poliitiline ja kultuuriline vastulause, mis ühendas teisitimõtlejaid visuaalselt nauditaval moel. Piirid kinoreaalsuse ja tõelise elu seisukohavõttude vahel hakkasid sulama juba kuuekümnendatel. Tolleaegsete filmide vaatamine tänapäevases kontekstis loob teoste sünnimomendiga võrreldes vaat et grotesksema ja eredama taustsüsteemi.

Julged eksperimendid kinotegemisel on verminud mitmed kultusfilmide režissöörid kinoajalukku, ent mitte kassanumbrite edetabelitesse. Need filmid ei üritagi kõigile meeldida, pigem vastupidi. Samas ei saa neid linateoseid ka peenteks haruldusteks nimetada, selleks on need liiga selgelt ja ühemõtteliselt rafineerimata.

Festivali Freedom Fries programmis on väga eripärased filmid, millest igaüks on ise nägu. Siiski on neil ka nii mõndagi ühist. *Camp*-kino keskendub linateose visuaalsele küljele ning teinekord koguni ohverdab sellele killukesi sisu arvelt. Isikupärased kostüümikunstnikud ja dekoraatorid on filmitegelased, kelle salapärast kohalolu tajub vaataja läbi terve filmi. Võtteplatsid ja tegelaste kostüümid on ehitud sädeluse, müstika, kitši ja kõige muuga, mida ei ole juletud tavalevifilmides kasutada. Selleks et nautida võimsat stilistikat ja postmodernistlikku filmikunsti täielikult, ei ole teist varianti, kui saada nendest filmidest osa kinos. Suurelt ekraanilt ja koos korraliku helisüsteemiga tulevad *camp*-filmidele omased bravuuritsev värvikus ja huumor paremini välja. Vormilised taotluslikud ebatäpsused ja sisulised vastuolud näitavad oma tõelist palet ning koos festivali publikumeluga on suurepärane elamus garanteeritud.

Emilie Toomela

Tõsi see on, et iga film festivalil Freedom Fries on ise nägu. Ühisnimetajaks on siiski piiride hägustumine hea ja halva, tõsise ja koomilise vahel; samuti temaatika ning avameelsus, mida peavoolukino endale lubada ei saa. David Lynchi esimene täispikk film „Eraserhead" (1977) on siinse valiku tuntuim ja kultuslikum pala. „Kustukummipea" tume ja klaustrofoobne esteetika võib olla nii mõnegi elu mudeliks. Sel juhul pole äratundmisrõõm meeldiv. Kõhedad mängud inimkeha ja seksuaalsusega tähendasid seda, et Lynchi teost linastati enamjaolt ööfilmide seas. Öö- või keskööfilmide (*midnight movies*) näitamine sai alguse 70ndatel New Yorgis. Hilisele tunnile paigutatud kraam – B-filmide seast võrsunud teosed, milles keelduti täitmast *mainstream*-kino seatud kirjutamata reegleid – nõudis vaatajalt suuremat mõistmist ja talumisläve. Hiline seansiaeg soodustas omalaadset atmosfääri saalis. New Yorgi Elgini kinno võtsid „kultuse liikmed" kaasa veinipudelid, saali õhk oli kanepisuitsust paks, aga polnud hullu – ekraanil jooksev oli juba pähe kulunud. Kultuse tekkega olid seotud kindel seltskond ja rituaalid. Mõned riietasid ennast filmitegelaste järgi ning läksid kinno igal õhtul. Eriti popiks osutus muusikal „The Rocky Horror Picture Show" (1975), mida andunumad fännid vaatasid tuhandeid kordi.

Siiski ettevaatust kultusfilmi mõistega. Ma ei kujuta ette, mis juhtuks hapra inimmõistusega, kui vaadata tuhat korda „Deep Throati" (1972) või „The Wizard of Gore'i" (1970). „Deep Throat" paistab silma sellega, et oli üks esimesi süžeega pornofilme. Sisu kaldub anekdoodi suunas: tibi ei suuda seksist täit mõnu tunda, kuna ta kliitor ei ole seal, kus teistel naistel. Lõpuks leitakse see kurgust ja nauding pole siiski välistatud. Kõige lihaliku taga aimub metafooriline õpetussõna õrnemale soole: *giving head is actually giving pleasure to yourself*. *Splatter*'iks liigituv „The Wizard of Gore" järgib samuti pornofilmi struktuuri. Salapärane mustkunstnik penetreerib laval passiivseid nukulikke naisi. Ta ei tarvita selleks aga ihulikku varustust, vaid erinevaid tööriistu alates mootorsaest kuni freesitaolise augulõikamismasinani. Film jaotub sarnaselt pornoga aktideks, mis on pühendatud erinevatele naisobjektidele. Odav butafooria ja vilets heli sekundeerivad unenäo ja elu vahekorra üle juurdlevatele filosoofiaalgetele.

John Carpenteri ulmekas „Dark Star" (1974) jätkab klaustrofoobia ja eksistentsiaalse üksinduse teemat. Kosmoselaev „Dark Star" on missioonil kauges galaktikas, et hävitada intelligentsete pommide abil „kahtlaseid" planeete. Film, mis nii mõneski kohas pilkab oma žanrikaaslasi, peidab parasjagu irooniat ka inimtegevuse mõttekuse kohta.

Jarmuschi „Mystery Train" (1989) on eelnevaist tunduvalt peenem linateos. Mängitakse aja ja kolme erineva looga, mis selles ajas kohtuvad. Filmi tegevus toimub Memphises, kõigi kolme loo tegelased (Elvise kodulinna „palverännakule" tulnud jaapani noormees ja neiu, üksik itaalia naine ning poolkogemata mõrva sooritanud jõmmid) ööbivad samal ajal samas hotellis, olemata teadlikud teiste lugude tegelastest. Veelgi peenemat kogemust tõotab Todd Solondzi „Happiness" (1998), mis pakub festivali pärlina hõrku dialoogi ja vaimukaid leide. Solondz ja Jarmusch kuuluvad nende väheste lavastajate hulka, kes oskavad kirjutada. Ja mitte lihtsalt kirjutada. Kui kultusfilm mõjub värskendavalt *mainstream*'i keskel, siis need mehed suudavad omakorda tuua värskust kultusfilmi valda.

Martin Oja

Vasakult: 1, 2, 3

Jim Jarmusch „Mystery Train"[2] 1989 (113 minutit)
kolmapäev, 10.04 kell 19.00
neljapäev, 11.04 kell 19.00

David Lynch „Eraserhead"[1] 1977 (109 minutit)
neljapäev, 11.04 kell 21.00
reede, 12.04 kell 19.00

Gerard Damiano „Deep Throat" 1972 (61 minutit)
reede, 12.04 kell 21.00
laupäev, 13.04 kell 19.00

John Carpenter „Dark Star" 1974 (83 minutit)
laupäev, 13.04 kell 21.00
pühapäev, 14.04 kell 19.00

Herschell Gordon Lewis „The Wizard of Gore"[3] 1970 (95 minutit)
pühapäev, 14.04 kell 21.00
esmaspäev, 15.04 kell 19.00

Todd Solondz „Happiness" 1998 (134 minutit)
esmaspäev, 15.04 kell 21.00
teisipäev, 16.04 kell 15.30

Valik STAN BRAKHAGE'i lühifilme 1955–1979 (90 minutit)
teisipäev, 16.04 kell 18.00

INTERVJUU: VILLEM VARIK

Küsis Emilie Toomela

Genialistide Klubis toimuv tasuta dokkfilmiõhtute sari "Dokumentaalika" on nii menukaks osutunud, et on kasvanud iseseisvaks filmijõuks Tartu dokumentaalfilmide maastikul.

Kuidas „Dokumentaalika" alguse sai?

Kõik algas sellest, et Genialistide Klubis oli vaja programmiauke täita. Alustasin üksinda, aga filmide leidmine, külalisesinejate kutsumine ja muu asjaajamine on ajamahukas töö ning muutus liiga koormavaks. Esimese festivali korraldasin omapäi. Olin just välismaalt tagasi jõudnud, kohe läks 150 plakatit trükki ja näitasin kõik filmid algusest lõpuni ise. Vahepeal kaitsesin lõputööd teoloogia magistrantuuris. Praeguseks on aga abijõude tekkinud, oleme kolmekesi: Liina Ilves, Margus Vait ja mina. Nüüdseks on meil ka oma MTÜ.

Miks te just dokumentaalfilme näitate?

Peamiselt sellepärast, et neid ei levi Tartus nii palju. Eks ise tuleb mingid piirid seada, mingit „Zeitgeisti" me ei näita. Sellised filmid on liiga vastuolulised ja nendega on palju jama. Lisaks oleks see liialt tüüpiline valik. Mingil juhul ei taha ka Elektriteatriga konkureerida. Kui tean, et nad näitavad teisipäeval filmi, siis ma „Dokumentaalikat" kindlasti selleks päevaks ei planeeri.

Mida „Dokumentaalika" filmiõhtutel näidatakse?

Püüame hoida end filmimaailmas toimuvaga kursis. Filmid on pärit peamiselt lähiaastatest, aga viimase festivali ajal oli ka vanemaid filme, mis programmi temaatikaga sobisid. „TPB AFK: The Pirate Bay Away from Keyboard" aga näiteks söödeti meile ette – Märt Põder Piraadiparteist pakkus selle välja. See oli esimene soovitatud film, mida näitasime. Kaks korda aastas korraldame ka filmifestivali. Filme näitame kolm päeva, iga päev kaks tükki, ning lõpetame peoga. Festivalil on tavaliselt ka keskne idee, näiteks „Identiteet", mille puhul näitasime filme kultuurilisest identiteedist, kogukondadest ja erinevatest rahvustest. Järgmise festivali kontseptsioon on veel läbirääkimisel.

Näitate filme tasuta. Kust te neid saate ja kuidas on lood autoriõigustega?

Tartu Linnavalitsuse kultuuriosakonnast isegi pöörduti meie poole ja uuriti, kuidas nende autoriõigustega on, sest tasuta filmide näitamine on meile tähelepanu tõmmanud. Eesti filmidega on lihtsam. Tuleb võtta filmi autoriga ühendust ja nõusoleku korral saab näitamisõigused otse algallikast. Režissöörid on ka ise huvitatud, et nende teoseid näidatakse. Dokumentaalfilmid on selles mõttes erilised, et neil ei ole nii palju vaatajaskonda ning need ei olegi enamjaolt mõeldud rahateenimiseks. See teeb filmide kättesaamise palju lihtsamaks. Teisalt tuleb kasuks see, et näitame filme tasuta ja ei

SAJANDI JAGU ELU JA SURMA

Andri Ksenofontov

Hardi Volmeri uus linateos "Elavad pildid" pakub oma mitmekihilise ja nüansirikka filmikeelega hulgaliselt mõtlemisainet ja erinevaid tõlgendamise võimalusi. Filmitegijate Hardi Volmeri, Peep Pedmansoni ja Ott Sandrakuga pidas nõu kunstikriitik ja arhitekt Andri Ksenofontov. Kokku tuli sellest sama värvikas ja elav lugu nagu film isegi.

Neid tabavad kõik mõeldavad õnnetused – alates kinnisvara kaotamisest 1905. aastal mõisate põletamise teel kuni kinnisvaraärini sada aastat hiljem; Dresdeni pommitamisest Siberisse saatmiseni. Üks Eesti pere Tallinnas, kelle elukäiku harutatakse lahti ühes ja samas korteris. Nii palju võib ette öelda, et sinna vahele mahuvad I maailmasõda, revolutsioon, vabadussõda, Graf Zeppelin, II maailmasõda, perestroika. „Kui sakslased Berliinis seda filmi nägid, soovitasid nad kogu II maailmasõja välja lõigata," räägib reisimuljeid filmi idee autor ja lavastaja Hardi Volmer. „Sakslased ei saa lihtsalt aru Baltikumi ajaloost," kommenteerib tema eluaegne sõber ja ajalookonsultant Ott Sandrak. „Minul hakkas neist kõigist nii kahju," ohkab üle 80-aastane kinokülastaja. „Aga muusika oli nii hea!" Mitte ainult muusika (Margus Kappel ja Ardo Ran Varres), pilt ise elab filmi jooksul läbi oma eluloo tummfilmist esimese helifilmini, helifilmist esimese värvifilmini, värvifilmist pilditöötluseni, mis imiteerib esimest tummfilmi. Sarnast kujundite ja filmitehnikate arenemise süžeeliini esitas lavastaja Michel Hazanavicius filmis „Artist". Kui „Elavad pildid" olid juba tootmisse läinud ja Hardi Volmer koos operaatori Kristjan-Jaak Nuudiga „Artisti" vaatama läksid, siis ohkasid nad, et keegi teine oli selle hea idee juba teoks teinud. Milles siiski „Elavate piltide" tegijatele võrdset ei ole, on moe- ja interjööriajaloo kujutamine Eesti peres läbi aegade, mille juures oli abiks filmikunstnik Kalju Kivi. Film on eklektiline tervikuna ja stiilne episoodide kaupa, klišeedest kuhjatud ja stereotüüpidest vaba, täis ülilõbusaid müstifikatsioone ja tabavat ajaloolist tõde. Aga mis on ajalooline tõde?

Keskendudes kunstilisele tervikule, jätsid filmitegijad uksed valla igaühele, kes eksimusi ajaloolise tõe vastu otsivad. Selles mõttes käib film kaasaegse kinoga ühte sammu, et sündmuste ja kujundite hulk, mis vaatesaali paisatakse, on intensiivsuse ülemisel piiril. „Elavate piltide" autorid tahtsid Eesti filmi 100-aastaseks saamise puhul väärilist märki maha panna. Ning mõnikord on topeltpaksult värvi võõbatud. Näiteks filmitegelane arreteeritakse ja küüditatakse üheaegselt, aga need juhtusid olema nõukogude repressioonimasina kaks erinevat, teineteist välistavat protseduuri. Arreteerimine toimus orderi alusel, ära viidi ainult kahtlusalune, ülejäänud pere jäeti alles. Küüditamine toimus aga määruse alusel ja ära viidi kogu pere. Ometi on mõni ajalooline tõde nii võigas, et ei kannata avalikus kinosaalis elutruud näitamist. Siis parem juba satiiriline pilapilt. Ja ikkagi, mis on ajalooline tõde?

Üks ajalooline hetk filmis puudutab näiteks dirižaablit Graf Zeppelin, mis paar korda ka üle Tallinna lendas. 1931. aasta 25. juulil teel Saksamaalt ekspeditsioonile Arktikasse põikas ta jälle siit maanurgast läbi. See sündmus ei ole ainult dokumenteeritud, vaid seda tunnistasid ka kümned tuhanded pealtnägijad. Mis saaks siin veel ebaselget olla? Kuid vaevalt oskas keegi aimata, et pardal viibis Tartus baltisaksa perekonnas sündinud Ernst Krenkel. Nimelt kui Saksamaa palus Nõukogude Liidult luba nende aladel geograafilisi uuringuid teostada, seadis nõukogude valitsus tingimuseks, et pardale võetakse ka nende teadlased. Nii ühines sakslastega tuntud geograaf ja polaaruurija Ivan Papanin, kaasas oma meeskond koos Ernst Krenkeliga. Inglise Vikipeedias on kirjas: „Ernst Teodorovich Krenkel (vn Эрнст Теодорович Кренкель) (24. detsember [vkj 11. detsember] 1903, Tartu – 8. detsember, 1971, Moskva) oli nõukogude polaaruurija, radist, teadusdoktor geograafias (1938) ja Nõukogude Liidu kangelane (1938). Krenkel sündis Białystokis." Mõnes allikas on märgitud sünnilinnaks Tartu/Białystok. Mine võta kinni, mismoodi ta täpselt Tartuga seotud oli. Lohutuseks dirižaablilennu pealtvaatajatele, kellele tartlane anti ja kohe ära võeti, pakuks tallinlast asemele, sest Ivan Papanin veetis oma kujunemisaastad, 1912–1915, Tallinna laevatehases, kus ta ametit õppis. Nii võib „Elavate piltide" üheks ajalooliseks tõeks pidada seda, et kui Graf Zeppelin üle lendas, sai kinomehaanik Julius kokku tartlase ja tallinlasega, radisti Ernsti ja geograafi Ivaniga, sakslase ja venelasega, ise seda aimamata. Nagu näha, isegi niisugune üürike viiv sigitab lõputult vastamata küsimusi.

Filmitegijad jätsid uksed pärani valla ka nendele vaatajatele, kes armastavad nokkida klišeesid nagu rosinaid saiast. Ka siin sobib Graf Zeppelini hetke näiteks tuua. Kes vähegi Eesti lennundusajaloo vastu huvi tunneb, on kindlasti vanu fotosid näinud, kus see õhusõiduk nagu suur sirge Luunja kurk Toompea kohal või mujal Maarjamaa taevas hõljub. Ilm oli selge ning lennukiirus mõõdukas, nii et igaüks, kellel fotoaparaat kodus, jõudis sellele järele joosta ja mälestusväärse klõpsu teha. Nii sündis massilises tiraažis järjekordne Eesti klišee ehk äraleierdatud ajalooline tõde.

„Klišeed ongi tegelikult lood, millest meie maatriks koosneb. Näiteks „Tasuja" põhineb klišeel: võõras vallutaja on paha, oma rahvas on hea," ütleb „Elavate piltide" käsikirja autor Peep Pedmanson. Ajalugu ajalooks, aga kuidas jääb kunstiliste klišeedega? Kas lillemaal on klišee? „Kujutlegem Gulagi barakki... Kõigile saadetakse kodust pekki, võid, käpikuid, kirjapaberit. Ühele saadetakse aga... lillemaal. Ta paneb selle barakiseinale. Ja barakki tekib vaikus. Kas lillemaal on sel hetkel veel klišee," küsib Pedmanson. Kunst ei tee piiranguid materjali osas, mida kunstnik kasutada võib. Kunsti ei tee kunstiks sisuline või aineline materjal, vaid see, kuidas kunstnik oma materjaliga ringi käib.

Peep Pedmanson sai ajakirjaniku hariduse Tartus 1986. aastal ning tegi 1989. aastal Moskvas läbi animarežii kursused. Temast sai üks Pikri karikaturiste. Sinna seltskonda kuulus ka Hardi Volmer. Publikuedu saatis Peep Pedmansoni käsikirjade järgi tehtud telesarju, mille hulka kuulub ka „Eestlane ja venelane". Viimases on mängitud leidlikult läbi erinevad olukorrad ja sündmused, mis leiavad aset siis, kui igapäevases elus puutuvad kokku „eri kultuurid/ajastud/tsivilisatsioonid, millel on lihtsalt „juhtumisi" eri rahvustest kandjad, kui kasutada autori enda sõnu.

Peep Pedmansoni stsenaariumid mõjuvad praeguses ühiskonnas nagu A. H. Tammsaare raamatu „Ma armastasin sakslast" ilmumine keset saksavastast meeleolu peale vabadussõda. „Veider paradoks," ütleb Peep Pedmanson, „kui sakslased 13. sajandil tulevad, on nad pahad, vägistajad ja tapjad. Kui siis pärast põhjasõda algab vene ülemvõim, siis sealt peale on sakslased meie ajaloonarratiivi jaoks head! Siis nad olid aadlikud, siniverelised, kultuuriarendajad. Ehkki „Mahtra sõda" ja „Prohvet Maltsveti" lugedes polnud seda aadelrahvast kuskil, olid ikka needsamad kurnajad ja peksjad." Kui tänasesse päeva üle tulla, siis „vimm vene korra vastu stagnaajal vajutas sellise templi inimestesse ja sundis paratamatult teatud „venevastaseid" hoovusi ja motiive automaatselt heaks pidama ja enamik ei suuda sellest siiani lahti saada". Kui „Eestlase ja venelase" telesarja seltskonda lisada veel ka sakslane, siis saaks midagi ligilähedaselt sarnast nii mõnelegi olmestseenile „Elavates piltides".

Filmi ajaloolise skeemi panid kokku Hardi Volmer, Ott Sandrak ja Peep Pedmanson üheskoos, aga neist viimane, stsenarist, nägi oma ülesannet milleski muus: „sõdida üleliigsete faktide vastu ja üritada sisse jätta vaid neid, mis on loo seisukohalt olulised". Filmi tegevusliin on selline virvarr, et äratab

aukartust lavastaja, produtsendi (Anneli Ahven), monteerija (Tambet Tasuja) ja toimetaja (Tiina Lokk) ees, kuidas nad üldse nii haralist materjali koos suutsid hoida. Õnneks ei olnud selles filmitegijate ketis mitte ühtegi nõrka lüli. „Sellist virvarri saab ainult lugu koos hoida, kõik muu on U-duur kobarakordis," kõlab stsenaristi kommentaar. Selleks looks on „vaese Juliuse armastus rikka Helmi vastu. Lugu, mis hoiab vaatajat filmi küljes, tänu millele saab talle ka muud näidata," näiteks ajaloolist janti.

Üks lugu on võimeline moodustama omalaadse DNA-ahela, mis kogu tema ümber kasvava filmi nagu organismi arengut ja terviklikkust kontrollib. Eesti ajalugu toimib siin nagu ainevahetus, mis DNA-le materjali kohale toimetab. Kusjuures see DNA on inimlik ja mõistetav, moodustades tugeva kondikava kogu ümbritsevale „ajaloole", mis ei olegi, tuleb välja, loo taustaks, vaid loo enda kokku ehitatud. Kindlasti saaksime palju parema ajaloo, kui seda kirjutaksid filmistsenaristid, mitte ajaloolased.

Sellega on filmitegijad nõus, et ületamatuks lugude väljamõtlejaks jääb ikkagi ajalugu ise. „Elavates piltides" on näidatud jõupingutusi, mida inimesed peavad vahel tegema, et surmaga vaielda. Ajaloo surm saabub siis, kui selle üle enam vaielda ei saa. Eesti filmikunstile elu sissepuhumiseks 101 aastat tagasi polnud vaja aga palju muud kui seda, et Johannes Pääsuke 1912. aastal katselendur Utotškini vigurlendu laupäeval ja pühapäeval, 27. ja 28. aprillil (vkj 14. ja 15. aprillil) Tartus Ülejõel Krasnojarski polgu kasarmute juures filmis.

---

teeni selle pealt midagi. See on suur asi. Meil on olnud ka häid koostööpartnereid, näiteks ERM, Kuukulguri produktsioonifirma ja Uue Maailma Selts.

Kust on pärit välismaised dokid, mida näidanud olete?

Ka välismaiste filmidega käib asi põhimõtteliselt nii, et võtad ühendust ja küsid. Hämmastavalt palju on läbirääkimiste küsimus. Alguses soovitakse filmi eest 1200 dollarit. Hiljem, kui oleme oma filmiõhtute kontseptsiooni täpsemalt tutvustanud, kukub hind 75 dollarini. Lisaks otsestele kontaktidele on ka teisi tasuta kanaleid – mitmeid veebilehekülgi, kus on võimalik tõeliselt häid dokumentaalfilme tasuta vaadata. Vene filmide kättesaadavus on hea. Mõne filmiga on ka selline lugu olnud, et meile saadetakse filmi allalaadimiseks serveri link, aga film on nii kohutava kvaliteediga, et seda ei saa isegi telefonist vaadata. Viimane kord küsisime „A Cross the Universe'i" puhul, et kas parema kvaliteediga faili ei oleks võimalik saada, ja siis saadeti vastuseks torrenti link. Kokkuvõttes on aga filmide näitamine teinekord pigem jäänud kas tehnika või siis ajanappuse taha. Seetõttu ongi järgmine siht leida uue tehnika soetamise võimalus.

Milliseid külalisesinejaid teil käinud on?

Oleme kutsunud oma ala spetsialiste, kes oleksid ka head rääkijad. Kui näitasime „Charles Manson Superstari", mis on religiooniteemaline film, oli külas Ain Riistan, kes annab Tartu Ülikoolis ainet „Jeesus filmikunstis". Külas on näiteks käinud ka Silvia Lotman Eestimaa Looduse Fondist ning Terje Toomistu ja Kiwa, kes rääkisid oma filmist „Wariazone". Kui tegemist on muusikafilmiga, kutsume mõne toreda muusikainimese esinema, näiteks on käinud muusikakriitik Kaarel Arb. Inimesed on hea meelega nõus tulema.

Kui teil oleks uus tehnika olemas, siis millises suunas te areneda tahaksite?

Tahaksime iseseisvuda ja astuda natuke nagu Genialistide Klubist eemale. Kõige suurem eesmärk on saada projektor ja telk. Tahame minna festivalidele tasuta filme näitama ja kutsuks ka esinejaid filmidest rääkima. Mulle tundub, et näiteks muusikafestivalide päevaprogrammid on õhtuste ürituste kõrval üsna kesised ja „Dokumentaalika" sobiks neid hästi täiendama.

Nii et „Dokumentaalika" on sada protsenti mittetulunduslik üritus?

Ka kõigi plakatite trükkimiseks kuluv raha tuleb meie enda taskust. Isegi logo ja plakatite disaini on teinud head tuttavad. Liis Kippar oli nii hea ja tegi meile logo.

Kultuurivaldkonnas ei ole ebatavaline, et projekti edu pannakse võrreldes enda heaoluga esikohale. Mingil hetkel ei ole see aga enam jätkusuutlik.

Asjad tasakaalustavad üksteist, mõnda asja teed raha eest ja teist jällegi tasuta. Tänu on samuti suur motivaator. Kiiduväärne on see, et inimesed on väga rahul ja on meile seda öelnud. Külastatavus on meie menukust ka tõestanud, inimesed ei mahu enam saali ära. Praegu on vaatajate arv stabiilselt 130 kandis. Oleme näidanud 28 filmi ja kokku on „Dokumentaalikal" osalenud ligi 2000 inimest. Kui MTÜ-l oleks olemas projektor ja telk, siis saaks igasuguseid asju välja mõelda ja teha.

Mõned veebilehküljed, kust leiab tasuta dokumentaalfilme: openculture.com; freedocumentaries.org; documentaryheaven.com; documentarystorm.com.

ROBOT JA TEMA ARHITEKT

Prantsuse arhitekti Thibault Schwartziga vestles 3. märtsil Pariisis Veronika Valk

Kes? Süstemaatiline prototüüpija

Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriteaduskonna külalislektorite sarjas on astumas 2. mail üles Pariisis elav ja laiahaardeliselt üle Euroopa tegutsev prantsuse arhitekt Thibault Schwartz[1]. Teda huvitab arhitektuuri suhe generatiivsete algoritmide ja automatiseeritud tootmisprotsessidega. Tihedas koostöös bürooga EZCT Architecture & Design Research[2] arendab Schwartz mitmeid riist- ja tarkvaralahendusi robotite abi kasutavatele ehitus- ja disainivõimalustele. Näiteks nn HAL-liides[3] ABB-robotite programmeerimiseks Grasshopperi[4, 5] baasil on üks selliseid lahendusi, kus Schwartz on pööranud suurt tähelepanu tööstusliku tootmise strateegiate rakendamisele arhitektuuris. Schwartzi köidab süstemaatiline prototüüpimine, et ehitada valmis ja katsetada digitaalseid ruumilisi eksperimente. Hinnatud õppejõuna on ta õpetanud arhitektuuritudengitele robootikat nii Viini Tehnikaülikoolis (TU Wien) Austrias, UCLi (University College London) Bartletti koolis Suurbritannias, Berlage'i Instituudis (täna TU Delfti koosseisus) Hollandis ja Paris-Malaquais's ning ENSCI koolides Prantsusmaal. Schwartz usub meeskonnatöösse ja hindab kõrgelt ülikoolide panust valdkonna arengus, kuid samas teab ta nii mõndagi ka ülikoolide omavahelisest tigedast võimuvõitlusest ja karmist konkurentsist...

Automatiseeritud vahuvõlv. Üks-ühele robotiseeritud vahuplaadi koorik-konstruktsioon, mis koosneb 204 elemendist, igal neist 5 külge erinevalt painutatud. Varjualuse mõõdud on 2.4 x 1.6 x 2.8 meetrit. Kokku 3200 komponendi geomeetria ja ehitusroboti programmeerimine tehti Grasshopperi ja HAL tarkvaralahenduste abil. Foto: Thibault Schwartz.

Kuidas? Tee ise

Meie vestlus Schwartziga toimub pühapäeva pealelõunal, mil nad koos Philippe Moreliga parasjagu UCLi Bartletti arhitektuurikoolis algava töötoa[6] jaoks ettevalmistusi teevad. Arhitektid töötavad ju 24 tundi ööpäevas ja 7 päeva nädalas, nii et imestada pole siin midagi. „Tudengid avaldasid soovi töötada robotitega, kuid alustuseks palusime üliõpilastel endil seadmed valmis ehitada. Sealt edasi uurime koos nendega, mida selliste seadmetega teha saab. Metoodika avab õpilastele uusi viise, kuidas robootikat olemuslikult arhitektuuris rakendada: kuidas arendada antud inseneritehnika suunda nii, et arhitekt ei kasutaks olemasolevaid roboteid vaid dekoratiivsete lahenduste tootmiseks „illustratiivsetel" eesmärkidel, vaid on tuttav robootika köögipoolega ja oskab programmeerida masinaid nii, et see aitab kaasa arhitektuursete ideede arendamisele ja eksperimentaalsete ruumiliste objektide valmisehitamisele," selgitab Schwartz. Teda hirmutab natuke see, kuidas robootika on muutunud arhitektuurikoolides niivõrd popiks, et seda võetakse iseenesestmõistetavalt ja enam ei seatagi nii väga küsimuse alla seda, milline on robootika mõju projekteerimisele, arhitektuurimõttele, arhitekti kontseptuaalsele tööle.

Kellega? Koolkonnad

Sama on rõhutanud ka näiteks Peter Testa ja Devyn Weiser Lõuna-California SCI-Arci arhitektuuriinstituudist[7], aga ka Fabio Gramazio (Gramazio & Kohler) Eidgenössische Technische Hochschule ehk ETH Zürichi arhitektuuriteaduskonnast, kes eelmisel kevadel Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriteaduskonnas loengut pidas[8]. Kuidas erineb Schwartzi vaatenurk näiteks SCI-Arci või ETH, Testa või Gramazio suundadest? „Juba eelarve mõttes on meie võimalused väga erinevad, kui võrrelda SCI-Arci või ETH-ga. Zürichis on robotipark oluliselt võimsam, ka robotid ise on palju suuremad. Nende robootikalabori maksumus ületab meie võimalusi viiekordselt, ka nende uurimisgrupp on oluliselt rohkearvulisem. Kuid sisulisest poolest rääkides pole „robot" meie jaoks kui valmis tööriist, mis on mõne konkreetse tulemuse saavutamiseks ette ära programmeeritud, vaid miski, millega mängida, miski, mida arendada. Tudengid peavad tundma nii katsetatava ehitusmaterjali omadusi kui mõtlema robootika tehnoloogilistele võimalustele, mida oma arhitektuurse idee elluviimiseks ise luua. Tudengi pakutav lahendus peab olema hõlpsalt transporditav, selles mõttes ülimalt optimeeritud ja ääretult tõhus ning maksma sealjuures ülivähe," võtab Schwartz oma lähtekohad lühidalt kokku. Kiirprototüüpimise tehnikad seavad arhitektid täna vastamisi terve rea uute probleemidega, mida senine praktika ei tunne. Schwartz on alustamas järgmisel aastal doktoritööd kergkonstruktsioonide ja betooni valdkonnas, et senine töö kaante vahele saada, ja jätkab ka katsetusi juba suuremate masinatega ning paremates tingimustes. Millised on tuntumate arhitektuurikoolide erinevused õppekava osas? Kuidas hindab Schwartz robootikalaborite tekke mõju arhitektuuri tulevikule? „Seda on raske hinnata. Hetkel saab vaid eristada seda, kas pööratakse tähelepanu struktuurile ja konstruktsioonile või dekoratiivsele, graafilisele ja illustratiivsele," lahkab Schwartz.

Mis? Käekiri

Sellised ehitusmaterjalid nagu kiudarmeeritud betoon (FR-HPC[9]) on meile tuntud küll juba 1970. aastatest, kuid pakuvad praegustele arvutustehnoloogia ja materjaliteaduse võimalustele uusi väljakutseid nende üha oskuslikumaks ja tõhusamaks kasutamiseks. Ka Achim Menges on rõhutanud[10], et ta püüab lahendada võimalikult palju probleeme nn passiivselt, näiteks materjalist ja selle omadustest ning keskkonnatingimustest lähtuvalt. „Ilmselt on kasulik mõelda siinkohal väljunditele, mis iseloomustavad üht või teist koolkonda. Näiteks kui SCI-Arc kasutab Maya liidest[11], mis baseerub

UUSNURK

Tõnis Arjus

Mis võiks juhtuda, kui ühendada tulevikku vaatav digitaalselt genereeritav vormiloomevõimalus tagasivaatavate manuaalvõtete (näiteks paberi voltimise tehnikatega) ja looduse fraktaalse loogikaga?

Rõõm on elada ajal, mil arhitektuurimaailm on vabanemas stiilirägastikust, minnes inspiratsiooni järele kaugemale modernismist, klassitsismist, antiigist ja isegi algonnist. Kogu kaasaegse maailma pingutus jätkusuutliku keskkonna arendamise heaks on peamine põhjus, miks looduselt endalt tarkusi õppida. Samal ajal on taoline mõtteviis toonud muudatusi ka loomingust inspiratsiooni otsimisse. Paradoksaalsel kombel on just tehnika areng aidanud meil jõuda lähemale loodusele ja võimaldanud inimesele omasest ratsionaalsusest tingituna avastada looduse ülesehituse geniaalsust. Tegelikult on loodus olnud läbi aegade peamiseks inspiratsiooniallikaks, ent arhitektuuris on see rakendunud pigem pelgalt dekooris. Nüüdseks on arhitektuur jõudnud teiste distsipliinide kaudu enese taasavastamise juurde. Loodusest ammutatakse teadmisi mitte selle kohta, kuidas arhitektuuri kaunistada, vaid kuidas arhitektuuri luua, kuidas kavandatavat üles ehitada või lausa kasvatada. Üha enam mõistetakse, et arhitektuur ei ole jäik nähtus, vaid omab võimet mõjutada ruumikasutust ja sellest tulenevalt muutuda ka ise.

Eelnevast lähtuvalt on Tartu Linnavalitsus andmas koostöös mitmete partneritega hoogu platvormile nimega uusnurk.

Kõik algas raekojaplatsi jõuluaegsest kujunduskonkursist. Konkursile laekus igasuguseid ideid, kuid enim punkte kogus töö, mis otsis värsket algust, õpetades lähtuma millestki arhetüüpsest. Vormiotsingutega lõi eskiis raekojaplatsile n-ö jäämäed, mis on mõeldud teenima erinevates skaalades erinevaid funktsioone. Esitatud abstraktne vormikeel, mis lähtus looduse loogikast, mõjus värskendavalt ja sütitas edasi mõtlema, kuidas valitud suunas jätkata. Idee edasiarenduseks moodustati töögrupp, mille eesmärgiks sai mõtte lahtiharutamine, tutvustamine ja edasiste käikude kavandamine. Esmane katse ideed avada oli läbi näituse, mis praegugi kaarsillal ripub. Näituse korraldamisega leiti ideele ka nimi, milleks sai uusnurk.

Uusnurklikku looduse ja matemaatiliste vormide maailma on paljud lastena juba kogenud ja nautinud. Abstraktsed pallikesed, mida on kolmnurkadest volditud, lumehelbed, mida kihiti välja lõigatud, ja muud mängud vormidega. Kõik need on viinud meid keerulisse looduse ja matemaatika maailma, saamata sellest ise lõpuni aru. Looduses on levinud laialt enesesarnasus, mistõttu näeme samalaadseid ülesehitusi nagu lumehelbel ja jääkristallidel näiteks bakterites või puudes. Enesesarnasus tähendab seda, et üks objekt on igas skaalas tajutavalt sama loogikaga üles ehitatud. Arhitektuuris on sellest palju õppida. Eesmärk on tajuda ehitatud keskkonnas võrdväärselt kõiki skaalasid, alustades materjali tootmisest ja lõpetades linnatänavate struktuuriga ja kogu sise- ja välisruumi rajamise ja kasutamisega seal vahel. Uusnurgale, nagu igale heale loomingulisele tööle ja ka loodusele, on omane olla koha- ja ajakeskne.

Uusnurga eesmärk on uurida seda keerulist maailma, mille kaasaegne tehnoloogia on meile lähemale toonud, ja vaadata, kas ja kuidas me sellest õppida saame.

Kuna loodus on pidevas muutumises ja tema arengus ei ole võimalik näidata algust ja lõppu, siis hindab ka uusnurk eelkõige protsessi. Protsessi puhul on aga väga tähtsal kohal katsetamine ja eksimine. Tänasel päeval ei saa enam lubada eksimise taunimist ja tavapärasuse eelistamist, selline väljund ei köida ja loodav ruum muutub tasapaksuks. Kokkuvõttes muutub kodanik tuimaks ega ole huvitatud ruumis aega veetma. Eksimine ja riskimine on jäetud vaid digitaalmaailma, kus on vajaduse korral võimalik ruttu *undo* vajutada. Samas on katsetamine ja paratamatult ka eksimine üks parimaid õppimisvahendeid.

Uusnurkse vormi eesmärk on luua kohti, mille kogu otstarvet ei saa ette määratleda. Arvestades biosemiootikute käsitlust, et erineva kultuuritaustaga ja eri vanuses isikud kogevad ja kasutavad ruumi erinevalt, võib üksainus koht leida väga mitmeid rakendusi. Oluline on, et loodud paik võimaldaks sellist vabadust, millest lähtuvalt annaks uurida loodava koha kasutusvõimalusi ja mõju senisele ruumile. Tänaseks on modernistlik ettemääratus ajale jalgu jäänud, kus elamisele, töötamisele, liikumisele ja mängimisele jäeti väga selgelt eristatud kohad. Uusnurkne mõtlemine sellise determineeritusega ei tegele ja huvitub vastupidiselt erinevate osapoolte põimimisest.

Et taoline ettevõtmine saaks toimuda, on vajalik ka distsipliinidevaheline põimumine. Mitmepalgelise koha loomiseks

Äsjalõppenud töötuba Bartletti arhitektuurikoolis Londonis, pildil üliõpilaste kavandatud ja ehitatud võlvjas sõrestikkonstruktsioon. Foto: Thibault Schwartz.

animatsioonitarkvaral, ja nende väljundiks on visuaalselt kütkestavad animatsioonid robootika tulevikuvõimalustest, siis Menges, Tobias Schwinn jt uurivad oma spetsialistide tiimiga teatud kindlaid materjalide omadusi, kasutades koostöövõimalusi biotehnoloogide ja teiste inseneride või teadlastega, kellega Stuttgardis kõrvuti tegutsetakse. Seetõttu on ka meie väljund näiteks Mengesiga võrreldes teistsugune, kuigi uurimissuunad on põhimõtteliselt sarnased. Meie käekirja ja väljundeid määratleb programmeerimisega seotud külg: uurime robotist ja tema karakteristikutest lähtuvalt robotite programmeerimise võimalusi, seda alati mõne konkreetse ehitusmaterjali kontekstis, nii et sealt sünniks arhitektuuri uus kvaliteet," võrdleb Schwartz. „Minu eesmärk on luua ehituskonstruktsioone, mitte dekoratiivseid viimistluspaneele kujundada. Oleme nii nagu Mengeski osalt materjalikesksed, kuid teistest printsiipidest lähtuvalt. Valitud materjal peab klappima roboti iseärasustega. Pühendume sellele, kuidas arendada robootikat nii, et kompleksete ehituskonstruktsioonide loomisel tekiksid uued võimalused." Schwartz teab, et materjal võidab alati, vormigu teda inimene või robot.

Edasi? Ärimudel

Näiteks ruumiliste sõrestikkonstruktsioonide robootikarakendused on olnud viimasel kümnendil tihedalt seotud arvutusliku mudeldamise plahvatusliku arenguga, kus arhitektuurile olemuslik geomeetriline mõtlemine on haaramas endasse üha enam ka agendil baseeruvat ja hübriidset, komposiidi- ja protsessipõhist lähenemist. Kas robotitootjad näevad Schwartzi töös potentsiaalset kasumit? Kas robotitööstus on tema tööst äriliselt huvitatud? „Tootjad on kahtlemata huvitatud programmeerimise poolest. Kui alustasin, siis oli mul kaks võimalust: kas tuua arhitektuur robootika juurde või viia robootika arhitektuuri juurde. Lahendused, mida kasutame, põhinevad arhitektide töövahenditel: need liituvad hästi arhitektide kasutatavate tarkvaralahendustega," ütleb Schwartz ja esitleb samal ajal, kuidas oma mobiiltelefonist kõrvalruumis paiknevat robotit kalibreerida. Ehkki ruumilised arvutisimulatsioonid ja 3D-mudelid on täna nn parameetrilise projekteerimise nurgakiviks, siis robootika, mis pole seni arhitektuuris oluliselt esil olnud, avab nüüd uusi uksi. Schwartz toetub uute metoodikate loomisel Mathematica[12], RC5[13] ja Grasshopperi lahendustele, et panna robotid tegema just seda, mida arhitekt soovib. Erinevalt roboti- ja ka nt keemiatööstusest ei kipu ehitusfirmad Schwartzi lahendustega kaasa tulema. „Nende puhul puudub paindlikkus, et viimase 50–60 aasta jooksul kujunenud ehitusvõtteid täielikult muuta. Nad küll näevad rakendusi, kuid uuendustega kaasnevad kulutused. Betooni koostises saavutatud edusammud nõuavad ka uusi seadmeid ja uutmoodi mõtlemist, kuidas selliseid ülivõimsaid materjale paremini kasutada, nii et kõik nende head uued omadused oleksid arvesse võetud," arvab Schwartz. Huvitav, mida teeks Schwartz, kui tal oleks piiramatult ressursse, et oma ideid teostada? „Ehitaksin omale tehase," tuleb kiire vastus, „mobiilse!" Selgub, et kolm aastat tagasi on Schwartz ühe sellise kokku- ja lahtipakitava robootikapõhise ehitusliini juba projekteerinud.

Mida? Raha eest seda ei saa...

Kõige enam on kogu loo juures vaja siiski arhitekti loovat mõtet – head ideed ruumi ja struktuuri kavandamiseks. Ja seda raha eest ei saa. „Minu eelis on see, et ma ei kuulu suurde teadusasutusse, kus peaksin ilmtingimata tsiteeritavaid artikleid kindlaks tähtajaks mõnes kvalifitseeritud teadusväljaandes avaldama, ega tööta ka robotitootja heaks, kel oleks vaja vastavalt ärihuvidele mõnd konkreetset rakendust. Olen vaba, et uurida seda, mis mind arhitektuuri puhul sügavuti huvitab," on Schwartz õnnelik. „Puudub ka surve, mis kaasneb teatud reputatsiooniga, nii nagu see on näiteks Mengesil ja Stuttgardi koolil. Suuremad rahalised ressursid ei muudaks minu jaoks ses mõttes sisulise poole pealt eriti midagi, kuigi paremate võimaluste juures oleksid meie katsetuste mastaabid ilmselt suuremad. Küll aga huvitab mind see, kuidas luua niisuguseid robootikalahendusi, mis ei korda tänaseid manuaalseid ehituspraktika võtteid (andes robotile ülesandeid, mida täidab täna füüsiliselt inimene), vaid mis kasutavad robootika kogu potentsiaali. Mind köidab hüpotees, kuidas koopereeruda masinatega nii, et me ei asenda inimesi ehitusplatsil robotitega. Olemasolevat ehituspraktikat automatiseerides muudaksime tänase halva veel oluliselt hullemaks. Eesmärgiks pole seega mitte üha suurem automatiseerimine, vaid ehitusprotsesside kujundamine nii, et arhitekt on kõik (materjalid, komponendid, konstruktsioon, viimistlus jne) terviklikumalt läbi mõelnud," teab Schwartz. Muidugi, sest vastasel juhul on arhitekt vaid nn legomeister, kelle ülesandeks on kataloogist valmiskomponente kokku kombineerida. Kuid võtkem või telliskivi: see on teatud mõõtudega seetõttu, et nii on aegade jooksul olnud inimesel mugav müüri laduda. Aga kui ladujaks on robot? Millised peaksid telliskivi mõõdud, müüriladumise metoodika ja võimalused sel juhul olema? Kas seesama robot toodab sealsamas ka tellise, mille ta müüri asetab? Arhitekt ei saa asendada tööstust, kuid ka tööstus ja tehnoloogia ei saa kõike arhitekti eest ära teha või tema eest ette ära otsustada. „Robot pole probleem, vaid ehitussektor. Robotid on olnud meie keskel juba viimased 40 aastat, kuid alati samas rollis. See-eest ehitusplats on koht, kus võiks robootikat tõesti uuenduslikult rakendama hakata. Näiteks autotootjad kasutavad roboteid ikka veel kui spetsialiseeritud masinaid, mis on loodud vaid ühe konkreetse ülesande täitmiseks etteantud tootmisliinil. Ehitusplats pakub aga võimaluse ühe ja sama roboti kasutamiseks paljude ülesannete täitmiseks erinevatel ajahetkedel ja protsessipõhiselt," on Schwartz kindel.

Loengusarja toetavad Eesti Kultuurkapital, kultuuriministeerium, LHV pank, Norra suursaatkond, Rootsi suursaatkond, USA suursaatkond, haridus- ja teadusministeerium ning Eesti Kunstiakadeemia. Loengusari kuulub teadusaasta ürituste hulka.

[1] www.thibaultschwartz.com
[2] http://www.ezct.net/
[3] http://hal.thibaultschwartz.com/
[4] http://en.wikipedia.org/wiki/Grasshopper_3d
[5] http://hal.thibaultschwartz.com/
[6] http://www.bartlett.ucl.ac.uk/architecture/programmes/postgraduate/units-and-showcases/march-architectural-design/cluster5/2012-2013
[7] vt artiklit kultuurilehes Sirp, 09.11.2012
[8] vt artiklit kultuurilehes Sirp, 24.04.2012
[9] ingl „fiber reinforced high-performance concrete"
[10] vt artiklit kultuurilehes Sirp, 23.11.2012
[11] loojateks Brandon Kruysman ja Jonathan Proto, vt ka http://www.creativeapplications.net/tag/robotics/
[12] http://en.wikipedia.org/wiki/Mathematica
[13] http://en.wikipedia.org/wiki/RC5

peab erisuguste osapoolte ühinemine toimuma juba loomeprotsessis. Seega saab uusnurga puhul üheks võtmesõnaks kaasamine. Kaasamine peab toimuma mitmes suunas – eesmärgiga ühendada mõttemaailmade arendamiseks erialaspetsialiste omavahel ja ka tavakodanikega. Seda silda aitavad ehitada omavalitsused, erialaliidud ja haridusasutused.

Uusnurk sai alguse jõuluaegsest kujunduskonkursist, mistõttu on tulevased jõulud jäänud uusnurga esimeseks tellijaks. Protsess on juba alanud. 14. märtsil toimus Tartus Martin Melioranski juhitud välkloengute sarja järjekordne osa, kus arutati teemal „Arhitektuur kui teadmus". Melioranski kirjutab uusnurga kohta nii: „Uusnurk on seotud mitmete teemadega, mis on arhitektuuriteaduskonnas aktuaalsed. Kui traditsiooniliselt on arhitektuuri peetud üheks väga aeglaselt muutuvaks erialaks, siis sarnaselt teiste elualadega on ka arhitektuurihariduses toimunud viimase 20 aasta jooksul infotehnoloogia ja uute valmistusmeetoditega seonduvalt palju muutusi. Uusnurk annab võimaluse leida koos laiema avalikkusega toimunud ja veel toimumata muutustele uusi vaatenurki."

Uusnurksuse ja arhitektuuri kui pikemaajalist kogemuste ja teadmiste kogumist eeldava distsipliini kokkupuuteks on see, et me saame neid kahte sidudes mõtiskleda, mida on arhitektuuris ühelt poolt sellist, mida ka 21. sajandil aluseks võtta, ja mis on omakorda uute tehnoloogiate abil edasiviiv ning arhitektuurikogemust arendav. Sellisena tuleb arhitektuur vastu ühiskonna ootustele praeguses ajas ja aitab ka kiiresti muutuvaid tehnoloogilisi lahendusi tasakaalukalt uueks teadmuseks vormida ja järgnevatele põlvkondadele edasi anda.

Protsess jätkub. Skulptor Anne Rudanovski juhitud Paberimuuseum on mõelnud kogu aeg uusnurkselt ja ootab igas eas inimesi külla avastama keerulist loodusest inspireeritud maailma ja ehitama seda manuaalselt üles. Rudanovski kirjutab uusnurgast nii: „Uusnurk on maadeavastaja. See on nagu ekspeditsioon ruumimõtlemise ja -taju maailma, kus on vaja kaardistada, tundmatuga suhelda, kogeda ja uusi piire seada... Ja loodetavasti (nii on enamasti juhtunud) võimaldavad ülestähendused ja kogemused luua uut, mis täidab teatud vajadusi."

Suvel on plaanitud korraldada koostöös EKA arhitektuuriosakonnaga töötuba, mille eesmärgiks on katsetada ruumiloomise võimalusi ja valmistuda sellega ette tulevasteks jõuludeks. Töö kulgu ja edasisi plaane on võimalik jälgida peatselt avanevas veebiportaalis uusnurk.ee.

Uusnurga näitus ja seda artikuleerivad väikevormid Tartu Kaarsillal. Foto: Tõnis Arjus

Fraktaliarmastus. 224 korrastatud elementi. Paber: 160g/m2. 42x50x50cm. Seade ja foto autor: Anne Rudanovski.

PRIMA VISTA AJALENNUD

Prima Vista toimub tänavu juba kümnendat korda. Nime poolest ja keskmelt Tartu kirjandusfestival, suuremalt sisult ja siiretelt üle linna ja sõnakunsti piiride kanduv kultuuripidu. Palju on nii, nagu ikka – filmiõhtud ja näitused, peod ja pargiraamatukogu. Mõnda on alati uut, aga las jääda ka üllatusi...

Igal aastal on Prima Vistal ka üldteema, mis ei piira, vaid annab võimalusi paljudeks tõlgendusteks. 2013. aastal on selleks „Aeg lendab!" – nii festivali enesekaemusena kui osutusena kõikvõimalikele viisidele, kuidas inimesed ja linnad, kultuurid ja tekstid on ajas muutunud ja kuidas need võivad veel muutuda. Tänavune patroon Leelo Tungal on kirjutanud palju ajast ja läinud sellega korda igas vanuses lugejatele. Nagu loodab minna Prima Vistagi.

Kuigi festivali põhiprogramm toimub 9.–12. mail, on sündmusi nii sama nädala algupoolel kui ka juba eelneval kuul. Aprilli alguses esineb Tartus saksa lastekirjanik Paul Maar; 23. aprilli raamatu ja roosi päevale jagub nii raamatuesitlusi kui kirjanduse ja kunsti kokkupuuteid; antakse üle ka perioodikadebüüdi preemia Esimene Samm.

Põhiprogrammis on aga taas vägev valik väliskülalisi (kellest lähemalt allpool) ning mõistagi ka eesti autoreid, nii laulvaid kui lugevaid. Sõpruslinnaks on seekord Valga. Kava uuenemist saab jälgida festivali kodulehel kirjandusfestival.tartu.ee ja Facebookis.

Berk Vaher

Bruce Sterling

Berk Vaher

Prima Vista peaesinejate seas on igal aastal ka mõni angloameerika kultusautor. 2013. aastal on erilist põhjust rõõmustamiseks ulmefännidel ning uute tehnoloogiate huvilistel – Tartusse on tulemas küberpungi klassik Bruce Sterling.

Küberpunk on kirjanduslik žanr, mis on inspireeritud virtuaalilma (ja laiemalt sajandivahetuse tehnoloogilise kiirenduse) mõjudest inimvaimule ja -ühiskonnale; tihtilugu manavad küberpunk-teosed esile düstoopilisi metropolikeskkondi, milles autsaiderid püüavad vastu seista megakorpide võimule. Bruce Sterling on nii üks žanri teerajajaid kui ka selle ehk kõige sagedamini avalikkuses esinevaid mõtestajaid.

Tema arvukatest teostest on ilmunud eesti keeles raamatuna kirjastuse Fantaasia vahendusel „Skismaatriks +" (2008) – romaan päikesesüsteemi kõrgtehnoloogilistest gängiheitlustest ja lisaks viis lühijuttu; ajakirjadesveebikülgedel leidub teisigi tõlkeid. Ent nagu ulmekogukonnas kombeks, on paljud juba tuttavad tema teoste ingliskeelsete algupäranditega.

Bruce Sterling on ka innukas publitsist ja blogija – ajakirja Wired juures on tal rubriik „Beyond the Beyond" (www.wired.com/beyond_the_beyond). Seal kirjutab ta sageli ka käibelt kadunud ja kaduvatest tehnoloogiatest, ent on juttu teinud ka Eesti „Teeme ära!" kampaaniast. Näis, millist inspiratsiooni saab Bruce Sterling oma esimesest külaskäigust Eestisse!

Joel Haahtela

Marja Unt

Joel Haahtela (1972) on erakordne nähtus soome proosamaastikul. Psühhiaatrist kirjaniku minimalistlikud romaanid koosnevad elegantsetest impressionistlikest piltidest, mis viivad lugeja müsteeriumi juurde. Müsteeriumi või mõistatuse lahendus sõltub tihti sellest, milliseid mälestusi romaani tegelased tahavad või suudavad endale seoses oma minevikuga lubada.

Haahtela on avaldanud praeguseks kaheksa romaani, millest kaks on kandideerinud Finlandia kirjandusauhinnale, ning on pälvinud mitmesuguseid preemiaid. Eelmisel aastal ilmus eesti keeles romaan „Liblikakoguja" (Kirjastus Hea Lugu, tõlkinud Hille Lagerspetz). Peeter Helme kirjutab oma arvustuses (EE 8/2012) „Liblikakoguja" kohta: „Täpselt ja hoolikalt mõõdetud tempoga arenev lugu kogub hoogu, pinget ning tekitab lugejas tükk aega üha uusi küsimusi – vastuseid andmata –, et jõuda lõpus siiski selguseni, mis nii klaarib tõrjutud ja varjatud mälestustest tulvil peategelase mõistuse, kui toob hingerahu ka lugeja südamesse."

Haahtela enda sõnul on tema raamatutes oluline teema aeg ning aeg on koguni üks peategelastest tema viimases romaanis „Traumbach" (2012). Sel aastal on oodata veel kahe Haahtela romaani ilmumist eesti keeles.

Leonid Mletšin

Olga Einasto

Leonid Mihhailovitš Mletšin (1957) on vene ajakirjanik, poliitiline kommentaator, ajaloolane ja kirjanik. Ta sündis 1957. aastal Moskvas kirjanike perekonnas, oma tööde avaldamist alustas ta 1973. aastal. Mletšin on lõpetanud M. V. Lomonossovi nimelise Moskva Riikliku Ülikooli rahvusvahelise ajakirjanduse osakonna. Aastatel 1979–1993 töötas ta nädalaväljaandes Новое время, seejärel oli ajalehe Известия peatoimetaja asetäitja. Alates 1994. aastast on ta olnud paljude telesaadete autor ja saatejuht telekanalitel Россия ning ТВЦ. Mletšin on alates 1986. aastast Vene Kirjanike Liidu liige, enam kui 50 raamatu autor ning tema kriminaal- ja dokumentaalproosat on tõlgitud mitmesse keelde.

Mletšin on olnud ka telesaate „Erikaust" juht, mis ei avaldanud mitte ainult ajaloo „valgeid laike", vaid kummutas sageli harjumuslikke arusaamu sündmustest. Saate „Erikaust" iseloomujoonteks olid analüüsi tõsimeelsus ja informatsioonikõllus; haruldaste dokumentaalkaadrite oskuslik monteerimine ja esitamine oli esmajärgulise tähtsusega. Praegu teeb Leonid Mletšin ajalooteemalisi filme, mis valmivad projekti „Leonid Mletšini dokumentaalfilm" raames. Ta on maineka preemia ТЭФИ laureaat.

Eesti keelde tõlgitud teoseid:

„KGB. Riikliku julgeoleku organite esimehed. Paljastatud saladused", vene keelest tõlkinud Margus Leemets, Varrak, 2003.

„Välisministrid. Romantikud ja küünikud", vene keelest tõlkinud Margus Leemets, Varrak, 2004.

„Brežnev", vene keelest tõlkinud Jüri Ojamaa, Varrak, 2011.

„Andropov", vene keelest tõlkinud Margus Leemets, Varrak, 2012.

Leonid Mletšini artiklid: *mlechin.com/taxonomy/term/13*

Leonid Mletšini dokumentaalfilmid: *video.tvc.ru/Video/DokumentalnoeKinoLeonidaMlechina*

Marina Palei – stiiliprintsess Venemaalt

Olga Einasto

Marina Palei on 1955. aastal Leningradis sündinud proosa- ja näitekirjanik, luuletaja, tõlkija, stsenarist. Kirjanduslikku tegevust alustas ta 1990. aastal, töötades arstina. Tema esimene proosaraamat ilmus Moskvas 1991. aastal, sel ajal lõpetas Marina Palei ka kirjanduse instituudi kriitika osakonna *cum laude*. 1995. aastal kolis kirjanik Hollandisse. Samal aastal pälvis ta Rotterdamis kirjandusfestivalil Story International tiitli „Russische Stijlprinses" („vene stiiliprintsess"). Kriitikute hinnangul on Palei proosa üllatavalt peenetundeline ja musikaalne.

Marina Palei on kirjanduspreemia Suur Raamat finalist (2006. aastal romaaniga „Klemens") ja vene preemia laureaat (2011. aastal romaaniga „Koor"). Ta on Venemaa Kirjanike Liidu, PENi ja Hollandi Kirjanike Liidu liige. Palei proosat on tõlgitud 13 keelde. Eesti lugejale on hästi tuntud tema teosed „Ringkanali Cabiria" Vilma Matsovi ja „Küla" Jaan Rossi tõlkes.

Kujundades originaalset ja terviklikku *art*-stiili, seob Marina Palei oma tekstide esitust muusika ja fotoesitlusega ning loob omanäolisi n-ö monoetendusi *art-performance*'i žanris. Sellist etteastet saab näha ka kirjandusfestivalil Prima Vista 2013.

Ilmunud teoste nimekirja vt aadressil magazines.russ.ru:81/novyi_mi/redkol/paley/paley.html.

Paul Maar

Linda Jahilo

Prima Vista üheks tänavuseks eelsündmuseks on saksa lastekirjanduse elava klassiku Paul Maari esinemine Tartu Linnaraamatukogus.

Paul Maar sündis 1937. aastal Baierimaal ja on tänaseni Lõuna-Saksamaale truuks jäänud. Ta on õppinud kunstiajalugu ja maalikunsti ning esialgu töötaski kunstiõpetajana, kirjutades samal ajal juba sahtlisse lugusid. Tema esimesed raamatud ilmusid 1960. aastate teisel poolel. Maari sõnul avastas ta lastekirjanduse alles tänu oma lastele, sest ise laps olles ta seda nautida ei saanud. Praegu on ta üks edukamaid ja mitmekülgsemaid saksa laste- ja noorteraamatute autoreid: ta kirjutab, illustreerib ja tõlgib ning on mitme filmistsenaariumi ja näidendi autor. Täiskasvanud lugeja jaoks on Maar mõnikord poetanud oma teostesse vihjeid kirjandusklassikale, näiteks E. T. A. Hoffmannile.

Maar on kirjutanud ja illustreerinud umbes 50 laste- ja noorteraamatut, mitmed neist on jõudnud kinolinale ja teatrilavale. Eesti keeles andis kirjastus Atlex 2010. aastal välja kuulsa Samsi-sarja esimese raamatu „Nädal täis laupäevi". Maari raamatute tegelastest ongi kahtlemata kõige populaarsem Sams, eesti keeles Laupa. (Sams on tuletatud sõnast *Samstag*, mis eesti keeles tähendab laupäeva, Laupa on vastavalt tuletis laupäevast.) Sams ehk Laupa on tulipunaste juuste ja kärssninaga sukeldumisülikonnas olend, kes meenutab oma välimuselt ehk pisut Karlssonit. Ta on häbematu ja ninatark tegelane, kes armastab luuletada ja suudab täita soove. Festivali Saksa Kevad raames näidatakse ka filmi „Das Sams" / „Laupa" (2001).

Orbita

Berk Vaher

1990ndate lõpus tuli läti kirjandusse mitmeid põnevaid uustulnukaid nagu Eestiski. Üheks enim tähelepanu äratanud rühmituseks oli venekeelsete luuletajate moodustatud Orbita. Rühmituse ehk „tekstibändi" asutasid 1999. aastal Riias viis sõpra – Artur Punte, Sergei Timofejev, Semjon Hanin, Vladimir Svetlov ja Žorž Uallik (viimane on nüüdseks küll kõrvale tõmbunud).

Algusest peale iseloomustas Orbitat taotlus siduda tekstiloomet ja -esitust teiste kunstivaldkondadega: muusika, foto ning *performance*- ja videokunstiga. Tiheda esinemisgraafiku kõrvalt on nad välja andnud ka almanahhe, CD-sid ja DVD ning korraldanud luulevideote festivali Word In Motion. Kunstide ja kultuuride piiril kõikumisest on paljuski inspireeritud ka poeetide looming. Esinemisel Tartus on tekstid ka Aare Pilve tõlkes eestikeelseina ekraanil. Rühmituse koduleht on www.orbita.lv.

Olga Tokarczuk

Hendrik Lindepuu

Poola üks tuntumaid nüüdiskirjanikke Olga Tokarczuk (1962) on õppinud Varssavi ülikoolis psühholoogiat ning enne täielikku pühendumist kirjandusele töötaski ta mõnda aega selles valdkonnas.

Tokarczuki teoseid hindavad kõrgelt kriitikud – teda on pärjatud peaaegu kõigi tähtsamate Poola kirjandusauhindadega –, aga samas on need ka lugejate hulgas äärmiselt populaarsed. Kindlasti on ta poola nüüdisautoritest üks tõlgitumaid, romaan „Algus ja teised ajad" on tõlgitud näiteks 24 keelde.

Eesti keelde on tõlgitud valik tema lühiproosat kogumiku „Maailma kõige inetum naisterahvas" (LR 2005) näol ning romaanid „Algus ja teised ajad" (2012) ja „Päeva maja, öö maja" (2013). Mõlemad romaanid kasutavad rahvapärimust ja kristlikke legende ning on kaleidoskoopilised, paljude tegevusliinidega. „Algus" jutustab ühe Poola küla lugu läbi XX sajandi, lisaks külaelanikele, mõisahärrale ja kirikuõpetajale näeme siin asju ja aja kulgemist ka jumala, pulstunud karvaga lita Pupe, kohviveski, seeneniidistiku, Jeszkotle jumalaema pühapildi ja metsas elava Paha Inimese vaatepunktist. „Päeva maja, öö maja" on veelgi laiahaardelisem, tegevusaegadeks on XIV, XVI ja XX sajand.

Käesoleval sajandil on kirjaniku sulest ilmunud kolm romaani: „Viimased lood" („Ostatnie historie", 2004), „Rändajad" („Bieguni", 2007) ja „Künna oma adraga läbi surnute kontide" („Prowadź swój pług przez kości umarłych", 2009). Tokarczuki teostes on palju selliseid asju, mida oleme harjunud pidama üleloomulikuks. Kriitikud on iseloomustanud Tokarczuki proosat sõnapaariga „mütoloogiline realism".

Jukka Itkonen

Marja Unt

Soome kirjaniku Jukka Itkoneni (1951) looming on hämmastavalt mitmekülgne: ta on avaldanud 36 raamatut – osa täiskasvanuile, kuid enamjagu siiski lastele –, loonud näidendeid, kuuldemänge ja libretosid, kirjutanud nii laulutekste kui ka muusikat, mis on ilmunud kahel heliplaadil.

Itkonen tegutseb ka tõlkijana ning kujundab raamatuid ja tegeleb maalimisega. Ta on pälvinud mitmeid preemiaid, sealhulgas Kaarina Helakisa kirjanduspreemia (2000), aasta luuletaja auhind (2002) ja Anni Swani medal (2006). Tänavuse Prima Vista patrooni Leelo Tungla tõlgitud eestikeelses valikkogus „Mõnus sajuilm" leidub luuletusi Itkoneni koondkogust „Leikkihaitari" („Mängulõõtspill", 2011) ja raamatutest „Kaupunkiretki" („Linnamatk", 2011) ning „Sanamaa" („Sõnamaa", 2012).

Thomas Hettche

Linda Jahilo

Thomas Hettche (1964) on tunnustatud saksa romaanikirjanik ja esseist, kelle loomingu märksõnadeks on sugestiivne keel, vägivald, armastus, keha, surm. Hiljuti eesti keeles ilmunud romaan „Isade armastus" („Die Liebe der Väter", 2010) tõstatab aktuaalse ja valusa teema. Autor kirjeldab ühe isa kohati meeleheitlikke katseid leida kontakti ja lähedust oma teismelise tütrega, keda kasvatab ema. Luhtunud suhte tõttu perest eraldi elav isa on saanud osaleda tütre kasvatamises episoodiliselt, ema soovidest ja tujudest sõltuvalt. Lapsest on saanud vanemate omavahelise võimuvõitluse objekt.

Kriitikud ülistasid Hettche debüütromaani „Ludwig peab surema" (1989), aga laiema tuntuse tõi talle bestselleriks tõusnud ja paljudesse keeltesse tõlgitud justiitsromaan „Arbogasti juhtum" („Der Fall Arbogast", 2001) – lugu kohtu vea tõttu seksuaalmõrvas süüdistatuna 15 aastat vangis istunud mehest.

Hettche kõige värskem raamat on 2012. aastal ilmunud intellektuaalne autobiograafia „Totenberg". Autor kirjeldab kümnes essees kohtumisi tema jaoks oluliste inimestega ja arutleb selle üle, kus on tema juured, kuidas saadakse kirjanikuks, millesse ta usub, mida ta loeb, mis üldse on kirjandus. Ajakiri Akadeemia avaldab mainumbris ühe essee kogumikust.

RAAMATUKOGU-GALLUP

Tartu Linnaraamatukogu tähistab sel kevadel väärikat 100. sünniaastapäeva. Müürileht küsitles sel puhul seitset kultuuritundjat tartlast, et uurida, millised on nende seisukohad kahes olulises raamatukogusid puudutavas küsimuses: milline võiks olla riigipoolne toetus rahvaraamatukogudele ning milliseks võiks kujuneda digitaliseeruvas maailmas paberraamatu tulevik. Ent lisaks püüdsime kaardistada ka vastajate isiklikumat suhet linnaraamatukogusse kui keskkonda, et tuua esile tema inimmõõtmelisem ning kodusem külg.

Esitasime vastajatele neli küsimust, millest viimane oli mõeldud valikulise lisaküsimusena. Vastasid Sven Vabar, Kaspar Jassa, Carolina Pihelgas, Mihkel Kunnus, Evelin Arust, Johanna Ross ja Mart Velsker.

KÜSIMUSED

1. Millisel viisil Tartu Linnaraamatukogu sinu meelest Tartu kultuurielu kõige rohkem rikastab?
2. Milline võiks olla riigi toetus rahvaraamatukogudele?
3. Milline tulevik ootab paberraamatut digitaliseeruvas maailmas?
+ 4. Kas sul on mõni huvitav linnaraamatukoguga seotud vahejuhtum/isik, mida/keda sooviksid meenutada?

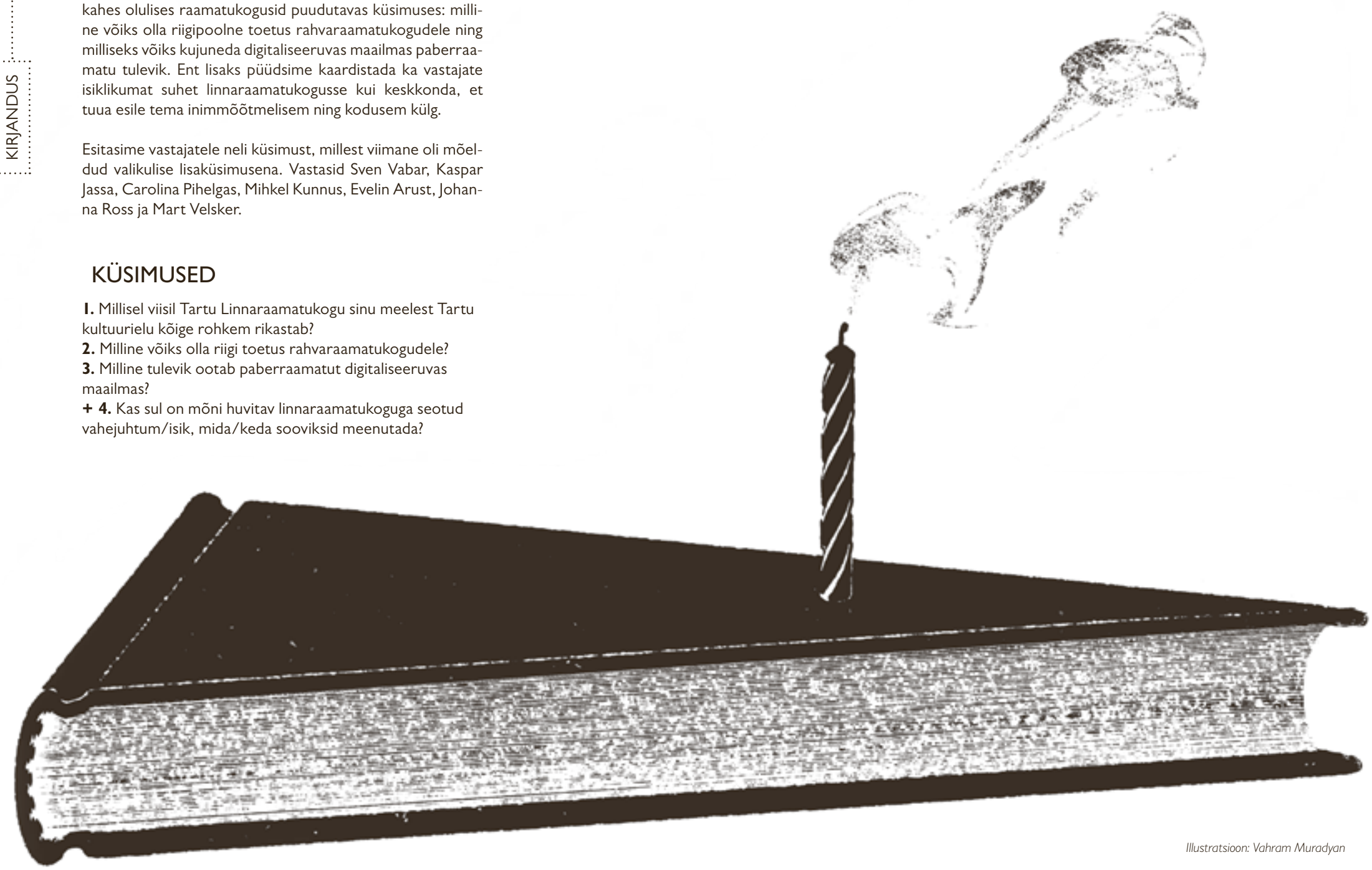

Illustratsioon: Vahram Muradyan

SVEN VABAR

1. Sellisena, nagu ta on – linnaraamatukoguna. Mulle meeldib Lutsus palju rohkem käia kui ülikooli raamatukogus, vaatamata sellele, et viimases on võrreldamatult suurem valik, lugemissaalid ja kohvik. Luts on kuidagi hubasem, lahkem, inimmõõtmelisem koht, seal on olnud üldiselt ka väga meeldiv teenindus. Nn „suures raamatukogus" on vahel selline tunne, et viibid profaanse, pühitsemata hingekesena pühas paigas, kusjuures ei ole teada, mida küll peaks selleks tegema, et pühitsetud saada. Kafkalik tunne. Omamoodi väärtus on muidugi ka sellel, kui ma nüüd mõtlema hakkan. Ometi, kui on vaja konkreetset raamatut, siis ma vaatan kõigepealt Estrist, kas see on Lutsus olemas. Suures ramsis käin ainult siis, kui Lutsus raamat puudub või kui tahaks nende avaras, valgusküllases kohvikus istuda. Ja lugeda Lutsust laenutatud raamatut. Muide – olen kohanud ülikooli raamatukogu kohvikus korduvalt ka Lutsu direktorit Asko Tammet.

Eriliselt tahaksin esile tõsta Lutsu väliskirjanduse osakonda. Seal peab töötama väga asjatundlik kaader, sest nende kaasaegse ingliskeelse kirjanduse valik on kohati ikka palju parem kui suures raamatukogus. Ja kui saata neile Estri teel ettepanek midagi tellida, siis nad päriselt tellivad ka, ja võrdlemisi ruttu. Samuti on filmoteek Lutsus päris hea. (Kuigi viimasel ajal ma ei oma enam korralikku ülevaadet, paar aastat pole sinna eriti sattunud, kodune internetiühendus on piisavalt kiireks läinud.)

2. Suurem muidugi. Lutsul oleks juba ammu hädasti mingeidki lugemissaale vaja. On lausa hämmastav, et neid senimaani pole – et Lutsul ei ole uut maja. Ja suuremat kohvikut oleks neil ka vaja. Praegune kohvik ühes oma meeldiva pidajaga toimib muidugi ka korraliku ja taskukohase sööklana, käin seal sagedasti, aga jah, Luts vääriks palju enamat.

Ja teine asi – minu meelest peaks meie rahvaraamatukogud rohkem eksemplare ostma. Just eriti viimasel ajal olen märganud, et üks, teine või kolmas raamat on kõige täiega mõlemast raamatukogust väljas. Ja mitte ainult Erik Tohvri või Õnnepalu – juba hulga kuude eest ilmunud Ciorani „Sündimise ebaõnnest" kõik eksemplarid olid väljas! Ilmselt tuleb see sellest, et Eestis ilmuvad raamatud on juba kaks, isegi kolm korda kallimad kui Briti või USA *paperback*'id. Aga meie palgad, eriti haritlaste omad, on teate ise kui suured. Ülikoolis töötav õppeülesande täitja võib osta endale oma palga eest 15–20 raamatut, juhul kui ta ei söö ega joo ning kuuse all elab.

Ja üldse – miks peaks neid raamatuid nii kohutavalt palju kokku ostma. Kodus olgu ainult need kõige kallimad, mida tahaks uuesti ja uuesti lugeda. Esialgu võiks Lutsust laenata, läbi lugeda ja alles siis hoolega mõelda, kas tasub ikka toetada metsade mahavõtmise äri.

3. Ma usun, et palju helgem kui näiteks CD-d, vinüüli ja kassetti, kuigi ka nende tulevik (eriti vist kahel viimasel kui analoogkandjatel) näib täitsa lootusrikas. Aga heli kvaliteeti ei mõjuta kuigivõrd see, kas ta tuleb arvutist, MP3-pleierist või vinüülilt. Sa võid ju salvestada vinüüli samuti helifailidena ning kui sa pole just audiofiil, siis sa isegi ei saa vahest aru. On aga väga suur vahe, kas lugeda raamatut ekraanilt või paberilt. Usun, et digimaailm neelab endasse efemeersemat sorti kirjasõna – ajakirjanduse (sh teaduszurnaalid) ja ehk ka kergekaalulisema kirjanduse, ühesõnaga sedasorti teksti, mida „neelatakse" või kust on tarvis kähku info kätte saada. Ilmselt see kehtib ka *paperback*'ide kohta. Seevastu raamatud, mis on inimesele isiklikult tähtsad ja olulised ning mida tahaks lugeda mitu korda – need jäävad ikka potentsiaalselt kenasti ja kvaliteetselt kujundet paberraamatuteks, mida tahaks kodus omada. Selliseid raamatuid pole normaalsel haritud inimesel muidugi palju vaja. Humanitaarprofessoritel ei ole enam tarvidust kõiki oma ahtakesi esikuid ja panipaiku raamatuiuleid täis tuupida.

Või ei tea mina ka. Tegelikult on ükskõik millist teksti siiski paberi pealt meeldivam lugeda, kui see just päris kohutavalt kujundatud pole. Seepärast seaksin sammud isegi siis, kui mingi raamat, mis mind huvitab, oleks täitsa tasuta kuskil digikujul olemas, ikkagi Lutsu. Iseasi muidugi, kas päevauudiste või viletsate lemberomaanide publitseerimiseks on tarvis metsi maha võtta. Ei ole, muidugi.

4. Minu jaoks on oluline koht tolle hirmsa Kalevipoja kuju juures, kus jõe ääres on kettide otsas kõlkuvad pingid. Tihtilugu olen võtnud Lutsust mõne raamatu ning kui ilm on lubanud (kevadest sügiseni), seda seal jõe ääres lugenud, vastaskaldal kasvavaid suurepäraseid pajusid silmitsenud, kontempleerinud, kirjutanud. Seal on ka natuke seda maailmas-oleku-tunnet, palju suuremas kohas kui Tartu olemise tunnet, aga see suurem maailm ei ole (ilmselt mingist isiklikust psühhogeograafiast johtuvalt) tavaline maailm, vaid kuidagi keeruline, paljudimensiooniline, philipkdickilik. Seal paigas on mul mõned väga head ideed tulnud, mu enda arust vähemalt.

KASPAR JASSA

1. Tartus, mis on oma olemuselt provintsilinn, on Tartu Linnaraamatukogu üks olulisemaid (kui mitte kõige olulisem) kultuuriinstitutsioone. See on aken maailma, siin kasutatak-

se erinevaid keeli ja liigub mitmekülgne info. Siit saab mitte üksnes kultuuri koju kaasa viia, vaid saada ka kohapeal osa näitustest, kontsertidest ja loengutest. TL on välisraamatukogu ja liikuv raamatukogu. Programm on üsna tihe ja, mis veelgi tähtsam, seda tehakse kõike kvaliteetselt, mitte ükskõik kuidas. Inimesed, kes siin töötavad, on äärmiselt vastutulelikud, lahked ja professionaalsed. Loodetavasti suudetakse seda ka väärikalt tasustada. Siin on meeltülendav käia!

2. Totaalne. TL on näiteks vaatamata oma tublidusele surutud pisikesse majja. Külastajate arv võib aga olla aastas üle saja tuhande.

3. Eksisteerib edasi muidugi. Tundub, et sellest kujuneb küll pigem gurmaanide toidupala. Nagu polaroid. Selles mõttes on muidugi omaette küsimuseks, kas tulevikus saaks sellist institutsiooni „raamatukoguks" enam nimetadagi.

4. Olen siin käinud tuhandeid kordi ja meenutan iga korda tänutundega.

CAROLINA PIHELGAS

1. Tartu Linnaraamatukogu on üks väga demokraatlik asutus. Selleks et sealt raamatuid laenata, ei pea olema üliõpilane ega isegi Tartu linna kodanik. Eks Linnaraamatukogu peamine tähtsus seisnebki raamatutes, avariiulites, toredates raamatukoguhoidjates, kirjandusüritustes. Tahaks loota, et kunagi tuleb siiski raamatukogule ka uus maja, mis muudaks olusid natuke lahedamaks.

2. Riigi toetus peaks olema ja see peaks olema võimalikult suur. Kroonilise rahapuuduse käes vaevlevate omavalitsuste jaoks ei ole raamatukogude toetamine prioriteet ja kahjuks näitab kogemus, et kui raha on vähe, siis kannatabki eeskätt kultuurivaldkond. Raamatute hinnad on tõusnud viimase paari aastaga meeletult, raamatute ostmine on muutunud luksuseks. Nii polegi imestada, et värskete ilukirjandusteoste järjekorrad on raamatukogudes tihti mitu kuud pikad – huvi kirjanduse vastu on täiesti olemas ja seda kinnitab ka laenutuste statistika. Riik ei peaks toetama ainult raamatute väljaandmist, vaid ka nende levi ja kättesaadavust. Parim näide sellest on muidugi Norra, kus riik ostab alati teatud hulga tiraažist ja jaotab selle laiali raamatukogudele, muu hulgas on ka Tartu Ülikooli Raamatukogus muljetavaldav hulk norra kirjandust (*ca* 6000 nimetust).

3. Paberraamat ja e-raamat elavad ilmselt edaspidigi rahulikult kõrvuti ja vajadusel täiendavad teineteist. Mõni raamat võib lugejal olla mõlemas versioonis – e-raamat kiireks ülevaateks, reisile kaasavõtmiseks ja otsingu tegemiseks, paberraamat mõnusaks lugemiseks ja lehitsemiseks. Pigem sõltub just e-raamatute tulevik sellest, millise suuna digitaliseeruv maailm valib – kui soositakse enam vabavaralisi formaate, keskendutakse sisule, mitte platvormile või seadmetele, ja leitakse viis, kuidas levitada e-raamatuid mõistliku hinnaga, s.t kõvasti odavamalt kui praegu. Siis on muutused kiired tulema. Kui aga suured korporatiivsed platvormid, nagu Amazon, hoiavad turgu enda käes ja muutuvad aina autoritaarsemaks (nt Linn Nygaardi juhtum) ja raamatute hind on sama, mis *paperback*'idel (kusjuures e-raamatuid Amazon ju tegelikult ei müü, vaid annab ainult kasutusõiguse), siis jäävad konservatiivid esialgu ikka paberraamatute juurde. Ja ega siis raamaturiiulid kao niikuinii.

MIHKEL KUNNUS

1. Raamatukogu asi pole konkureerida ööklubide või laadapalaganiga, lausa vastupidi, raamatukogu peaks pakkuma vaikseid soppe, kuhu selle eest varjuda. Ja seda on Tartu Linnaraamatukogu siiani väga hästi teinud (olen külastanud kõiki harukogusid). Lugemistuba Raekoja platsil on samuti suurepärane leid. Kampalöömine vahel mõne (kirjandus)festivaliga ja kohtumisõhtud kirjanikega käivad samuti asja juurde. Ei oska „soovitada" Tartu Linnaraamatukogule muud kui pikka iga.

2. Raamatukogu parendav mõju ühiskonnale on väga raskesti konverteeritav bürokraatiamasina lemmikkeelde – arvudesse. Lisaks on mõju väga suure inertsiga ehk avaldub nii pika vinnaga, et ühes poliitilises ajaühikus – valimistsüklis – muutust täheldada eriti ei saa. Alkoholiaktsiis laekub väga kena ja konkreetse summana, alkoholi põhjustatud kahjud on aga märksa raskemini fikseeritavad, need avalduvad kaudsemalt ning hoolimata sellest, et meditsiiniekspertide hinnanguil on suurusjärk siin kümnetes kordades riigi kahjuks, on meie alkoholipoliitika ülimalt liberaalne ehk loll. Või isegi täpsemalt – inimesele omaselt rumal. Ometi peaks riik soosima just neid harjumusi, mis kompenseerivad inimlikke rumalusi ja nõrkusi, ehk tegema kõik selle heaks, et ennasthävitav käitumine (alkoholi ja tubaka liigtarbimisest väheliikuva eluviisi, teleri ees lösutamise ja ebatervisliku toitumiseni) oleks võimalikult raske ja tülikas ning kõik, mis puudutab ülesehitavat ja elujõudu toetavat, peaks olema võimalikult hõlpsasti ligipääsetav ja käe-jala juures. Piltlikult: tee linna ainsasse tubaka- ja viinapoodi, mis asub kõrgel mäe otsas ja kuhu pääseb ainult jalgsi, peaks olema palistatud jooksuradade, spordiväljakute- ja klubidega; teler peaks asuma raamaturiiulitest labürindis jne.

Just riik peaks tegelema võimalikult pikaajaliste, põlvkondi ületavate projektidega, kompenseerima inimlikku tungi lodeva hedonismi ja *carpe diem* suhtumise poole. Seega riigi toetus rahvaraamatukogudele võiks olla kahtlemata märksa suurem, isegi kui see kahekordistada, oleks see protsentuaalselt häbiväärselt väike kulu riigile, mis majandab ühte maailma kõige efektiivsemat kõrgkultuuri (esikoht peaks vist olema Islandil), kultuuri, mis väga väheste „tööliste" juures suudab (veel) pakkuda omakeelset kõrgharidust jne.

3. On tabavalt öeldud, et miski ei kuulu rohkem oma aega kui ennustused tulevikust. Seda eriti väga kiirete ühiskondlike muudatuste puhul. Kindlasti hakkab siin mõjutama ka hind, mis on ju paljus poliitika kujundada. Küll aga rõhutaksin, et palju kasutatud analoogiad muusikatööstuses toimunud digirevolutsiooniga ei päde, sest muusika füüsilised kandjad (vinüülplaadist ja magnetlindist CD ja mikrokiibini) jäävad kõik teisele poole meelelist kontaktpunkti saatja ja vastuvõtja vahel, ega kuulajat suurt ei huvita, kuidas need elektrilised impulsid kõlarisse saavad, tema meeleelundite jaoks ju sellest midagi ei muutu (analoogheli kummardajad on siin ebarepresentatiivne vähemus), aga üleminek paberraamatult digiraamatule taotleb muuta just seda meelelist kontaktpunkti saatja ja vastuvõtja vahel.

4. Meenub, et kord viibisin tükk aega (kaua täpselt, ei tea, sest kella ei vaata ja aeg voolab teises tempos) ühe teise inimesega samas riiulivahes, uurisime süvenenult raamatuselgi, heitsime pilke sisse, võimalik et isegi müksasime küünarnukitsi, aga alles väljudes vaatasime ringi ja panime tähele, et oleme väga head sõbrad, kaugelt rohkem kui teretuttavad. Seega, isegi kui minuga on juhtunud linnaraamatukogus midagi huvitavat, siis küllap tuleks neid juhtumeid otsida turvakaamerate salvestistelt.

EVELIN ARUST

1. Linnaraamatukogu on TÜ raamatukogu kõrval kahtlemata tähtis ja seda juba seetõttu, et linnaraamatukogu pakub trükiste laenutusvõimalust kõigile, mitte ainult teatud grupile (nagu see on TÜ raamatukogus). Lutsu kohta võiks öelda, et tegemist on väga tegusa asutusega / raamatusõprade kollektiiviga. Raamatukogus toimub kirjanduskohvik, usinad töötajad on koostanud mitmeid andmebaase. Tänuväärne on raamatukogule mittevajalike trükiste müük – aeg-ajalt võib sealt leida tõelisi pärleid. Samuti on oluline, et taolise tegevuse kaudu läheb raamat taas kasutusse.

Mõnes mõttes on raamatukogu kindlasti ka suhtlemiskeskus. Eriti vanemale generatsioonile, kes külastab ajakirjadeajalehtede saali. Ma olen enam kui kindel, et seal ei käida pelgalt lehtede lugemise pärast. Kultuurilist väärtust lisab ka raamatukogu hoone ise.

2. Riik peaks, tegelikult on kohustatud, alal hoidma oma riigi kultuuri (sest mis riigist me räägime ilma kohaliku kultuurita), mistõttu ei tohiks riik raamatukogude toetusi kahandada. Rohkem võiks toetada eesti kirjanduse jõudmist lugejani, kuid ära ei tohiks unustada ka kvaliteetsemat tõlkekirjandust. Mis kõige olulisem, riik peaks tunnustama raamatukogu kui väärtust omaette. Seni kuni meie riigi elatustase jääb samale astmele, kus see on praegu, ei saa rääkida e-raamatute ega ka paberraamatute ostmise kasvust – siis tulebki appi raamatukogu, kust saab raamatu lugemiseks tasuta. Raamatukogutöötajatel peaks olema vääriline palk.

3. Vaevalt paberraamat kuhugi kaob, iseasi on see, milliseks muutub selle funktsioon. Ei saa vast välistada, et tulevikus on paberraamat luksuskaup. E-raamat muutub ilmselt populaarseks teatud inimrühmade hulgas, aga lähiajal vajadus paberraamatu järele siiski säilib. Tegelikult ei saa siinkohal midagi kindlat väita – need võivad täiesti vabalt koos eksisteerima jääda, nagu jäid teater ja kino jms.

JOHANNA ROSS

1. See küsimus tekitab tunde, nagu täidaks aruandeblanketti: kuidas täpselt see või teine tegevus Eesti riigile kasulik on, ühiskondlikku sidusust suurendab, jätkusuutlikkust edendab või muud säherdust. No ja sinna lahtrisse tahaks alati mingeid roppe sümboleid joonistada. Nagu Tartu Linnaraamatukogu nimest aimata võib, rikastab nimetatud asutus Tartu kultuurielu sellega, et Tartu linna elanikel on võimalik sealt raamatuid laenutada, neid lugeda ja jälle natuke paremaks inimeseks saada! Moodsas väljenduses on see nagu videolaenutus, ainult raamatute jaoks. Kõlab ju hästi?

2. Kui ma õigesti aru olen saanud, siis sellist küsimust küsitakse hetkel selleks, et otsustada, kas riik peaks toetama rahvaraamatukogusid otse (ja võimalik, et koos jäikade suunistega) või võiks see olla kohaliku omavalitsuse kohustus. Ise süsteemis sees olemata ei oska ennustada, kumb praktikas paremini või hullemini välja kukuks. Aga oma tarkusega ma siinkohal tsentraalses tugiraamistikus halba ei näe. Meil vist praegu seda muret ei ole, et kultuur vohaks kontrollimatult nagu umbrohi, rahvaraamatukogusid ja muid seesuguseid asutusi tekiks nagu seeni pärast vihma, nii et riik rabelgu või küpsiküüsi, aga lihtsalt ei jõua selle kõigega tegelda?

3. On korduvalt väljendatud mõtet, et tarbe- ja eriti teadustekstide puhul on digivariandid äärmiselt mugavad: seal saab kasutada otsingut, võrgust on lihtsam uusi raamatuid ja artikleid kätte saada, neid kaasas kanda jne. Olen sellega täiesti nõus ja kasutan ise suure heameelega kõiki neid võimalusi – aga ühtlasi arvan, et sel on oma mõju tulemusele, mis nii sünnib. See kõik soosib kiirete kollaažide kokkupanekut, aga kui tahta tõeliselt süveneda, siis on parem paberilt lugeda. Eriti näen seda toimetajatööd tehes. Ma saan päris tihti alles paberpoognaid lugedes aru, et mõni lause pole tegelikult lause ega midagi, kui talle sügavalt ja rahulikult silma vaadata. Muidugi ongi ka süvenemine juba luksus, aga loodetavasti jäävad ka paberraamatud vähemalt sellisesse nišši alles.

MART VELSKER

1. Ma olen end linnaraamatukogus ikka koduselt tundnud – see kodusus on mõjunud mulle ühtlasi ka rikastavalt. Tartu kultuurielu rikastab raamatukogu mitut moodi. Ürituste korraldajana ja kohtumispaigana on raamatukogu olnud juba mõnda aega tähtis, viimastel aastatel on välja arendatud ka muljetavaldav kirjandusveeb (või lausa „veebistik"). Ei saa tingimata öelda, et just võrgulehed ja infokogud rikastavad kõige rohkem kultuurielu, aga kui silmas pidada seda, et Tartu Linnaraamatukogu tegevus internetis on teiste rahvaraamatukogude seas konkurentsitult silmapaistev, siis võiks seda praegu rõhutada. Palju infot on kirjandusveebi põhilehel ja vigu tuleb seal ette harva, regulaarselt täieneb luuleblogi ja täienevad andmebaasid. Minu jaoks on huvitav näiteks andmebaas „Tartu ilukirjanduses", aga head tööd tehakse ka teistega.

2. Toetus võiks olla nii moraalne kui ka rahaline ja see võiks olla suurem kui praegu.

3. Ma usun, et paberraamat jääb oluliseks ka edaspidi, mõistagi teiste lugemisvõimalust ja interjööri sisustamist pakkuvate võimaluste kõrval. Ajakirjandusest jääb mulje, et käib titaanlik heitlus paberraamatute ja e-raamatute vahel – tõsi ta on, muutused on suured, kuid ma ei näe põhjust, miks erinevaid võimalusi peaks tingimata üksteisele vastandama, nad mahuvad ka kõrvuti eksisteerima.

KUI HEA RAAMAT!

„Jalutaja teejuht. Tartu I. Südalinn ja Toometagune"
Mart Siilivask ja Tõnis Kimmel

Naiivkevadiselt võimalikest Tartutest

Kõigist ilmunud „Jalutaja teejuhtidest" jäi mulle riiuli ees turnides esimesena sõrmi just Tartu südalinna ja Toometagust kirjeldav, ilmselt seetõttu, et täna, läbi juba aravõitu kevadehirmus tuisu, ise sinna sõitma pean.

Olen pea patoloogiline jalutaja, seepärast Siilivase-Kimmeli tandemile väga tänulik, et minu ees ei avane mitte ainult tänav, mõni maja ses või sel, vaid mitu eri tänavat, maja ning aega. Rikkalikult fotode, kaartide ning gravüüridega kirjatud raamat põue ei mahu, ent rahu, polegi vaja, kui suund selge – iga moment avardub olevikus minevik, ja tulevik, pane ainult tähele, polegi aega raamatut taskusse mütsutada.

Pessoal/Camposel on üks luuletus Lissaboni õmblejaneiu kohta, kes peatub tänavanurgal, kus ta tavaliselt varemalt oma kallimaga kohtus, ja luuletajale läheb hinge tema kurbus, kuna kallim on neiust pöördunud. Luuletus kui pilt, foto – selliseid fotosid leiab ka „Jalutaja teejuhist". Mängivad lapsed Jaani kiriku kõrval seitsmekümnendail, plikatirts Pepleri ja Aia tänava ristis, kilekotiga mees teel vaksali poole. Tähelepanelik uurija leiab ühe tänava nurgalt tõesti ka tõenäolise õmblejanna, aga ma ei taha ette ütelda, kust. Need on peatunud hetked, ajast kerged ja rasked. Hetk, milles sisaldub igavik – Tom Sawyer hüppab igavesti üle plangu (Kõiv) või Guido Cavalcanti igavesti üle hauakivi. Nemad mängivad, peatuvad, jooksevad samuti surematult, igavesti, nii nagu nool on igas ajahetkes peatunud. Fantaasiale hoogu andes saab mõtelda neist inimesist kui tegelastest. Meie maailm on küll ehk parim võimalikest, aga küsimusele „mis siis kui...?" on sadu erinevaid lahendusi. Mis siis, kui mehel on kilekotis püstol ja ta läheb tapma oma naise armukest, või kui plika tänavaristil on su vanavanaema, laps Jaani kiriku kõrval su abikaasa?

Ühel õnnelikul korral tuterdasin Kloostri tänava kandis ja tundsin selgelt, kuidas linnamüürist õhkub külma ja kuskilt ehkub mingit haisvat, seisva vee lõhna (ei õhku, vaid ehkub, kuna kogu mäng on niikuinii ehku peale). Muidugi oli see vallikraav, aga kes olin mina, seda ma ei tea, pilt kadus liiga kähku. Unenäos olen oodanud kedagi teadagi kus: Tillemanni kella all. Keda ma ootasin, ka ei tea. Aga ootasin. Nüüd on vist ühe kafee ees Kivisilla kivid laudadeks, eks lähen ja katsun, kas on nii, nagu neist sõrmedega olen üle libistanud. Mitte selles, aga elus, millises ma olin endast palju vanem. Eks need pildid ja unenäod ole hulkumise, läbitundmise või tagasitundmise saak. Kirjanikule väga vajalikud kogemused.

On veel nädalate küsimus, millal räästad suudlevad tänavaid, praegu juba ongi midagi õhus. Siis on hea võtta kallim ühes ja konnata mööda Tartut. Armastada korraga selles äbaras ilmas, ning võimalikus uues. Rabeleda Kooperatiivi Kaubamaja järjekorras kalosside nimel, et jalutada siis, bussijaama Eskimo-kioski jätsud näpus, Vanemuisesse piduõhtule.

Või minna üksipäini, sulgeda äratundmise hetkel silmad ja uskuda, et just sina oledki läinud oma kena noorukese õmblejanna juurde tagasi. Ja te olete jälle õnnelikud.

Kaur Riismaa

NII MA KOHTASIN ESMAKORDSELT TARTUT / SÜGISESE KUUVALGE SUMEDUSES

Ülo Treikelder

„Tartu ilukirjanduses" on Tartu Linnaraamatukogu kirjandus- ja kultuurilooline veebiprojekt. Töörühma eestkõneleja Ülo Treikelder tutvustab veebiprojekti valmimislugu.

Emajõgi ja raekoda, töölistemaja ja õlletehas, Tillemanni kell ja Kivisild, sügisene Tartu ja tudengielu ja hakid. Ja Supilinna kass, kes roidab. Ja Bernard Kangro, kes kohtas Tartut esmakordselt sügisese kuuvalge sumeduses. Selline ongi Tartu, linn, mis on lummanud meie kirjanikke ja inspireerinud neid juba aastakümneid. Seesama Tartu, see kultuuri ja kirjanduse linn, oli kindlasti väärt seda, et keegi tuleks, koguks kokku ja hoiaks alal kõik väikesed kultuurikillukesed, mis üheskoos moodustavad Tartu ilukirjandusliku mosaiigi.

Keegi tuligi ja kogus. See keegi oli Tartu Linnaraamatukogu. Algus oli tagasihoidlik. Idee tekkis ja esimesed sammud astuti juba seitse aastat tagasi, 2005. aastal. Lisaks linnaraamatukogu direktorile ja väikesele aktivistide rühmale oli projekti sünni juures kirjanduse sõpru ka kirjandusmuuseumist. Arusaam uuest andmebaasist ja selle tegemise teedest oli esialgu ehk pisut hägune, kuid ettekujutus sõna, pilti ja heli ühendavast kaardirakendusega andmebaasist oli olemas juba toona. Vahetusid tehnilised nüansid, muutus kujunduskontseptsioon, lisandus uusi huvilisi ja tegijaid, muutusid ajad ja kombed, pöördusid rahavood, kuid „Tartu ilukirjanduses" jäi ja kasvas ja arenes tegijate ja ilukirjanduse sõprade rõõmuks tasahilju edasi.

Üks ilukirjanduse andmebaas algab loomulikult lugemisest. Tartuga seonduv filtreerus välja tuhandetelt lehekülgedelt, mida meie põhilugeja Reet tundide, päevade, nädalate ja kuude kaupa läbi hekseldas. Selgus, et parim asend Tartu kohta ilukirjanduse lugemiseks on pikutada vasakul küljel.

Ja siis me teised – Katrin ja Halliki ja Ingrid ja Maia ja Ülo. Andmete korrastamine, kontrollimine ja sisestamine, märksõnastamine, lisaandmete otsimine, tekstide seostamine kaardiga, autoriülevaated, kogu projekti tutvustamine, PR ja lõputu arendus, arendus, arendus... Kuueliikmeline meeskond teenindusosakonna juhataja Katrini leebe taktikepi all ja mõnikord, mitte liiga tihti, mitte liiga harva, ent alati heatahtlikult ja fantastiliselt konkreetselt, näpuotsatäis suuniseid ja juhtnööre kõrgemalt korruselt.

RAAMATUKOGUDE AJALUGU KUI KULTUURIAJALUGU

Meelis Friedenthal

Kirjanik ja teoloog Meelis Friedenthal tutvustab linnulennult raamatukogude ajalugu ning lugemispraktikate muutumist.

4. sajandi alguses oli Rooma linnas umbes 30 raamatukogu. Need ei olnud eraraamatukogud, mida oli jõukate linnakodanike kodudes oluliselt rohkem, vaid avalikud, avatud kõigile, kes piisavalt haritud. Oluline asi nende raamatukogude juures oli see, et need ei olnud mitte lihtsalt hooned, kus hoiti raamatuid, vaid need olid otseselt seotud Rooma riigi, Rooma religiooni ja tavadega. Esiteks olid raamatukogud peaaegu kõik ühendatud templitega ning ka raamatukogude endi sees olid muusade ja jumalike poeetide kujud. Homerose tekstide pühadust võis võrrelda kristliku piibli pühadusega – isegi sedavõrd, et kui 4. sajandi keskel alustas Julianus Apostata oma kampaaniat kristlaste vastu, siis ühena esimestest sammudest keelas ta neil Homerose õpetamise koolides – see on paganlik kirjandus ja kristlastel olgu oma.

Raamatu formaadi muutumise tagajärjel muutus aga paratamatult ka see, kuidas loeti – kas või puhttehniliselt ei olnud võimalik lugeda koodeksit samamoodi kui rullraamatut. Enam ei olnud lugemine eelkõige sotsiaalne tegevus, vaid pigem meditatiivne, omaette teksti süvenemine ning isiklik kohtumine sellega. See on viis, kuidas me oleme harjunud tekstiga tänapäevalgi suhtlema – üksi olles ja kogu muud maailma kõrvale jättes.

Niisiis pole raamatukogud asja-ees-teist-taga mäluasutuse nimetust saanud – nad on seda kõige otsesemas mõttes, sest raamatukogud on alati ideologiseeritud, nad on identiteeti loovad, täpselt nagu mälestused ja ajalugu. Teataval viisil ongi just raamatukogud need, mis tõmbavad kokku kogu kultuuri, mille keskel nad on sündinud. See muidugi ei ole vaid tõik, et raamatud kannavad endas mingit hulka identiteeti loova sisuga teksti, vaid oluline on ka see, millised on need raamatud väljanägemiselt, kuidas neid hoitakse ja kuidas loetakse. Roomas olid paganlikud tekstid kirjutatud papüüruselehtedest kokku liimitud rullraamatutele, mida hoiti ümmargustes kastides ja loeti valju häälega avatud portikusel või aias ette – kas endale või grupile. Lugemine oli avalik tegevus. Nende tekstide juures polnud aga mitte ainult lugemine sotsiaalne ja väljapoole suunatud toiming, vaid isegi kirjutamine. Suurem hulk raamatuid dikteeriti valju häälega kirjutajale, kes siis laused üles märkis, autorile ette luges ning sinna, kuhu vaja, parandused sisse viis. Ka autor ei olnud niisiis oma tekstiga enamasti üksi.

Veidral moel viitavad paljud märgid antiikse lugemis-, kirjutamis- ja raamatukogutraditsiooni taastulemisele. Rõhku pannakse üha enam sotsiaalsusele ja performatiivsusele, nii lugemine kui kirjutamine on üha enam kommunaalsed tegevused. Isegi e-raamatu formaat meenutab palju rohkem rullraamatut kui keskaegset koodeksit.

Kristluse saabudes muutusid aegamööda nii raamat kui ka lugemine ja kirjutamine. Koodeksi formaadis raamat (nii nagu me seda tänapäeval oleme harjunud nägema) võetigi kasutusele just kristlikus keskkonnas, mille üheks põhjuseks võis olla ka see, et nii eraldasid kristlased enda raamatud paganlikest tekstidest. Lehed nendes raamatutes olid nii köitetehnoloogiat kui Egiptusega katkenud kaubandussidemeid arvesse võttes valmistatud pärgamendist, mis oli oluliselt vastupidavam materjal kui papüürus. Raamatu formaadi muutumise tagajärjel muutus aga paratamatult ka see, kuidas loeti – kas või puht-

Ja korraga oli tunne, et nüüd on asi... loomulikult mitte valmis, sellised asjad ei saagi valmis, aga vähemalt niikaugel, et võiks pakkuda huvi teistelegi. Ja kuskil aprilli alguses tehti andmebaas „Tartu ilukirjanduses" avalikkusele lahti, puhuti pasunat ja näidati kirjutavale pressile.

Praegu on andmebaasis üle 2000 proosa- ja luulekatkendi pea 500 autorilt, lisaks sellele ligi 400 fotot**.** Ka esimesed helikatkendid on andmebaasi sisestatud. Tekstikatkendite ja fotode otsingud autori, pealkirja, märksõna järgi. Vabasõnaotsing üle andmebaasi. Interaktiivne kaardirakendus. Fotogaleriid. Ja üle kõige lehvitamas vabameelne Tartu ilukirjanduslik vaim, mis oma kohati veidi kuiva ja akadeemilise, kohati pisut kodukootud provintsliku meelelaadiga on nii väga ühe teise vaimu, selle päris, selle suure Tartu vaimu moodi.

Kellele on andmebaas „Tartu ilukirjanduses" mõeldud? Tegelikult me ei tea seda. Meil ei ole kunagi olnud silme ees üht või teist selget sihtrühma, me oleme teinud asja, mida oleme ise pidanud harivaks, põnevaks ja vajalikuks ja oleme alati rõõmustanud, kui oleme oma teel kohanud teisigi kaasamõtlejaid, kes on seda samuti harivaks, põnevaks ja vajalikuks pidanud, kes on meid paljude viidetega abistanud või lihtsa tunnustussõna vääriliseks pidanud. Me oleme püüdnud teha oma märksõnastiku selliseks, et see pakuks midagi kõigile – kooliõpilasest pensionärini, esmakursuslasest emeriitprofessorini, ajalehepoisist miljonärini –, kõigile, kes peavad kalliks kirjandust ja armastavad seda väikest puust linna Emajõe kaldal.

Andmebaas "Tartu ilukirjanduses" asub aadressil http://teele.luts.ee/

tehniliselt ei olnud võimalik lugeda koodeksit samamoodi kui rullraamatut. Enam ei olnud lugemine eelkõige sotsiaalne tegevus, vaid pigem meditatiivne, omaette teksti süvenemine ning isiklik kohtumine sellega. See on viis, kuidas me oleme harjunud tekstiga tänapäevalgi suhtlema – üksi olles ja kogu muud maailma kõrvale jättes. Raamatuid loeti keskajal lugemispultide tagant skriptooriumis, loeti omaette kas tasase pobinaga või hoopis vaikselt nagu Milano Ambrosius. Kristlikus keskkonnas olid kõik varajased raamatukogud kloostrite juures ning need olid sisuliselt vägagi erinevad, kuigi kandsid endas strukturaalselt sama sõnumit kui Rooma impeeriumis. Muutunud oli peaaegu kõik.

Järgmised olulised muutused raamatukogude, raamatute ja lugemise juures leiavad aset üsna lühikese ajavahemiku jooksul, kui toimuvad Euroopa ajaloos kaks väga olulist sündmust. Esiteks 14. sajandi katkuepideemiad ja teiseks 15. sajandil trükikunsti leiutamine. Katkuepideemiad tabasid kõige rängemalt linnasid ja tihedalt asustatud piirkondi, mille tagajärjel jäid paljud kloostrid ja nende raamatukogud inimesteta. Raamatud, mis olid olnud raskesti kättesaadavad ja haruldased, muutusid nüüd äkki küllalt tavalisteks – olid ju paljud mungad ja haritud inimesed linnades lihtsalt surnud. Suhe raamatutesse aga muutus radikaalselt siis, kui neid oli võimalik lihtsa vaevaga trükkida ja kõigile kättesaadavaks teha. Muidugi oli üks esimesi raamatuid, mida trükiti ja mis massiliselt levis, piibel, raamat, millele ehitati üles reformatsioon. Kiiresti tekkisid protestantlikud raamatukogud, mis erinesid katoliiklikest olulisel moel – pühakiri oli seal tõlgitud kohalikesse keeltesse. Raamatukogu keelekasutuse ja seal esindatud autorite järgi võis eksimatult kindlaks teha, millist konfessiooni kõne all olev piirkond toetab. Raamatukogud ei olnud nüüd enam ka ülikooli või kloostri juures, vaid tekkisid esimesed avalikud linnaraamatukogud, mida finantseeriti kas linna või riigi rahadest.

Tühiste erinevustega on sarnane olukord kestnud 20. sajandi teise pooleni. Praegu – olles ajaloo sees – ei ole võimalik veel öelda, mis täpselt on see muutus, mis meie ümber toimub, aga mingi muutus on ilmselgelt toimumas. Veidral moel viitavad paljud märgid antiikse lugemis-, kirjutamis- ja raamatukogutraditsiooni taastulemisele. Rõhku pannakse üha enam sotsiaalsusele ja performatiivsusele, nii lugemine kui kirjutamine on üha enam kommunaalsed tegevused. Isegi e-raamatu formaat meenutab palju rohkem rullraamatut kui keskaegset koodeksit. Tegemist on kindlasti radikaalse muutusega, aga meil ei ole praegu aimugi, mis ikkagi on selle muutuse sisu. Muutub igal juhul peaaegu kõik.

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA. ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

PROOSA

Alberto Manguel

RAAMATUKOGU KUI IDENTITEET

Tõlkinud Tiina Tarik

„... raamatute ilm näis ruumikas kui riik...“ [1]
William Shakespeare „Torm“

Mul on nimekiri raamatutest, mis mu raamatukogust puudu on ja mida loodan ühel päeval osta, ning teine, pigem ihalusest kui otstarbekusest peetud nimekiri raamatutest, mida ma endale tahaksin, kuid ei tea, kas neid olemas ongi. Teise nimekirja kuuluvad „Üleüldine kummituste ajalugu“, „Elust Kreeka ja Rooma raamatukogudes“, kolmas Jill Paton Walshi lõpuleviidud Dorothy L. Sayersi kriminaalromaan, „Chesterton Shakespeare'ist“, „Averroës Aristotelesest: lühikokkuvõte“, kirjanduslik kokaraamat, mille retseptid on võetud ilukirjanduslikest toidukirjeldustest, Calderóni „Elu on unenägu“ Anne Michaelsi tõlkes (minu meelest sobiks tema stiil Calderóniga suurepäraselt kokku), „Keelepeksu ajalugu“, Louise Dennyse „Mälestusi kirjastuselust: tsenseerimata tõde“, hästi kirjutatud ja põhjalikult läbi töötatud Borgese elulugu, ülevaade sellest, mis õieti juhtus Cervantesega Alžiiri vangipõlves, Joseph Conradi seni avaldamata romaan, Kafka Milena päevik.

Vaimusilmas näeme me raamatuid, mida meeleldi loeksime, ehkki neid ei ole veel kirjutatud, ning terveid kogusid raamatutest, mida tahaksime omada, ehkki need on meile kindlalt kättesaamatud, sest unistustes seame mõnuga kokku raamatukogu, mis peegeldab viimast kui üht meie huvidest ja nõrkustest – raamatukogu, mis oma mitmekesisuses ja keerukuses kajastab täielikult seda lugejat, keda me endast kujutame. Seetõttu on mõistlik eeldada, et samamoodi võib ka ühiskonna või rahvuse identiteeti peegeldada raamatukogu, raamatupealkirjade kogu, mis nii praktiliselt kui ka sümboolselt määratleb meie terviklust.

Tõenäoliselt oli Petrarca see, kes tuli esimesena mõttele, et avalikku raamatukogu peaks rahastama riik.[2] 1326. aastal, pärast isa surma, jättis ta juuraõpingud ning ühines kirikuga, rajamaks endale teed kirjanduses, mis kulmineerus viimaks 1341. aastal tema õuelaulikuks kroonimisega Roomas Campidogliol. Järgnevatel aastatel jagas ta oma aega Itaalia ja Lõuna-Prantsusmaa vahel, kirjutades ja kogudes raamatuid ning teenides endale erakordse õpetlase maine. Tüdinuna paavsti kuuria nääklustest Avignonis elas ta 1353. aastal mõnda aega Milanos, seejärel Padovas ning lõpuks Venezias. Siin võttis teda lahkelt vastu riigikantsler, kes hankis talle 1362. aastal palee Riva degli Schiavonil, soovides vastutasuna pärandusesk kirjaniku kuulsust kogunud raamatukogu.[3] Petrarca nõustus tingimusel, et tema raamatuid „säilitatakse oivaliselt... selleks otstarbeks määratud tule- ja vihmakindlas paigas“. Väites küll tagasihoidlikult, et ta raamatud pole väga väärtuslikud ning neid pole palju, väljendas ta lootust, et „see hiilgav linn lisab sinna omal kulul muid raamatuid ning ka eraisikud... järgivad seda eeskuju... Sel moel võiks olla hõlbus rajada suur ja kuulsusrikas raamatukogu, mis oleks võrdne antiikaegsetega.“[4] Tema soov täitus mitmekordselt. Üheainsa rahvusraamatukogu asemel võib Itaalia kiidelda kaheksaga, neist kaks (Firenzes ja Roomas) täidavad ühiselt keskse rahvusraamatukogu rolli.

Britannias võttis rahvusraamatukogu mõtte kujunemine aega. Kui raamatukogud olid pärast Henry VIII käsul kloostrite likvideerimist laiali hajunud, tegi matemaatik ja astroloog John Dee, tähelepanuväärse raamatukollektsiooni omanik, 1556. aastal Henry tütrele kuninganna Maryle ettepaneku rajada rahvuslik raamatukogu, mis koguks „iidsete kirjameeste“ käsikirju ja raamatuid. Ettepanek jäeti tähelepanuta, ehkki antikvaaride ühing kordas seda ka pärastisel Elizabeth I valitsusajal. Kolmas plaan esitati kuninganna troonijärglasele James I-le, kes suhtus ideesse soostuvalt, kuid suri enne, kui see jõuti teoks teha. Tema poeg Charles I ei tundnud asja vastu huvi, hoolimata tõigast, et tema valitsusajal määrati ametisse järjepanu kuninglikke raamatukoguhoidjaid, kandmaks hoolt kuningakoja kokkuklopsitud kollektsioonide eest, tehes seda ilma erilise edu või eeldusteta.

Ja siis määrati 1694. aastal, William III valitsusajal, kuninglike raamatute hoidja kohale klassikaline õpetlane Richard Bentley. Raamatukogu viletsast olukorrast vapustatuna avaldas Bentley kolm aastat hiljem „Ettepaneku kuningliku raamatukogu ehitamiseks ja parlamendi määrusega loomiseks“, milles ta soovitas ehitada St. Jamesi parki uue hoone, mis oleks mõeldud nimelt raamatute mahutamiseks ning peaks saama parlamendilt iga-aastase toetuse. Ehkki tema õhutustöö jäi vastuseta, ei vaibunud Bentley pühendumus rahva raamatutele. Kui ühel 1731. aasta ööl puhkes tulekahju Cottoni kollektsioonis (mis sisaldas lisaks […] Lindisfarne'i jutlustele kaht varaseimat uue testamendi käsikirja, 4. sajandi keskpaigast pärinevat Siinai koodeksit ning 5. sajandi algupoole Aleksandri koodeksit), nähti kuninglikku raamatukoguhoidjat tänavale jooksmas, „parukas peas ja öösärk seljas, Aleksandri koodeks kaenla all“[5].

Bentley ettepaneku tagajärjel omandas parlament 1739. aastal pärast Sir Hans Sloane'i surma tema suurepärased raamatud ja esemed ning hiljem, 1753. aastal, Montagu House'i Bloomsburys, kuhu need ladustada. Maja oli projekteerinud nõndanimetatud Prantsuse stiilis üks Marseille' arhitekt, kui esimene Montagu House oli 1686. aastal, vaid paar aastat pärast ehitamist, maha põlenud, ning seal leidus rohkesti Sloane'i aarete demonstreerimiseks sobivaid ruume ja ka mitme aakri jagu kauneid aedu, kus külastajad said jalutada.[6] Mõni aasta hiljem annetas George II oma kuningliku trükistekollektsiooni raamatukogule, mis kandis selleks ajaks Briti Muuseumi nime. 15. jaanuaril 1759. aastal avas Briti Raamatukogu muuseumis oma muljetavaldavad uksed. Kuninga soovil tehti selle sisu avalikkusele kättesaadavaks. „Kuna tegemist on rahvusliku asutusega, mis on küll põhiliselt mõeldud mitmekesiste teadmiste valda uurivate virkade õpetlaste tarbeks – niihästi kodumaalt kui ka võõrsilt –, … peaks sellest johtuvad eelised saama võimalikult üleüldiseks.“[7] Algaastail ei olnud raamatukoguhoidjate peamine ülesanne siiski kataloogide koostamine ja uute nimetuste hankimine, vaid teejuhitöö muuseumi kogude külastajatele.

Briti Raamatukogu saaga sangar on Itaalias sündinud Antonio Panizzi […]. Kahekümne viie aastane revolutsionäär, keda ähvardas salajase karbonaarina – Napoleoni valitsusele vastuhakkajana – Itaalias vahistamine, oli põgenenud turvalisele Inglismaale. Pärast põgusat itaalia keele õpetajana töötamist määrati ta Briti Muuseumis 1831. aastal raamatukoguhoidja abiks. Aasta hiljem sai temast Briti kodanik ja ta muutis oma nime Anthonyks.

Nagu ta kaasmaalane Petrarca, tunnetas ka Panizzi riigi vastutust kõikide hüvanguks loodava rahvusraamatukogu rahastamisel. „Ma tahan,“ kirjutas ta 14. juulil 1836. aastal ettekandesse, „et vaesel üliõpilasel oleksid samasugused vahendid oma teadmishimu rahuldamiseks, mõistuse pürgimuste järgimiseks, samadelt asjatundjatelt nõu küsimiseks ja keerukaimagi uurimuse teostamiseks kui kuningriigi rikkaimal mehel, mis puutub raamatutesse, ning väidan, et valitsus peab andma talle selles vallas igati heldekäelist ja piiramatut abi.“[8] 1856. aastal tõusis Panizzi pearaamatukoguhoidja ametikohale ning muutis oma asutuse tänu vahedatele intellektuaalsetele võimetele ja juhioskustele üheks maailma suurimaks kultuurikeskuseks.[9]

Oma eesmärgi saavutamiseks planeeris ja algatas Panizzi raamatukogus kataloogi, kehtestas 1842. aasta sundeksemplari seaduse, mis sätestas, et igast Suurbritannias trükitud raamatust säilitatakse raamatukogus üks eksemplar, tegi edukat lobitööd valitsuse rahastuse suurendamiseks ning parandas raamatukoguhoidjate riigiametnikeks tunnistamist, nõudes tublisti personali töötingimuste parandamist, mis pidid olema põrgulikud. Biograaf ja esseist Edmund Gosse, Swinburne'i, Stevensoni ja Henry Jamesi hea sõber, sai raamatukogus 1860ndate lõpus tööd kui „üks alamaist inimolendite seas, trükiste osakonna nooremassistent“. Ta kirjeldas oma tööruumi veidi enne Panizzi edusamme kui üleköetud, „erakordselt õudset maa-alust terasvarbadest puuri, mida kutsuti uruks... Ühtki vastutusvõimelist olendit ei lubata tänapäeval säärasesse paika elama, kuid Briti Muuseumi kirjutajad olid sealse poolvalguse vangid“. [10]

Panizzi (Gosse kirjeldas teda kui „väikest tõmmut vana itaallast, kes istus nagu ämblik raamatutest võrgus“[11]) tahtis, et Briti Muuseumi raamatukogu oleks üks maailma korralikumaid ja paremini juhitud raamatukogusid, ent üle kõige ihkas ta, et „raamatutest võrk“ oleks Briti kultuurilise ja poliitilise identiteedi alustala. Ta väljendas oma visiooni ülimalt selgesõnaliselt.

Esiteks. ***Briti*** *raamatukogu Hoidja tähelepanu peaks suunduma ennekõike Briti päritolu ja Briti impeeriumi käsitlevatele teostele, selle teaduslikule, kuid ka usulisele, poliitilisele ja kirjanduslikule ajaloole, seadustele, asutustele, kirjeldustele, kaubandusele, kunstile jne. Mida haruldasem ja hinnalisem on kõnealune teos, seda mõjusamaid pingutusi tuleks teha selle raamatukogule hankimiseks.*

Teiseks. Vanad ja haruldased raamatud, samuti antiikaja klassikute kriitilised väljaanded, ei tohiks kunagi selles kogus leidmatuks jääda, samuti ei tohiks sealt puududa head kommentaarid ning parimad tõlked nüüdiskeeltesse.

Kolmandaks. Väliskirjandusest, -kunstist ja -teadusest peaks raamatukogul olema parimad väljaanded kriitikaks või kasutamiseks. Enamgi veel, avalikkusel on õigus leida oma rahvusraamatukogust selliseid kaalukaid ning kalleid välismaiseid väljaandeid nagu kirjanduslikud ajakirjad, ühingute toimetised, mahukad koguteosed nii ajaloost kui ka tänapäevast, ajalehtede täisaastakäigud ning seadustekogud ja nende parimate tõlgendajate teosed.[12]

Panizzi nägi Briti Raamatukogus rahvusliku hinge portreed. Väliskirjandust ja kultuurilist materjali tuli koguda (sel eesmärgil saatis ta agente Saksamaale ja Ühendriikidesse), ent seda põhiliselt teabe- ja võrdlusvahendiks või siis kollektsiooni täiustamiseks. Panizzile oli tähtis, et iga Briti elu ja mõtte tahk oleks esindatud, nii et raamatukogust saaks rahvuse enese vaateaken. Ta mõistis, mille eest peaks rahvuslik raamatukogu seisma; selle kasutamise viis ei olnud aga tema meelest niisama ühene. Isegi rahvusraamatukogu suutlikkusel lugejatele vastu tulla on piirid, vahest peaks seesugune asutus jäämagi viimaseks abinõuks? Thomas Carlyle kurtis, et iga mats kasutab raamatukogu omal viisil, mil pole mingit pistmist hariduse ja teadusega. „Usutavasti,“ kirjutas ta, „on nii mõnedki Briti Raamatukogusse lugema tulevad inimesed imbetsillid. Olen kuulnud, et mitmeid säärases seisundis isikuid saadavad nende sõbrad sinna aega veetma.“[13]

Panizzi soovis, et raamatukogu oleks alati kättesaadav „vaesele üliõpilasele“, kes tahab järgida oma „teadmishimu“. Ent kas rahvusraamatukogu peaks praktilistel põhjustel olema kättesaadav üksnes neile lugejatele (olgu nad siis õppurid või mitte), kes pole leidnud teistest avalikest raamatukogudest endale vajalikke raamatuid? Kas ta peaks pakkuma tavalugejale tavateenuseid või kujutama endast üksnes viimset võimalust – arhiivi, mille säilikuid ei saa nende harulduse või unikaalsuse tõttu laiemalt levitada? Kuni 2004. aastani väljastas Briti Raamatukogu lugejapileti vaid inimestele, kes suutsid tõestada, et otsitud raamatuid ei

olnud mujal saadaval, ning neistki üksnes teadlastele, kes said oma staatust tõendada soovituskirjaga. Kommenteerides „juurdepääsu" programmi, millega kaotati „teadlase" staatuse nõue, kordas üks lugeja 2005. aasta septembris tahtmatult Carlyle'i kaebust: „Iga päev täidavad raamatukogu teiste seas ka magajad, kodutööd tegevad tudengid, filmistsenaariume kirjutavad noored taibud – sõnaga, inimesed, kes teevad kõike muud peale raamatukogu raamatute uurimise." [14]

Rahvusraamatukogu põhifunktsioon on veel küsimuse all. Tänapäeval võib elektrooniline tehnoloogia avada rahvusraamatukogu enamiku lugejate kodudes ning pakkuda koguni raamatukogudevahelist teenindust. Vähe sellest, et lugemisruum avardub kaugele raamatukoguseinte taha – ka raamatud ise segunevad teiste raamatukogude omadega ja täiendavad neid. Näiteks soovin ma vaadata raamatut põneval näkimütoloogia teemal – Georges Kastneri „Les Sirènes", mis ilmus Pariisis 1858. aastal. Selgub, et Poitiers' suures linnaraamatukogus seda teost ei ole. Raamatukoguhoidja pakub end lahkesti otsima lähimat raamatukogu, kus seda leidub, ning avastab tänu elektronkataloogile, et ainus eksemplar Prantsusmaal asub *Bibliothèque Nationale*'is. Nii haruldast raamatut välja ei laenutata, kuid seda tohib kopeerida. Poitiers' raamatukogu võib oma kogusse tellida selle täieliku köidetud koopia, et ma saaksin seda laenata. Ehkki süsteem ei ole täiuslik, võimaldab see mulle ligipääsu haruldasimatele raamatutele rahvuslikes kogudes – enamgi veel, ka teistes, raamatukogudevaheliste lepingutega seotud riikides.

Kuna „Les Sirènes" on vana raamat, mis pole autoriõigusega kaitstud, võinuks selle skaneerida ja seejärel mõnda virtuaalsesse raamatukogusüsteemi sisestada, et ma oleksin saanud selle alla laadida ja ise välja trükkida või tellida tasulise väljatrüki mõnest serverist. See näiliselt uus süsteem jäljendab sajanditetagust keskaegsete ülikoolide tava: õppejõu soovitatud teksti kopeerisid kirjutajad, kes asutasid ettevõtte väljaspool ülikooli ning müüsid oma teenuseid üliõpilastele. Ülikoolivõimud mõtlesid välja leidliku viisi, kuidas klassikalisi tekste võimalikult täpselt säilitada. Hoolikalt kontrollitud käsikirju laenati „kirjatarvete kaupmeestele", kes saatsid need kindla tasu või lõivu eest kopeerimisele, et panna saadud tekstid müüki või rentida neid tudengitele, kes olid liiga vaesed koopia ostmiseks ning pidid seetõttu ise töö ära tegema. Originaaltekst (*exemplar*) ei läinud käibesse tervikliku raamatuna, vaid osadena (*peciae*), mis tagastati pärast kopeerimist kaupmehele, kes võis need siis uuesti välja rentida. Kui esimesed trükipressid üles seati, olid need ülikoolivõimude meelest kasulikud üksnes selleks, et väheke kiiremini ja täpsemini koopiaid valmistada.[15]

Liibanon on riik, mis võib kiidelda vähemalt tosina eri religiooni ja kultuuriga. Sealne rahvusraamatukogu loodi päris hiljuti – 1921. aastal, mil vikont Philippe de Tarazi, Liibanoni ajaloolane ja bibliofiil, annetas oma kollektsiooni riigile koos täpsete juhtnööridega teha sellest „tuumik, millest peaks välja kasvama Beiruti suur raamatukogu". De Tarazi annetus hõlmas kahtkümmet tuhandet köidet, arvukalt hinnalisi käsikirju ja rahvuslike ajalehtede esmaväljaandeid. Kolm aastat hiljem võttis valitsus kogu suurendamiseks vastu sundeksemplariseaduse (nõude, et igast riigis trükitud raamatust loovutataks üks eksemplar) ning määras raamatukokku tööle kaheksa ametnikku, kes allusid haridusministeeriumile. 1970.–1990. aastatel riiki laastanud kodusõja ajal pommitati ja rüüstati rahvusraamatukogu korduvalt. Pärast nelja aastat lahinguid sulges valitsus 1979. aastal hoone ning talletas allesjäänud käsikirjad ja dokumendid rahvusarhiivi. Nüüdisaegsed trükitud raamatud mahutati aastatel 1982–1983 omaette hoonesse, kuid sedagi pommitati tihedalt ning vihmavesi ja putukate hordid rikkusid ka püssitulest terveks jäänud raamatud. Pärast sõja lõppu koostati viimaks Prantsuse Rahvusraamatukogu ekspertgrupi abiga 1994. aastal plaanid säilinud kogude majutamiseks uude hoonesse.

Külaskäik Liibanoni päästetud raamatute juurde on kurvastav kogemus. Ilmselgelt vajab Liibanon endiselt palju abi oma kollektsiooni desinfitseerimisel, restaureerimisel, kataloogimisel ja hoiustamisel. Raamatud on ladustatud tänapäevastesse ruumidesse tollihoones, mis asub merele liiga lähedal, et niiskust eemal hoida. Käputäis töötajaid ja vabatahtlikke lehitsevad trükistevirnu ja paigutavad raamatuid riiulitele; vilunud silm teeb kindlaks, mida maksab restaureerida ja mis tuleb maha kanda. Teises majas sõelub antiiktekstidele spetsialiseerunud raamatukoguhoidja idamaiseid käsikirju – mõned neist on pärit 9. sajandist –, et hinnata nende lagunemisastet, märgistades iga eksemplari värvilise sildiga punasest (halvimas seisukorras) valgeni (vajab pisiparandusi). Ent sellise tohutu ülesande jaoks on nii tööjõudu kui ka raha ilmselgelt liiga vähe.

Ometi on lool lootusrikkam külg. Üks nüüdseks tühi maja Beirutis, kus asus Liibanoni ülikooli õigusteaduskond, on määratud uue rahvusraamatukogu koduks ning avatakse peatselt üldsusele. 2004. aasta mais etteloetud raportis selle projekti kohta märkis kultuuriministeeriumi nõunik professor Maud Stéphan-Hachem, et raamatukogu võib ehk „aidata lepitada pluraalset reaalsust", põimides taas kokku kõik Liibanoni kultuurilõimed.

Liibanoni rahvusraamatukogu projekti on alati kaitsnud, toetanud ja soodustanud kõik meie intellektuaalsed bibliofiilid, ent seni on igaüks neist vaadelnud seda omaenda projektina, sobitades sellesse oma unistusi ja isiklikku arvamust meie lahingutes karastatud kultuurist. Kuid sellest võib saada terve meie ühiskonna projekt, üldrahvalik projekt, kus peab kaasa lööma terve riik, iseäranis selle tohutu poliitilise mõõtme pärast. Seda ei tohiks kitsendada pelgaks raamatute päästmiseks või samalaadsete maailma raamatukogude eeskujul kujundatud institutsiooni ülesehitamiseks. See on Liibanoni poliitiline lepitusprojekt, mis talletab mälestuse niihästi teiste omaksvõtust, mida kinnitavad varaloendid ja üleskirjutused, kui ka nende teoste väärtuse tunnustamisest.[16]

Kas raamatukogu saab peegeldada identiteetide paljusust? Minu enda raamatukogu ühes Prantsuse külakeses, millega tal pole nähtavat seost, koosneb Argentinas, Inglismaal, Itaalias, Prantsusmaal, Tahitil ja Kanadas peripateetikuelu jooksul kogunenud raamatukogukillukestest ning väljendab mitmeid muutuvaid identiteete. Mingis mõttes olen ma oma raamatukogu ainus kodanik ja võin seetõttu väita, et tunnen kogu sisuga ühtsust. Ja ometi on paljud sõbrad tundnud, et selle segasumma-raamatukogu identiteet kattub vähemalt osaliselt ka nende omaga. Võib-olla on asi selles, et oma kaleidoskoopilisuse tõttu pakub iga raamatukogu, kui tahes isiklik, igale vaatlejale peegeldust sellest, mida ta otsib – õrritav äratundmisviiv meist kui lugejatest, pilguheit „mina" salatahkudesse.

Immigrandid haarduvad mõnikord raamatukogudesse, et saada rohkem teada neid vastu võtnud riigi kohta – mitte üksnes tema ajaloost, geograafiast ja kirjandusest, tähtpäevadest, kaartidest ja rahva tähtluuletustest, vaid ka üldisest arusaamast, kuidas riik mõtleb ja end korraldab, mismoodi jagab ja liigendab maailma, sama maailma, kuhu kuulub immigrandi minevik. Queens Borough avalik raamatukogu New Yorgis on Ühendriikide kõige toimekam raamatukogu, kus laenutatakse aastas üle 15 miljoni raamatu, helikandja ja video, enamasti immigrantidest rahvakihile, sest peaaegu poolte Queensi elanike kodukeel ei ole inglise keel ning rohkem kui kolmandik on sündinud välismaal. Raamatukoguhoidjad räägivad vene, hindi, hiina, korea, gudžarati ja hispaania keelt ning oskavad uutele lugejatele selgitada, kuidas hankida juhiluba või teha internetis otsingut ja õppida inglise keelt. Kõige suurem on nõudlus immigrantide keeltesse tõlgitud ameerika sopakate järele.[17] Queens ei pruugi olla seesugune rahvuse kultuurihoidla, mis Panizzil meeles mõlkus, ent sellest on saanud üks paljudest raamatukogudest, mis hoiab peeglit maa ja aja pluralistliku, peadpööritava, väljakutsuva identiteedi ees.

Raamatust Alberto Manguel „The Library at Night"
(New Haven; London : Yale University Press, 2008).

[1] William Shakespeare „Torm" (Tartu : Noor-Eesti kirjastus, 1935), lk 18, tlk Ants Oras.
[2] Idee pärineb Kenneth William Humphreysi hiilgavatest loengutest Panizzi kohta. Vt K. W. Humphreys „A National Library in Theory and in Practice" (London : The British Library, 1987), mida olen käesolevat peatükki kirjutades teraselt järginud.
[3] Ugo Dotti „Vita di Petrarca" (Rooma; Bari : Laterza, 1987).
[4] ja [5] Tsiteeritud K. W. Humphreysi „A National Library in Theory and in Practice" alusel.
[6] Philip Rowland Harris „The Reading Room" (London : The British Library, 1986).
[7] Tsiteeritud K. W. Humphreysi „A National Library in Theory and in Practice" alusel.
[8] „Report from the Select Committee on the condition, management and affairs of the British Museum; together with the minutes of evidence, appendix and index" (London : House of Commons, 14. juuli 1837), tsiteeritud K. W. Humphreysi „A National Library in Theory and in Practice" alusel.
[9] Edward Miller „Prince of Librarians: The Life and Times of Antonio Panizzi" (London : The British Library Publications, 1988).
[10] Edmund Gosse „A First Sight of Tennyson" kogumikust „Portraits and Sketches" (London : William Heinamann, 1912).
[11] Tsiteeritud Ann Thwaite'i „Edmund Gosse: A Literary Landscape" alusel (London : Martin Secker and Warburg, 1984).
[12] Tsiteeritud K. W. Humphreysi „A National Library in Theory and in Practice" alusel.
[13] Tsiteeritud Philip Rowland Harrise „The Reading Room" alusel.
[14] Judith Flanders „The British Library's Action Plan", The Times Literary Supplement (London, 2. september 2005).
[15] Lucien Febvre ja Henri-Jean Martin „L'apparition du livre" (Pariis : Albin Michel, 1958).
[16] Maud Stéphan-Hachem „La Bibliothèque Nationale du Liban, entre les aléas de l'histoire et l'acharnement de quelques-uns" (Pariis : Bulletin des bibliothèques de France, ENSSIB, jaanuar 2005).
[17] Blaine Harden „For Immigrants, U.S. Still Starts at a Library", International Herald Tribune (Pariis, 29. aprill 1998).

Kino Sõprus *Live*:

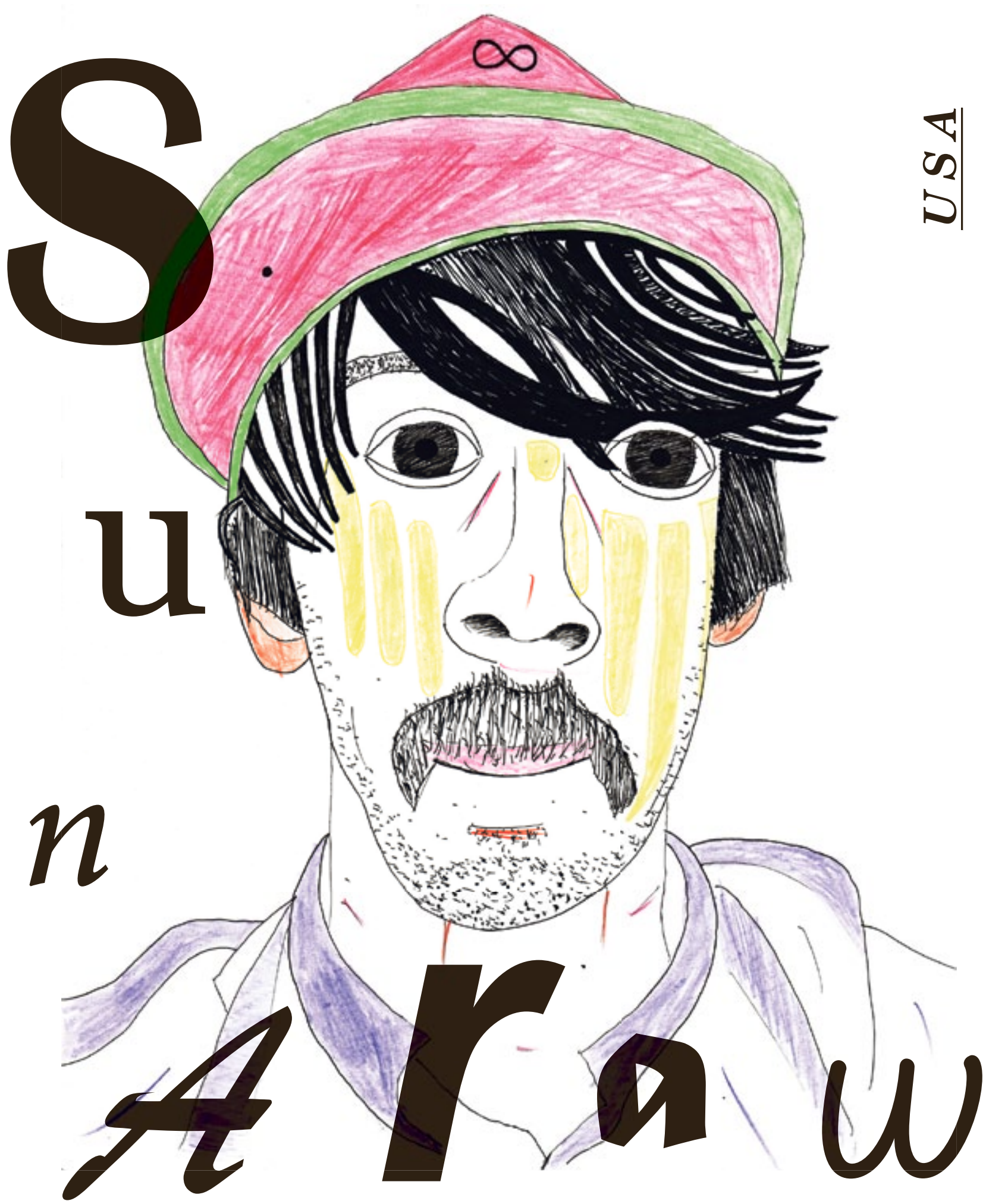

USA

Teisipäev 9. aprill / Pilet 8.- ja 10.- / *Uksed* 19:00

KINO »SÕPRUS« MÜÜRILEHT